

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA EVLENDİRME YETKİSİ

AYŞE HÜMEYRA ŞAHİN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ŞEVKET PEKDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2021

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “İslam Hukukunda Evlendirme Yetkisi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/07/2021

Ayşe Hümevra ŞAHİN

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Ayşe Hümeysra ŞAHİN'in hazırladığı "İslam Hukukunda Evlendirme Yetkisi" başlıklı tez ..... /..... / 2021 tarihinde aşağıda imzaları olan jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	Üniversite	İmza
Başkan	:	.....	.....
	.....	.....	.....
Jüri Üyeleri	:	.....	.....
	.....	.....	.....
	.....	.....	.....
	.....	.....	.....
	.....	.....	.....
	.....	.....	.....
	.....	.....	.....

ÖNSÖZ

Toplumunu meydana getiren bireylerin bir arada yaşayabilmeleri için uymaları gereken hukuk kuralları vardır. Yaşamın birçok yönüne dair oluşturulan kurallar aile hukuku için de oluşturulmuştur. Aile hukuku; bireylerin birlikte yaşamalarına yardımcı olan, medeni hayatlarına düzen getiren kurallar bütünü olması hasebiyle daha ayrıcalıklı bir öneme sahip olmuştur. Bu bağlamda ailenin kurulması için nikâh temelini atılması ilk kuraldır. Nikâh bir akit olması nedeniyle hukukun belirlediği şekle uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Zira yasalara uygun olmayan nikâh, toplum ve devlet tarafından tanınmayacağı için bireyler açısından da istenmeyen sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla ailenin, hukukun düzenlediği kurallar çerçevesinde kurulması hem bireysel hem de toplumsal huzur ve refahı sağlayacaktır.

Evlendirme yetkisinin kimlerin hakkı olduğu ve bu hakkın ne şekilde kullanılacağı; yetkiyi kullanan ve üzerinde yetki kullanılan bireyler tarafından da bilinmesi gereken konulardır. Zira hak ve sorumluluklarını bilmeyen kişilerin hem kendileri hem de diğer insanlar için razı olunmayan mecburi durumlara maruz kalmaları söz konusu olmaktadır. Evlendirme yetkisinin kötüye kullanılmasının önüne geçmek amaçlanmaktadır.

Çalışmada geçmişten günümüze kadar evlendirme yetkisinin kimler tarafından nasıl kullanıldığı ana hatlarıyla ele alınmış, İslam hukukuna göre ise gerek fıkhi ekoller gerekse mer'î hukukla mukayeseli olarak incelenmiştir. Bu bağlamda ilk bölümde konunun kavramsal çerçevesi çizilerek ilgili terimler açıklanmıştır. Aynı bölümde; evlendirme yetkisinin tarihsel süreçte, antik toplumlarda, ilahi dinlerde ve cahiliye toplumunda ne şekilde kullanıldığından bahsedilmiştir. Genel bir değerlendirme yapabilmek için evlendirme yetkisinin günümüz hukuk sistemlerinde de kullanılma şekli birkaç örnek ülke üzerinden ele alınmıştır. İkinci bölümde; evlendirme yetkisini kullanma şekillerinden, velayet, vekâlet, akrabalık, vesayet, imamet, hâkimlik ve sahiplik (köle-efendi) konularına yer verilmiştir. Evlendirme yetkisini kullanacak kişide olması gereken özellikler ve evlendirme yetkisinin kimler üzerinde kullanıldığı konusu da ayrıntılı olarak incelenmiştir. Son bölümde ise evlendirme yetkisinin bağlayıcılığı, devri ve sona ermesi ele alınmıştır.

Çalışmanın konu belirleme ve hazırlık sürecinden sonuna kadar her aşamasında bana yol gösterip, tavsiyelerini esirgemeyen ve katkı sağlayan kıymetli danışmanım Sayın Doç. Dr. Şevket Pekdemir hocama sonsuz şükranlarımı sunarım. Çalışmama destek veren Arş. Gör. Yasin Erden hocama da teşekkürlerimi sunarım. Beni maddi, manevi destekleriyle bugüne kadar getiren kıymetli annem ve babama minnet duyduğumu ifade etmek isterim. Ayrıca araştırmama destek veren bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayşe Hümeysra ŞAHİN

ORDU 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I. Araştırmanın Problemi	1
II. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
III. Araştırmanın Yöntemi.....	2
IV. Araştırmanın Kaynakları.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜREÇ	5
1.1. EVLENDİRME YETKİSİYLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	5
1.1.1. Ehliyet	5
1.1.2. Temyiz.....	7
1.1.3. Rüşt	8
1.2. TARİHSEL SÜREÇTE EVLENDİRME YETKİSİ.....	10
1.2.1. Hammurabi Kanunlarında Evlendirme Yetkisi.....	10
1.2.2. Yunan Kanunlarında Evlendirme Yetkisi	12
1.2.3. Roma Kanunlarında Evlendirme Yetkisi	13
1.2.4. İlahi Dinlerde Evlendirme Yetkisi	17
1.2.4.1. Yahudilikte Evlendirme Yetkisi	18
1.2.4.2. Hıristiyanlıkta Evlendirme Yetkisi	22
1.2.5. İslam Öncesi Arap Toplumunda Evlendirme Yetkisi	25
1.2.6. Günümüz Hukuk Sistemlerinde Evlendirme Yetkisi.....	27
1.2.6.1. Almanya.....	27
1.2.6.2. İsveç	28
1.2.6.3. Fransa.....	29
1.2.6.4. Amerika	30
1.2.6.5. Hindistan.....	30
1.2.6.6. Pakistan.....	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	34

2. EVLENDİRME YETKİSİNİN KULLANIMI VE ŞARTLARI.....	34
2.1. EVLENDİRME YETKİSİNİ KULLANMA YOLLARI.....	34
2.1.1. Velayet	34
2.1.2. Vekâlet	38
2.1.3. Akrabalık.....	41
2.1.4. Vesayet.....	43
2.1.5. İmamet.....	46
2.1.6. Hâkimlik.....	46
2.1.7. Sahiplik (Köle-Efendi).....	47
2.2. EVLENDİRME YETKİSİNİ KULLANAN KİŞİDE ARANAN ŞARTLAR.....	48
2.2.1. Hayatta Olmak	48
2.2.2. Akıllı Olmak	49
2.2.3. Ergen Olmak	52
2.2.4. Reşit Olmak.....	54
2.2.5. Mümeyyiz Olmak.....	55
2.2.6. Müslüman Olmak.....	56
2.2.7. Âdil Olmak.....	58
2.2.8. Mefkûd Olmamak	59
2.2.9. Erkek Olmak	60
2.2.10. İhramda Olmamak.....	60
2.2.11. Hür Olmak.....	62
2.3. EVLENDİRİLEN KİŞİDE ARANAN ŞARTLAR	63
2.3.1. Yetkisizlik Sebebiyle Evlendirilenlerde Aranılan Şartlar	63
2.3.1.1. Küçük Olmak.....	63
2.3.1.2. Kadın Olmak.....	68
2.3.1.3. Zihinsel Engelli Olmak.....	74
2.3.1.4. Aklen Zayıf Olmak	77
2.3.1.5. Sefih Olmak	78
2.3.2. Yetkili Olduğu Halde Evlendirilenlerde Aranılan Şartlar	79
2.4. EVLENDİRME YETKİSİNE SAHİP OLANLAR.....	80
2.4.1. Hususi Evlendirme Yetkisi Olanlar	80
2.4.1.1. Oğlun Evlendirme Yetkisi	80
2.4.1.2. Babanın Evlendirme Yetkisi.....	82
2.4.1.3. Dedenin Evlendirme Yetkisi.....	84

2.4.1.4.	Erkek Kardeşin Evlendirme Yetkisi	85
2.4.1.5.	Amcanın Evlendirme Yetkisi.....	87
2.4.2.	Zevi'l-Erhâmdan Evlendirme Yetkisi Olanlar	88
2.4.2.1.	Annenin Evlendirme Yetkisi	89
2.4.2.2.	Ninenin Evlendirme Yetkisi	90
2.4.2.3.	Kızın Evlendirme Yetkisi	90
2.4.2.4.	Kız Kardeşin Evlendirme Yetkisi	90
2.4.2.5.	Diğerlerinin Evlendirme Yetkisi.....	91
2.4.3.	Umumi Evlendirme Yetkisi Olanlar	91
2.4.3.1.	Devlet Başkanı.....	92
2.4.3.2.	Hâkim.....	94
2.4.3.3.	Belediye Başkanı	97
2.4.3.4.	Muhtar.....	97
2.4.3.5.	Kaptan/ Pilot	98
2.4.3.6.	Müftü	99
2.4.3.7.	İmam	100
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		103
3. EVLENDİRİLENLERİN MUHAYYERLİĞİ, EVLENDİRME YETKİSİNİN DEVRİ VE SONA ERMESİ		103
3.1. EVLENDİRİLENLERİN MUHAYYERLİĞİ		103
3.1.1.	Muhayyerliğin Olduğu Haller	103
3.1.2.	Muhayyerliğin Olmadığı Haller	105
3.2. EVLENDİRME YETKİSİNİN DEVRİ		107
3.3. EVLENDİRME YETKİSİNİN SONA ERMESİ		109
3.3.1.	Ehliyet Arızalarının Oluşması Sebebiyle Evlendirme Yetkisinin Sona Ermesi	109
3.3.2.	Yetkiyi Kötüye Kullanma Sebebiyle Evlendirme Yetkisinin Sona Ermesi	114
3.4. EVLENDİRME VEKÂLETİNİN SONA ERMESİ.....		117
3.4.1.	İrtidat.....	118
3.4.2.	Mefkûd Olma	119
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ		120
KAYNAKÇA		124
ÖZGEÇMİŞ.....		Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ÖZET

İSLAM HUKUKUNDA EVLENDİRME YETKİSİ

ŞAHİN, Ayşe Hümeýra

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Temmuz-2021

Nikâh akdinin gelişigüzel gerçekleştirilemeyeceği bütün hukuk sistemlerinde yer alan kanunlar yoluyla tespit edilebilmektedir. Tek bir ferdi ilgilendiren bir mevzu olmaması hasebiyle toplum nezdinde bilinmesi gereken bir meseledir. Bu durum, çok eski toplumlarda ilk oluşturulan kanunlardan başlayıp ilahi dinlerde ve günümüze uzanan hukuk kaynaklarında zikredilmektedir. Aynı şekilde İslam hukukunun bu konu üzerinde hassasiyetle durduğu görölmektedir.

İslam hukuk sisteminde konular üzerinde uygulanan metotlar birbirinden farklıdır. Yıllar boyunca yapılan katkılarla İslam hukuk sisteminin literatür kapsamı oldukça genişlemiştir. Konumuz olan evlendirme yetkisi de İslam hukuku kaynaklarında ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Tabii olarak bu geniş kapsamlı literatür içerisinde konunun bütün kaynaklarda incelenmesi zor olacağından belirli bir sınırlandırma gerekmektedir. Çalışmamızda evlendirme yetkisiyle ilgili temel kaynaklar incelenmiştir.

Evlendirme yetkisinin İslam hukukunda nasıl ele alındığına imkanlar çerçevesinde değinilmeye çalışılmıştır. Ayrıca konunun medeni hukukta yer alan yönlerine değinilerek, karşılaştırma yapma imkânı elde edilmiştir. Hukuk sistemlerinin farklı olması hasebiyle konunun her yönünün medeni hukukta olmasını bekleyemeyiz. Konuyla ilgili kısımlarda medeni hukuka yer verilmiştir. Konunun tarihsel süreciyle başlanarak ilahi dinlerdeki uygulamalar ile günümüz hukuk sistemlerinde ve İslam hukukundaki uygulamaları karşılaştırmak mümkün olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Medeni Hukuk, Evlendirme yetkisi

ABSTRACT

THE PERMISSION OF MARRIAGE IN ISLAMIC LAW

SAHIN, Ayse Humeyra

Master Thesis, Basic Islam Sciences

July-2021

It can be determined by the laws in all legal systems that the marriage contract cannot be performed randomly. Since it is not an issue that concerns a single individual, it is an issue that should be known to society. This situation is mentioned in the sources of law starting from the first laws created in very ancient societies, divine religions and reaching today's law resources. Likewise, it is seen that Islamic law emphasizes this issue.

The methods applied on the subjects in the Islamic legal system are different from each other. With the contributions made over the years, the literature coverage of the Islamic legal system has expanded considerably. The authority of marriage is also detailed in the sources of Islamic legal system. Of course, a certain limitation is required since it will be difficult to examine the subject in all sources within this extensive literature. In our study, the main sources related to the authority to marry were examined.

Within the framework of possibilities, we tried to address how the authority to marry is handled in Islamic law. In addition, it is possible to make comparisons by referring to the aspects of the subject in civil law. Due to the different legal systems, we cannot expect every aspect of the issue to be in civil law. Civil law is included in the relevant sections. Starting with the historical process of the subject, it has been possible to compare the practices in divine religions with the practices in today's legal systems and Islamic law.

Keywords: Islamic Law, Civil Law, Authority of Marriage

KISALTMALAR

b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
dp.	: Dipnot
ed.	: Editör
h.	: Hicri
HAK.	: Hukuk-ı Aile Kararnamesi
Hz.	: Hazreti
İFAV.	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
M.Ö.	: Milattan Önce
md.	: Madde
MÜHF-HAD:	Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi-Hukuk Araştırmaları Dergisi
nşr	: Neşreden
r.a	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfa aralığı
TB	: Talmud
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
ty.	: Tarih yok
v.	: Vefat
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire
yy.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

I. Araştırmanın Problemi

Sosyal hayatımızın en vazgeçilmez yapısı hiç şüphesiz ailedir. Bu nedenle tarihin her döneminde tüm toplumlar yazılı ve yazılı olmayan kurallarla ailenin sağlam temeller üzerinde kurulmasına gayret göstermiştir. Doğal olarak bu çabalar zamana, dine, kültürel yapıya ve şartlara göre birbirinden farklılık arz etmektedir.

Geçmişten farklı olarak günümüzde hukuki düzenlemeler yapılırken insanların temel hak ve özgürlüklerine daha fazla önem verildiği kabul edilmektedir. İddia edilen bu iyileşmenin aile hukukunun önemli bir kısmını oluşturan nikâh akdinin kuruluş aşamasında evlendirme yetkisindeki durumu tespit etmek, araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle özellikle akit hürriyeti bağlamında kadın, çocuk ve ehliyesizlerin evlendirilmesindeki değişim sürecinin hem modern hukuk hem de İslam hukuku açısından tespit edilmesi tezin temel problemini oluşturmaktadır.

II. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan aile, evliliklerle inşa edilen sosyal bir yapıdır. Dolayısıyla ailenin nasıl kurulacağı konusu geçmişte olduğu gibi günümüzde de güncelliğini sürdürmektedir. Dolayısıyla kadınların, çocukların, kısıtlıların ve ehliyesizlerin kendi hür iradeleriyle evlenebilmeleri veya kimler tarafından ya da hangi otorite tarafından evlendirilebileceği konusu; gerek resmi kurumlar gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır.

Çalışmanın amacı, öncelikle çeşitli hukuk disiplinlerinde evlendirme yetkisinin hangi aşamalardan geçerek günümüzde nasıl şekillendiğini tespit etmektir. Bu bağlamda başta Hammurabi, Yunan ve Roma hukukunda, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi ilahi dinlerde, cahiliye dönemi Arap toplumunda evlendirme yetkisinin mahiyetini genel hatlarıyla ele alacağız.

İslam hukukunda evlendirme yetkisinin kimlere niçin verildiğini ayet, hadis ve müçtehitlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirmek; modern hukukla benzer ve farklı yönlerini tespit etmek de araştırmanın en önemli amaçları arasında yer almaktadır. Ayrıca evlendirme yetkisini kullanan kişilerde ve evlendirilen kişilerde bulunması gereken şartları, günümüzde evlendirme yetkisinin hangi kurumlar

tarafından kullanıldığını ve İslam hukukuna göre geçerli olup olmadığını da tespit etmeyi hedefliyoruz.

III. Araştırmanın Yöntemi

“İslam Hukukunda Evlendirme Yetkisi” adlı çalışmamızda literatür incelemesi yöntemi kullanılarak geçmişten günümüze kadar farklı hukuk sistemlerine ait bilgiler mukayeseli olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda her bölümde yerli ve yabancı makale, tebliğ, tez ve kitap gibi akademik çalışmalardan, internet sitelerinden faydalanılmış; özellikle sünni fıkıh ekollerine ait görüşler klasik ve modern kaynaklardan istifade edilerek delilleriyle tartışılmıştır.

IV. Araştırmanın Kaynakları

Bireyler ve toplumlar için güncelliğini her zaman koruyan evlendirme yetkisi farklı başlıklarla birçok araştırmaya konu olmuştur. Çalışmamızın ayrıntılarına girmeden önce bu konuyla ilgili yapılan çalışmalardan bahsedeceğiz. Benzer çalışmalardan biri, Obaidullah Mohammadullah tarafından yapılan araştırmadır. “Mezheplere Göre Evlenmede Kadının Velayeti” adlı çalışma genel olarak velayet ve çeşitlerinden bahsederken özellikle de kadının evlenme velayeti hakkında mezheplerin görüşleri üzerinde durmuştur. Diğer bir çalışma, Aysu Sena Yıldız tarafından kaleme alınmıştır. Yıldız, “İslam Hukuku Açısından Nikahta Velayet” başlıklı çalışmasında nikâh akdinin özellikleri ve bu akitte velayetin nasıl kullanıldığını incelemiştir. Zikredilen çalışmada, konunun sınırlandırılması sebebiyle velayet altında bulunan kişiler konusunda bazı eksikler bulunmaktadır. Velayetle ilgili diğer bir çalışma, Mehmet Tayyip Aydın’ ın “İslam Hukukunda Evlilik-Velayet İlişkisi” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada; velayetin kısımları, velayetin sabit olduğuna dair naslardan deliller ve velayet altında olan kişilerden bahsedilmiştir. Diğer iki çalışma Mustafa Genç tarafından hazırlanmıştır. “İslam Hukukunda Evlendirme Velayetinin Sebepleri” ve “İslam Hukukunda Evlendirme Velayeti” adlı çalışmalarda velayet ve evlenme konuları ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve evlendirme velayeti İslam hukuku açısından ele alınmıştır. Ayrıca evlendirme velayetini kazandıran sebepler açıklanmıştır. Mustafa Kelebek de “İslâm Aile Hukukunda Velâyet” adlı çalışmasında aile hukukunun ilgili olan konularına değinmek suretiyle velayeti ayrıntısıyla incelemiştir. Çalışmamızda konuyla ilgili çalışmaları gözden geçirerek, eksik yönleri de dikkate alarak özellikle

tarihsel süreçte geline noktayı ve İslam hukukçularının bakış açısını diğer hukuk disiplinleriyle karşılaştırarak bir usul geliştirmeye çalıştık.

Bu çalışmada Hanefî mezhebinin klasik kaynaklarından biri olan Serahsî'nin (v. 483) *el-Mebsût* adlı eseri, Kâsânî'nin (v. 587) *Bedâiu's-sanâi'* adlı eseri, Merginânî'nin (v. 593) *el-Hidâye*'si ve İbnü'l-Hümâm'ın (v. 861) *Fethu'l-kadîr*'i, Ebü'l-Berekât en-Nesefî (v. 710)'nin *Kenzü'd-dekâik* eserinin şerhlerinden olan Zeynüddin İbn Nüceym'in (v. 970) *el-Bahrü'r-râik* adlı şerhi ve İbn Âbidîn'in (v. 1252) *Reddü'l-muhtâr*'ı çalışmamızda müracaat ettiğimiz temel kaynaklardır.

Şâfiî mezhebinin temel kaynaklarından İmam Şâfiî'nin *el-Ümm* adlı eseri, Hatîb eş-Şirbînî'nin (v. 977) *Muğni'l-muhtâc* adlı eseri ve Mâverdî'nin *el-Hâvi'l-kebîr* adlı eseri çalışmada yararlandığımız kaynaklardır. Çalışmada Hanbelî mezhebinin kaynaklarından olan İbn Kudâme'nin (v. 620) *el-Muğni* adlı eseri, Buhûtî'nin (v. 1051) *Keşşâfü'l-kınâ* "an metni'l İknâ" isimli eseri faydalandığımız temel kaynaklardır. Mâlikî mezhebinin klasik kaynaklarından İmam Mâlik'in (v. 240) *el-Müdevvenetü'l-kübrâ* isimli eseri, İbn Rüşd'ün (v. 595) *Bidâyetü'l-müctehid* adlı eseri ve Ahmet ed-Derdîr'in (v. 1201) *eş-Şerhu's-sagir 'alâ Akrebi'l-mesâlik* adlı eserinden faydalanılmıştır.

Çalışmamızla ilgili güncel dönem eserlerinden Nasr Ferid Vâsıl'ın *Velayâtü'l-hâssa*, Mustafa el-Adevî'nin *Cami'ü Ahkâmu'n-nisâ*, Abdülkerim Zeydân'ın *El-Mufasssal Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhı Ansiklopedisi*, Hayreddin Karaman'ın *Mukayeseli İslam Hukuku*, Halil Cin'in *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Mehmet Akif Aydın'ın *Osmanlı Aile Hukuku ve Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile Türk Medeni Kanunu*'ndan yararlanılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili tez, makale, tebliğ, ansiklopedi maddeleri ile kitaplara müracaat edilmiştir. Bunlardan elde edilen bilgiler sınıflandırılıp uygun bir şekilde tasnif edilerek metin oluşturulmuştur.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi, araştırmada kullanılan kaynaklar hakkında bilgi verilecektir. Birinci bölümde araştırma konumuzun alt yapısını oluşturmak için konuyla ilgili kavramsal çerçeve çizilerek gerekli tanımlamalar yapılacaktır. Ayrıca bu bölümde konunun tarihsel süreci ve günümüz hukuk sistemlerinin uygulamalarını anlamak adına birkaç ülke hakkında örnekler ele alınarak değerlendirilecektir. İkinci bölümde evlendirme yetkisinin kullanım şartları, yetki sahipleri ve üzerinde yetki kullanılabilen kişiler hakkında bilgi verilecektir. Üçüncü

bölümde ise evlendirme yetkisinin bağlayıcılığı, devredilmesi ve sona ermesine dair kısa bilgiler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SÜREÇ

1.1. EVLENDİRME YETKİSİYLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Çalışmanın bu başlığında evlendirme yetkisiyle bağlantılı olarak ehliyet, temyiz ve rüşd kavramları incelenecektir.

1.1.1. Ehliyet

Gerek İslam hukukunda gerekse beşeri hukukta kişinin kendi kendine evlenebilmesi veya hukuki yeterliliğe sahip olmayan kişileri evlendirebilmesi, genellikle ehliyet konusuyla ilişkilendirilmektedir. Bundan dolayı çalışmanın bu kısmında ehliyetin tanımı ve kısımları hakkında genel mahiyette bilgi verilecektir.

Ehliyet, sözlükte bir işin yeterliliğinde olma anlamına gelir.¹ Fıkhi terim olarak ise, kişinin dinî-hukuki uygulamalara muhatap olmaya elverişli duruma gelmesidir.²

İslam hukukunda ehliyet, vücûb ehliyeti ve eda ehliyeti olarak iki kısma ayrılır. Klasik kaynaklarımızda vücûb ehliyeti kişinin, dinî-hukuki hak ve borçlarının doğmasına uygun olması halidir. Hakların ve borçların doğması için bir eyleme ihtiyaç yoktur, bunlar şahsiyete bağlı olarak kendiliğinden oluşur. İnsana özgüdür, yaş ve cinsiyet ayrımı yapmadan hayatta bulunan herkes vücûb ehliyetine sahiptir. Genellik ve eşitlik prensipleri geçerlidir. Vücûb ehliyeti de eksik ve tam vücûb ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılır.³

Cenin dönemi, doğumdan önce ana rahmindeki dönem, eksik vücûb ehliyeti olarak adlandırılmıştır. Çünkü cenin müstakil olarak tam bir hukuki kişiliğe sahip değildir. Ancak canlı bir organizma olup sonradan bağımsız kişilik kazanma yeteneğine sahiptir. Bundan dolayı ceninin eksik de olsa bir şahsiyet ve ehliyete sahip olduğu kabul edilmektedir. Eksik vücûb ehliyetinde ceninin, haklarından söz edebilmek için anne karnında mevcut olması, bu hakların tescil edilebilmesi için de ceninin sağ doğması gerekmektedir.⁴

¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, Dâr'us-Sadır, Beyrut, 1290, c. XI, s. 29-30.

² Abdulaziz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr*, Dâru'l-kutubil ilmiyye, Beyrut, 1997, c. IV, s. 335.

³ Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1993, c. II, s. 333; el-Buhârî, 1997, IV, 335.

⁴ Serahsî, 1993, II, 333.

Doğumdan sonraki yaşam ise tam vücûb ehliyeti olarak ifade edilir. Terim anlamında bu dönem kişinin “lehine ve aleyhine olan hak ve borçların sübutuna ehil olması hali”dir. Tam vücûb ehliyeti sağ doğmakla başlar ve ölüme kadar eksilmeden devam eder.⁵ Bu anlamda hayatta olan herkes tam vücûb ehliyetine sahiptir. İnsan, doğumdan itibaren mali haklardan yararlanmaya ve mali borçlar altına girmeye tam ehil olur.⁶

Ehliyetin ikinci kısmı da eda ehliyetidir. Eda ehliyeti, kişinin şer’i hitaba muhatap olmaya ve hukuki işlemde bulunmaya elverişli olmasıdır. Dinî konularda sorumlu olma, vücûb ehliyetiyle kazanılan hakları kullanma, borç altına girme gibi durumlar söz konusu olmaktadır. Eda ehliyeti insanda doğuştan var olan bir özellik değildir. Bu yüzden herkeste bulunması gerekmez. Vücûb ehliyeti insan olmaya dayalıyken eda ehliyeti akıl sahibi olmaya dayalıdır. Eda ehliyeti belirli özelliklere sahip kişilerde bulunabilecek bir vasıftır. Fiil ehliyeti olarak da ifade edilen eda ehliyeti, tasarruflarının sonuçlarını kavrayabilen ve ona göre hareket edebilen akıl ve iradeye sahip kişilerde bulunur. Herkes aynı seviyede akıl ve irade olgunluğuna sahip olmadığı için eda ehliyeti genellik ve eşitlik prensiplerini taşımaz. Zamanla akli ve bedeni gelişime bağlı olarak değişen bir vasıf olması hasebiyle eksik ve tam olmak üzere ikiye ayrılır.⁷

Ehliyetin bazı kısımlarında eksiklik bulunmasına rağmen yine de kişinin sahip olduğu ehliyetin varlığından söz etmek gerekir. Temyiz çağına gelen akli ve bedeni gelişimini tam olarak tamamlamamış küçüklerin tam ehliyetli kabul edilmeleri doğru değilken tamamen ehliyetsiz kabul edilmeleri de uygun olmaz. Nitekim akli olgunluk seviyesi bir anda gelişen bir durum olmayıp kişinin hayat tecrübesi kazanmasıyla oluşabilecek bir haldir. Bu nedenle tam ehliyetin unsurlarına sahip olmayan kişiler yani bedeni gelişmişlik açısından tam olmayı ifade eden bulûğ ve akli gelişmişlik açısından tam olmayı ifade eden rüşten yoksun bulunan kişiler eksik eda ehliyetine sahiptir. Bu kişiler, bazı işlemlerini kendileri yaparken bazı işlemlerini temsilcileri aracılığıyla yapmış olurlar. Akıl gelişimini tamamlayamayan mümeyyiz küçük ile ma‘tûh ve malını hesapsızca kullanan sefih, eksik eda ehliyetine sahiptir. Temyiz gücüne sahip olarak bulûğa erenler, mali konular dışında tam ehliyete sahiptirler. Kişilerin durumuna göre hükümler

⁵ Vehbe Zuhayli, *el-Veciz fi Usûli'l-fikh*, Dâru'l-fikr, Dimeşk, 1995, s. 158.

⁶ Serahsî, 1993, II, 333; Zuhayli, 1995, 158.

⁷ Serahsî, 1993, II, 334; Zuhayli, 1995, 159; Buhârî, 1997, IV, 340-341.

değişiklik gösterir. Sefih ve ma'tûh, sadece mali tasarruflar açısından denetime tabi tutulur, bunun dışında tam ehliyetlidir. Mümeyyiz küçük ise sadece mali işlemlerde sınırlı ehliyete sahipken, tamamen menfaatine olan işlemlerde ehil, mali açıdan zararına olan işlemlerde tam ehliyetsiz, hem yararına hem zararına olabilecek işlemlerde ise velisinin kontrolündedir. Zararına olan işlemlere velinin de izin yetkisi yoktur.⁸

Tam eda ehliyeti ise kişinin dinî-hukuki hitaba muhatap, bu hitapla ilgili geçerli söz ve eylemlerde bulunmaya ehil olmasıdır. Evlenme ve boşanma gibi hukuki tasarrufları geçerli olduğu gibi işlediği suç sebebiyle cezai ehliyeti de tam olur. Tam eda ehliyeti için ergenlik esastır. Mali sonuçlar doğuran işlemler açısından tam eda ehliyetinin sabit olması için bulûğ yanında rüşt de gerekir. “Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcıca bir olgunlaşma (rüşt) görürseniz mallarını kendilerine hemen verin”⁹ ayetine göre rüştten yoksun olanların mallarında doğrudan tasarrufta bulunması söz konusu değildir. Reşit olarak bulûğa erenler, dinî-hukuki açıdan tekliflerin vücûbuna ve edaya ehil konumdadırlar.¹⁰

Medeni hukukta da evlenebilmek için ehliyetli yani gerçek bir kişi olmalıdır. Ehliyetli kişi, ayırt etme yetisi olan ve kısıtlılığı bulunmayan ergenlik çağına ulaşmış kişilerdir. Bu kişinin yasal olarak bir danışmanı yoksa tam ehliyetli, danışmanı varsa sınırlı ehliyetlidir.¹¹

Kişinin evlendirmesi ve evlendirilebilmesi için şahsiyet sahibi olması gerekir. Sağ olarak doğması şartıyla evlendirilmeye hak kazanır. Canlı doğmayan şahsiyetin evlenme hakkı da olmaz. Evlilik akdini gerçekleştirebilmek için ise şahsın eda ehliyetine sahip olması gerekir. Bu konuya ileride ayrıntılı bir şekilde değineceğiz.

1.1.2. Temyiz

Evlendirme yetkisiyle ilişkili olan önemli bir kavram da temyizdir. Temyiz, sözlük anlamıyla “iki şeyi birbirinden ayırmak, idrak etmek” manalarına gelir.¹²

---

⁸ Serahsî, 1993, II, 334-338; Buhârî, 1997, IV, 231.

⁹ Nisa 4/6.

¹⁰ Serahsî, 1993, II, 349.

¹¹ Türk Medeni Kanunu md.429; Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 11.

¹² İbn Manzûr, 1290, V, 412.

Kur'an-ı Kerim'de geçen temyiz ifadeleri bu manaları içermektedir.¹³ Fıkıh terimi olarak temyiz; “insanın söz ve davranışlarının sebep ve sonuçlarını idrak edebilme ve bu idrake uygun biçimde iradesini kullanabilme gücü” demektir. Bu güce sahip olan kişiye temyiz sahibi anlamında “mümeyyiz” denir.¹⁴

Temyiz gücüne sahip kişi, eda ehliyetini haiz olup akit yapabilecek konumdadır. Yani hukuken geçerli sayılabilecek tasarruflarda bulunabilmektedir. 7 yaş ve üzeri olan fakat henüz bulûğa ermemiş çocuklar, temyiz gücüne sahiptir. Fakat temyiz gücü yani iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayırma melekesi tam manasıyla gelişmediğinden zarar riski olan akitleri tek başlarına gerçekleştiremezler. Eda ehliyeti eksik olduğundan bu gibi durumlarda velinin denetimi altında işlem yapabilirler. Bunlardan hareketle mümeyyiz çocuk, velisinin izniyle evlenme ehliyetine sahiptir. Evlenme ehliyetine sahip olabilmek için en azından temyiz gücüne sahip olmak gerekir. Temyiz gücüne sahip olmayanlar, eda ehliyeti mevcut olmadığı için kendileri ve başkaları adına nikâh akdi yapamazlar. Akıl hastaları ve mümeyyiz olmayan küçüklerin yaptığı evlilikler, in'ikad şartı olan temyizden yoksun oldukları için nikâh batıl hükmünde olur.¹⁵

Medeni Kanun'da temyiz: “Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanun'a göre ayırt etme gücüne sahiptir.”¹⁶ şeklinde belirtilmektedir. Ayırt etme gücü, akla uygun davranış sergilemekle olur. Ayırt etme kudreti, bir kişinin fiil ve tasarruflarının nedenlerini, sonuçlarını ve etkilerini kavrayabilme ve makul şekilde hareket edebilme gücüdür.¹⁷

1.1.3. Rüş

Evlendirme yetkisiyle ilişkilendirilen bir diğer kavram da rüşttür. Rüş kelimesinin sözlük anlamı doğruyu bulmak, makul davranışlarda bulunmak gibi manalara gelmektedir.¹⁸ Fıkıh literatüründe rüş, eda ehliyetine tam anlamıyla sahip olmak demektir. Bu özelliklere sahip kişi reşittir. Fıkıh terimi olarak reşit, malını

¹³ Âli İmrân 3/179, Enfâl 8/ 37, Yasin 36/ 59, Mülk 67/ 8.

¹⁴ Serahsî, 1993, II, 333-334; Debûsî, *Takvîmü'l-edille fî Usûli'l-fikh*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2001, s. 428.

¹⁵ Debûsî, 2001, 428-429.

¹⁶ TMK. md. 13.

¹⁷ Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Medenî Hukuk*, Beta Yayınları, İstanbul, 2019, s. 121-122.

¹⁸ İbn Manzûr, 1290, III, 175-176.

koruyan ve onu ölçülü harcayan kimsedir. İmam Şâfiî'ye göre rüşt, aynı zamanda adalet sahibi olmak demektir.¹⁹

Şahıs reşit olarak bulûğa ermekle şer'i kurullarla mükellef olur. Ayrıca hukuki tasarrufları gerçekleştirmeye de yetkili kılınır. Klasik eserlerde, kişinin rüştünü anlamak üzere mali tasarruflarına izin verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Kişinin reşit olup olmadığının tespiti konusu fukaha tarafından tartışılmıştır. Buna göre birey bazı hukuki işlemlerde birkaç kez denenip sergilediği performansa göre reşit olup olmadığı belirlenir. Bu konudaki görüşler şöyle sıralanabilir:

- Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre, bu deneme süreci bulûğdan önce yapılmalıdır. Bulûğdan sonra yapılırsa bâliğ ve reşit olan bir kimse hacr edilmiş olur. Çocuğun temyiz kudreti olan bulûğa yaklaşmış bir birey olması gerekir.²⁰
- Mâlikîlerle Şâfiî ve Hanbelîlerin bir kısmına göre deneme bulûğdan sonra yapılmalıdır. Bu farklılıkların belirsizliğe yol açmaması için sonraki dönemlerde devletler, rüşt yaşını bulûğdan sonraki bir zaman olarak belirlemiştir. Ayrıca Şâfiîler rüşt sahibi olmak için din ve ahlak bakımından adalet sahibi olmayı da şart görmüşlerdir. Mâlikîlere göre kadınların rüşt konusundaki konumu, evlenene kadar babasının velayetinde olması ve reşit kabul edilmemesi şeklindedir.²¹

Osmanlı'da ve bazı devletlerde çıkarılan kanunlara göre rüşt yaşı 20 ve 18 olarak belirlenmiştir. Toplumun ve zamanın şartlarına göre rüşt yaşını belirleme ülü'l-emrin yetkisindedir.²² 1871 tarihli bir hatt-ı hümayûnda rüşt yaşı 20 olarak kabul edilmiştir. Türk Medeni Kanunu'nda 18 yaş olarak geçmektedir. Suriye'de 18 yaş, Mısır, İngiltere, Almanya ve Fransa'da 21 yaş rüşt yaşı olarak kabul edilmiştir. Bu yaşa gelen kimse reşittir ve malını teslim alabilir. Bu yaşa gelmesine rağmen temyiz gücünden yoksun kişi kısıtlanır.²³

Fiil ehliyeti kazanmanın şartları, Medeni Kanun'da da düzenlenmiştir. *"Erginlik on sekiz yaşın doldurulmasıyla başlar. Evlenme kişiyi ergin kılar."*²⁴ ve

¹⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, Dâru'l-vefa, 2001, c. IV, s. 458.

²⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, ty., c. XXIV, s. 159-160.

²¹ Hattâb, *Mevahibü'l-celil*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1995, c. V, s. 64; Nevevi, *Ravzatü't-talibin*, Dâr'ul-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2003, c. III, s.413-414.

²² Hayreddin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019, c. II, s. 37-38.

²³ Recep Çiğdem, *Mukayeseli Medeni Hukuk İslam-Türk Kişi, Aile ve Miras Hukuku*, Şanlıurfa İlahiyat Vakfı Yayınları, Şanlıurfa, 2015, s. 20.

²⁴ TMK. md. 11.

“On beş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”²⁵ maddelerinden anlaşıldığı üzere ergin olma üç şekilde meydana gelir. Kanuni erginlik yaşı olan on sekiz yaşın doldurulması, evlenme²⁶ ve küçüğün menfaatini gerektiren durumlarda ergin olmadır.²⁷

Buna göre rüşt sahibi olmayan kişi tam ehliyetli sayılmaz. Dolayısıyla evlenebilmesi veya evlendirme yetkisi kazanabilmesi için reşit olması gereklidir. Reşit olmayan kişi evlendirme yetkisini adaletli ve makul olarak kullanamaz.

1.2. TARİHSEL SÜREÇTE EVLENDİRME YETKİSİ

Aile, insanlık tarihi kadar eski bir sosyal yapıdır. Ailenin oluşması için kurulan evlilik bağının temeli eski medeniyetlerde de önem arz etmektedir. Bu nedenle İslam hukukuna göre evlendirme yetkisini ele almadan önce eski medeniyetlerde ve ilahi dinlerin hukuk sistemlerinde evlendirme yetkisinin nasıl kullanıldığını tespit etmek konunun daha iyi anlaşılması için oldukça önemlidir.

Bu bağlamda kadim medeniyetlerden Hammurabi, Yunan ve Roma kanunlarıyla ilahi dinlerde ve vahiy döneminde cahiliye toplumunda evlendirme yetkisinin nasıl kullanıldığından bahsedilecektir. Ayrıca günümüz hukuk sistemlerinde evlendirme yetkisiyle ilgili düzenlemelerden örnekler de sunulacaktır.

1.2.1. Hammurabi Kanunlarında Evlendirme Yetkisi

Hammurabi Kanunu Mezopotamya kanunları içerisinde en iyi şekilde düzenlenmiş en uzun kanunname'dir. Bu kanunname daha sonraki dönemlerde Ön Asya toplumlarının kanunlarını da etkilemiştir.²⁸

Hammurabi Kanunnamesi'nde²⁹ evliliğe ve aile konularına geniş yer ayrılmıştır. Bu bağlamda gerek erkeğin gerekse kadının nasıl evlendirileceği

²⁵ TMK. md. 12.

²⁶ Çünkü kanuni evlenme yaşı erginlik yaşının altındadır. TMK. 124. madde gereği evlenme yaşı on yedidir. Olağanüstü hallerde on altı yaşını dolduranların hâkim izniyle evlenmesi mümkündür.

²⁷ Buse Aksaray, *Roma Hukukunda Kadının Hak ve Fiil Ehliyeti*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 13-14.

²⁸ Yusuf Kılıç, *Eskiçağ Aile Hukuku*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014, s. 58.

²⁹ Hammurabi Kanunnamesi, günümüz İran'ın Huzistan bölgesi Sus şehrindeki kazılarda 1901 yılında çıkarılan iki metrelik silindirik bir taş üzerine çivi yazısı ile yazılmış dili Akkatça olan 282 maddelik bir kanunname'dir. Hammurabi'nin kanunnamesi hazırlanırken eski adetlerden, Mezopotamya yazılı kanunlarından, mahkeme kararlarından yararlanılmış olup tam olarak eski kanunlardan bir derleme de değildir. Kanunname'de yer alan konular genel olarak; evlilik, aile mülkiyeti, mülkiyete karşı suçlar, arazi, ev, ticaret, alışveriş, yaralama, köle hukuku gibi

konusunda birtakım düzenlemelere yer verilmiştir. Örneğin “Eğer bir adam, oğluna bir kız seçtiyse...” (md. 155) ifadesinden babanın mutlak olarak evlendirme yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Heredot’un yazdığına göre, senenin muayyen bir gününde evlenecek kızları olan babalar; kızlarını, evlenmek isteyen erkeklerin bulunduğu meydana getirirler ve tek tek kızlar meydana çağırılıp açık artırmayla satılırdı. Burada şart koşulan tek mesele satın alınan kızlarla resmi şekilde evlenmekti.³⁰ Bu uygulamadan da anladığımız üzere babaların kızları üzerindeki evlendirme yetkisi, evliliğin ne şekilde gerçekleştiğine bakılmaksızın kullanılmaktadır.

Kanunname’de yer alan “Küçük çocukları olan dul bir kadın tekrar evlenmek isterse, hâkimden izin alacaktır...” (md. 177) ifadesiyle dul kadınlar için farklı bir muamele olduğunu görmekteyiz. Çocuklu dul kadını evlendirme yetkisinin hâkime ait olduğunu anlamaktayız. Bu farklılık, çocuğu olan dul kadınların çocuklarının ekonomik haklarının güvence altına alınması amacını taşımaktaydı.³¹ Ayrıca kanunlara göre evlenme yetkisi olmayanlar evlenemezdi.³²

Hammurabi Kanunlarını şerh ederek oluşturulan Âsur Kanununa göre; kız sadece babasının izni ile evlenebilir. Nişanlılık döneminde erkek ölürse, kız erkeğin on yaşından büyük erkek kardeşiyle evlendirilirdi. Eğer bu yaşta bir erkek kardeş yoksa kız, kayınpederiyle evlenmek zorundaydı. Kocasını ölen dul kadın da erkek kardeşiyle evlenmek zorundaydı.³³

Eski Babil toplumlarında da diğer Mezopotamya toplumlarında olduğu gibi evlilik kızın anne ve babasının izni ile gerçekleştirilirdi. Hammurabi Kanunu’nun 177. maddesine göre, kocasını ölmüş olan dul kadının evliliği yargıçların incelemesi ve izniyle yapılmaktadır. Boşanmış dul kadının evliliğine izin verilmesi için öncelikle küçük ve bakıma ihtiyacı olan çocuklarını büyütmesi gerekmektedir. Kocasını gönülsüz olarak gaip olan kadının evliliğine gelince, Kanun’un 133a maddesine göre; zorla alınıp götürülen adamın evinde yeterince yiyecek varsa kadın başka biriyle evlenmeyecektir. 134. maddeye baktığımızda; zorla götürülen adamın

---

meselerdir. Hammurabi Kanunnamesi, Ortadoğu ve Ön Asya için, sonrasında da Roma’nın Batı dünyasına bıraktığı gibi bir hukuk mirası niteliği taşımaktaydı. (Detaylı bilgi için bkz., İbrahim Erol Kozak, *Kadim Dönemler Genel Hukuk Tarihi*, Palet Yayınları, Konya, 2015, s. 69).

³⁰ Kozak, 2015, 71.

³¹ Kozak, 2015, 74.

³² Ekrem Buğra Ekinci, *Hukukun Serüveni*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 52.

³³ Ekinci, 2017, 57.

evinde yeterli derecede yiyecek kalmamışsa kadın, ihtiyaçlarını karşılamak üzere ikinci bir evlilik yapabilir. Fakat 135. maddeye göre bu şekilde evlenen kadın, kocası geri döndüğünde ilk kocasına dönmelidir. Kanun'un 136. maddesine göre kendi isteğiyle evden ayrılan kocanın evliliği bozulmuş olur ve kadın başka biriyle evlenebilir. Bu uygulamada koca geri döndüğünde talep etse dahi karısıyla birleşemez. Bunların dışında kadının gaipliğiyle ilgili kanunlarda herhangi bir uygulama geçmediği için kocanın evliliği hakkında bir şey söylenemez. Fakat toplumun ataerkil yapısı gereği karısı gaip olan bir adamın başka bir evlilik yapması kuvvetle muhtemeldir.³⁴

Sonuç olarak Hammurabi Kanunlarında bekâr kız ve dul kadınların kendiliğinden evlenme yetkisinin olmadığını, babaların veya hâkimlerin evlendirme yetkisini kullandıklarını, mabed hizmetindeki kadınların hiçbir şekilde evlenemeyeceğini, erkeklerin ise evlenme yetkisini kendilerinin kullandığını söyleyebiliriz.

1.2.2. Yunan Kanunlarında Evlendirme Yetkisi

Antik Yunan'a ait yazılı eserlere doğrudan ulaşmanın zor olması sebebiyle kanunlara ilişkin net bilgiler bulunmamaktadır. Platon'a göre o dönemin toplumunun fazla kalabalık olmaması yasaların yazılı halde olmasını gerekli kılmamıştır. Mezopotamya ve Hitit uygarlıklarına ait yazılı örnekler sayesinde onların hukuk sistemiyle ilgili belirli sonuçlar elde edilirken, Eski Yunan hukuk sistemi için çıkarımlar yapmak oldukça zordur. Fakat bu durum, haklarında hiçbir bilgi olmadığı anlamına da gelmez.³⁵

Isparta Devleti'nde³⁶ aile hukukuna baktığımızda, evliliğin mecburi olduğunu ve bekârlığın suç kabul edildiğini görüyoruz. Kaynaklarda geçen; çocuğun yedi yaşından sonra devlete ait olduğu ve babanın çocuk üzerinde velayeti olmadığı bilgisinden hareketle babanın çocuğunu evlendirme yetkisine sahip olmadığını söyleyebiliriz.³⁷ Devlete ait olan çocuğu, evlendirme yetkisi de dolayısıyla devletin olmaktadır.

---

³⁴ Kılıç, 2014, 59-66.

³⁵ <https://www.bilimdili.com/> (09.06.2020).

³⁶ Isparta sitesi, kendine özgü siyasi ve sosyal yapısı olan bir Antik Çağ devletidir. (Detaylı bilgi için bkz., Ekinci, 2017, 140 vd).

³⁷ Ekinci, 2017, 144.

Atina'da da her vatandaşın evlenmesi yasalarla zorunlu kılınmıştır. Nikâhta erkeğin reşit olması şart koşulurken kızın evlenmesi babasının iznine bağlanmıştır. Buradan hareketle, reşit erkek kendi kendine evlenebilme yetkisine sahipken reşit olsa bile kızın kendi kendine evlenme yetkisine sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.³⁸

Antik Yunan'da Homerik dönemde evlilikle ilgili kararları tarafların aile vasileri alırdı. Toplumda kadınlar baba, ağabey, oğul veya yakın bir akrabanın hakimiyetindeydi. Evlilikte kadının vasisinin söz sahibi olduğuna şu metin örnek verilebilir: “...seçimim sen oldun ve ailen, görüldüğü gibi, beni senin için bulabileceklerinin en iyisini seçti.”³⁹

Nitekim Yunan kanunlarında kadın ebedi olarak velayet altındadır. Velisi (kyrios) olarak sırasıyla; baba, büyükbaba, kardeş, kardeş oğlu, amca vs. bilinirdi. Bunlardan biri yoksa arkhont⁴⁰ bir vasi tayin ederdi. Ayrıca kadın bütün medeni haklarını veli aracılığıyla yapmak durumundaydı. Eski dönemlerden gelen bir uygulama olarak Atina'da oğul olmayan bir adam ölürse kızı, yakın bir akrabayla evlenmek zorunda kalmıştır.⁴¹

Sonuç olarak; Yunan hukukunda da evlendirme yetkisi genel olarak aile fertlerine veya yetkili bir merciiye bırakılmıştır. Reşit erkeğin kendini evlendirme yetkisinin olması yanında kadının böyle bir hakkı söz konusu değildir.

1.2.3. Roma Kanunlarında Evlendirme Yetkisi

Şekilci ve kazuistik özellikte olan Roma hukuku, İlk Çağ ve Orta Çağ hukuk hayatına hâkim konumda olduğu için araştırmamız bakımından önemlidir. Roma'da aile hukuku, kanunlara göre değil toplumsal örf ve âdete göre düzenlenmiştir. Aile hukukunda ilk önemli eser Augustus zamanında verilmiştir.⁴²

İlk dönemlerde insanlar cinsiyet, nesep gibi bazı özellikler açısından ayrılmışlardır. Erkek ve kız çocuklar, kadınlar ve kölelerin hukuki bir statüsü bulunmayıp aile babasının hükmü altındadırlar.⁴³

---

³⁸ Ekinci, 2017, 136.

³⁹ Dilan Ezgi Bulut, *Antik Yunan Toplumunda Evlilik ve Evlilik Ritüelleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2019, s. 83.

⁴⁰ Atina'da; ilk olarak dokuz, sonrasında on kişiden oluşan siyasi bir heyettir. (Detaylı bilgi için bkz., Ekinci, 2017, 130).

⁴¹ Ekinci, 2017, 138.

⁴² Kudret Ayiter, *Roma Hukuku Dersleri Aile Hukuku*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963, s. 1.

⁴³ Ekinci, 2017, 173.

Antik Roma’da evlenmek için; 12 yaşın üzerinde olmak, evli olmamak ve farklı sosyal statüde bulunmamak gerekir. Kadın evlenirken aile babasında bulunan velayeti kocasına geçer. Böylece kadın kocasının tâbi olduğu aile babasının hâkimiyetine girer. Kadın tek başına hukuki işlemlerde bulunamaz. Kadına vasî tayin edilir. Kadın istemezse kocasının velayeti altına girmeyebilir.⁴⁴ Vesayet altında olan kadının vasî olması da imkansızdır. Digesta’da⁴⁵, “*Vesayet genel olarak erkeğin görevidir.*”⁴⁶ şeklinde ifade edilmektedir. Aile reisinin ya da kocasının hâkimiyeti altında olmayan kadına da 25 yaşını geçmiş olsa dahi vasî atanmak zorundaydı. Toplumda kadının hukuki işlemleri kendi başına yapması imkânsız görülürdü. Kadınlar sadece erkeklerin hâkimiyetinde tasarrufta bulunabiliyorlardı.⁴⁷ Iustiniaus Dönemi’nde, 25 yaşını doldurmamış kadınların dul da olsalar evlenmeleri için anne, baba veya onların akrabalarından birinin onayı gerekiyordu. Devletin yargı organları tarafından onay alınabilirdi.⁴⁸

Antik Roma’da aile babasının eşi, çocukları, torunları ve gelinleri hukuki açıdan hiçbir hakka sahip değildir.⁴⁹ Kadın üzerinde kurulan çeşitli vesayet şekilleri vardır. Kadının erkek tarafından en yakın akrabası vasîsi olarak kabul edilirdi. Bazı evliliklerde kadının kocası ölürse vasî olarak oğlu atanırdı. Ergen olmayan oğlu varsa oğluna da vasî tayin edilirdi. Vasiyetname ile de kadına vasî tayin etme usulü mevcuttu. Bunlar dışında kadına vasî tayini, kendisinin *praetora*⁵⁰ başvurması ile de olurdu.⁵¹ Sonraki dönemlerde yapılan hukuki düzenlemelerle kadına kendi vasîsini seçme hakkı tanınmış ve kadın üzerindeki baskı belli ölçüde azalmıştır.⁵²

Klasik hukuk dönemi metinlerine bakıldığında, hâkimiyet altında olan kişilerin evlendirme yetkisi aile babasındaydı. Aile babasının rızası bu dönemden önce de aranan bir şarttı. Bu; erkek çocuklar için gizli, kız çocuklar için açık bir

---

⁴⁴ Ekinci, 2017, 183.

⁴⁵ Roma hukuku doktrinleri ve derlemeleri içeren külliyat. I. Iustinianus tarafından yazılan Corpus Iuris Civilis’i hukuk tarihi açısından en önemli bölümü. (Detaylı bilgi için bkz., Haluk Emiroğlu, “Roma Hukuku’nun Bilgi Kaynaklarından Corpus Iuris Civilis ve Türkiye’de Hukuk Resepsiyonu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2002, c. V, S. 3).

⁴⁶ Aksaray, 2012, 29.

⁴⁷ Nurcan Barman, *İmparatorluk Döneminde Roma Hukukunun Konusu Olarak Kadın*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2016, s. 49-50.

⁴⁸ Haluk Emiroğlu, *Roma Hukukunda Kadının Hukuki Durumu*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000, s. 113.

⁴⁹ Ekinci, 2017, 181.

⁵⁰ Caesar’ın muhafızlarının ismidir. Aynı zamanda ülke yöneticisi demektir. Ayrıca Roma vatandaşlarının hukuki sorunlarını çözen yargıç ve yöneticidir. (Detaylı bilgi için bkz., Barman, 2016, 29).

⁵¹ Barman, 2016, 46.

⁵² Barman, 2016, 70.

beyan olmalıydı. Roma Ius Civile⁵³' sine göre, evliliğin geçerli olması için, erkeğin evlenme ehliyetine sahip olması gerekir. *Connibium*⁵⁴ olması şarttır. Roma vatandaşı olanlar bu ehliyete sahiptir. Roma vatandaşı erkeğin, Roma vatandaşı olmayan bir kadınla evlenebilmesi için *connibium* açısından özel bir izne ihtiyacı vardır.⁵⁵ Evlenecek kişilerin izinlerinin alınması da ayrıca gereklidir. Evlilik, tarafların rızaları ile tamamlanır.⁵⁶ Netice olarak babanın kız çocukları üzerinde söz sahibi olması ve nikâh akdini babanın gerçekleştirmesi kayıtlanmış örneklerle mevcuttur. M.Ö. 27 yılında Questor Varius adındaki baba, kızı Felicia'yı daha bir aylıkken arkadaşının beş yaşındaki oğlu ile nişanlamıştır. Benzer örneklerle babanın aile fertleri üzerindeki yetkisi kanıtlanmaktadır.⁵⁷

*Lex Iulia'nın*⁵⁸ aile babasının rızası alınması gerekliliği hükmünün genel olarak kız çocuk ve kız torunu kapsadığı kabul edilir. Bunun yanı sıra evliliğin gerçekleşmesi için aynı zamanda kızın rızası gereklidir. Aile babasının izni evlenme akdini oluşturan izin değildir. Bu kanun aynı şekilde kıza babasının isteğine aykırı hareket etme yetkisi vermektedir. Çok eski dönemlerden itibaren kızın izni babanın rızasından önceliklidir. Klasik hukukta kıza tam anlamıyla evlenme yetkisi tanınmıştır.⁵⁹

Roma hukuku konuları şahsiyetle başlamaktadır. Hukuk hayatında rolü olan insana şahıs (persona) denir. Hukuk karşısında her fert eşit statüye sahip değildir. Antik dönem sosyal hayatın ve aile yapısının yansımalarını Roma kanunlarında da görmekteyiz. Bu bağlamda aile, sui iuris ve alieni iuris şeklinde ikiye ayrılır. Sui iuris, kimsenin velayeti altında olmadan aile şefi konumunda bulunanlardır. Alieni iuris ise aile babasının velayeti altında bulunanları ifade eder.⁶⁰

Roma Hukuku'nda şahsın hak ehliyetini daraltan birtakım sebepler vardır. Azatlılık, şeref yoksunluğu, dinî sebepler ve cinsiyet bunlardandır. Cinsiyet

---

⁵³ Her toplumun kendine özgü olan hukukuna, ius civile denir. Bu hukuk, ait olduğu toplumun adıyla bilinir; mesela Romalıların ius civile'sine "ius quiritium" denir. Başka bir ifadeyle şehirdekilerin hukuku anlamına da gelmektedir. (Detaylı bilgi için bkz., Emiroğlu, 2002).

⁵⁴ Erkeğin, evlilik akdi yapabilme ehliyetine sahip olması demektir. (Detaylı bilgi için bkz., Ekinci, 2017, 183).

⁵⁵ Bahattin Aras, "Roma Hukukunda Evlenme ve Boşanma (Divortium)", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. XVIII, S. 2, 2010, s. 226.

⁵⁶ Ayiter, 1963, 10.

⁵⁷ Barman, 2016, s. 45.

⁵⁸ Augustus'un, evliliğin düzenlenmesine ilişkin ikinci yasasıdır. (Detaylı bilgi için bkz., Ekinci, 2017, 160).

⁵⁹ Ayiter, 1963, 11.

⁶⁰ Ekinci, 2017, 174.

başlığına baktığımız zaman, erkekler kadınlara göre hak ehliyeti konusunda hep önde olmuşlardır. Kamu hukuku alanında kadınların zaten hakları yoktur. Kadın sadece aile içindeki görevleriyle bilindiği için başka alanlarda ona yer verilmemiştir. Aile içerisinde de aile babası statüsü her zaman erkeklerin olmuş, aile annesi statüsü hukuki bir anlam taşımamıştır.⁶¹

Roma Hukuku'nda rüşt yaşı 25 olarak belirlenmiştir. 25 yaşından küçük olanların ise, hukuki işlem ehliyeti açısından değerlendirilme şartları eşit değildir. Bu kişilerin bâliğ olup olmadığına bakılır. Bunlar bulûğa ermiş küçükler ve bulûğa ermemiş küçükler olarak ikiye ayrılır. Iustinianus döneminde kanunda belirtilen ergenlik yaşı kızlarda 12, erkeklerde ise 14 yaş olarak kabul edilmiştir. 7-14 yaş arasındaki küçükler ergen olmadıkları için evlenme ehliyetleri yoktur. Asıl olarak hukuki işlem ehliyeti, ergenlik yaşında kazanılıp kemaliyetini 25 yaşında tamamlamaktadır.⁶² Roma Hukuku'nda evlenmek için bulûğa ermiş olmak, evlenme ehliyeti bulundurma ve evlendirme yetkisi olanların onaması gerekirdi.⁶³ Aile babasının himayesi altında olanların evlenmek için iradeleri tek başına yeterli değildi.

Roma'da kadının evlenme haklarının sınırlandırıldığı görülmektedir. Örneğin erkek kardeşi olmayan kızların, baba tarafından olan bir erkekle evlenmesi mecburidir. Bu evlilikten doğan çocuklar babasının çocukları olur. Antik İnan ve Hint hukukunda, oğlu olmayan bir adam öldüğünde kızı yakın bir akrabasıyla evlenmek zorundadır.⁶⁴

Roma Hukuku'nda evlilik müessesesi, iki tarafın karşılıklı iradeleri ile kurulmaktaydı. İradelerinin herhangi bir şarta bağlı olmadan oluşması, kişilerin toplum nezdinde evli kabul edilmeleri için gereklidir.⁶⁵ Tarafların iradeleri yanında hâkimiyeti altında oldukları kişilerin de izni olmalıydı. Aile babasının erkek evlatlar için açık rızası istenirken kız evlatlar için itiraz etmemesi kâfi idi.⁶⁶ Evlenecek erkeğin *pater familiası* dede ise dedenin izni yanında babanın da onayı olmalıydı. Baba temyiz kudretinden yoksunsa dedenin izni yeterliydi. Kişilerin evlilik için zorlanmaları da uygun değildir. Hür olan kadının evlilik için vasîsinin iznine

---

⁶¹ Aksaray, 2012, 22-24.

⁶² Özcan Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014, ss. 204-211.

⁶³ Emiroğlu, 2000, 95.

⁶⁴ Ekinci, 2017, 137-138.

⁶⁵ Aras, 2010, 220.

⁶⁶ Emiroğlu, 2000, 109.

ihtiyacı yoktur. Ayrıca hüküm altından çıkarılan erkeğin de evlenmek için babasının iznine gerek duyulmaz.⁶⁷ Babanın akıl hastalığı bulunduğu takdirde kızın evliliği için eyalet valisinden izin istenir. Baba haksız yere kızın evlenmesine razı olmazsa kıza, babasının evliliğe zorla razı olması için devlet yetkilisine gitme hakkı doğar.⁶⁸ İlk olarak bu hak kızlara tanınmıştır. Iustiniaus döneminde erkeklere de bu hak verilmiştir.⁶⁹

Temsil ettiği kişi adına hukuki işlemlerde bulunma meselesi önemli bir mevzu olmasına rağmen Roma'da tam olarak kabul edilmiş değildi. İki kişinin yaptığı hukuki işlemlerde üçüncü kişiye bir sonuç doğmaz, sadece taraflara ait neticeler olurdu. Üçüncü kişiye işlemin aktarımının sağlanması için yeniden bir işlem yapmak gerekirdi. Vekil, bir kişi ile hukuki muamelede bulunduğu kendisi taraf olur ve müvekkile aktarılan bir sonuç olmazdı. Müvekkil adına bir işlem yapılmak istenirse vekâlet değil habercilik durumu meydana gelmeliydi. Haberci, kendisine görev veren kişi adına muameleleri gerçekleştirir ve kendisine iletilen irade beyanını karşı tarafa haber verirse yaptığı işlem onu görevlendiren kişi nezdinde geçerli olur. Zamanla ihtiyaca binaen bu sıkı uygulamalar değiştirildi. Velayet, vesayet gibi temsilciliklerde temsil hakkı istisnai olarak kabul edilmeye başlandı.⁷⁰ Eskiden vasî olma hakkı bulunmayan dul kadının, son imparatorluk döneminde evlenmeyeceğine söz vermesi şartıyla çocuklarının vasîsi olması kabul edildi.⁷¹ Klasik dönemden bu yana uygulamalarda değişiklikler olmuştur.

Sonuç olarak Roma'da ilk dönemlerde evlenecek kişiler açısından eşit haklar söz konusu olmazken sonraki kanun değişiklikleriyle kadınlara da evlendirme yetkisinin belli ölçüde verildiğini, zorla evlendirme yetkisinin nispeten uygulamaya konulmadığını söyleyebiliriz.

1.2.4. İlahi Dinlerde Evlendirme Yetkisi

Bu başlıkta ilahi dinlerden Yahudilik ve Hıristiyanlıkta evlendirme yetkisinden genel olarak bahsedeceğiz.

---

⁶⁷ Bülent Tahiroğlu, Belgin Erdoğmuş, *Roma Hukuku Meseleleri*, Der Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 216-219.

⁶⁸ Bu düzenleme Lex Iulias'ın 35. maddesinde geçer. (Daha fazla bilgi için bkz., Haluk Emiroğlu, *Roma Hukukunda Kadının Hukuki Durumu*, (Doktora Tezi)).

⁶⁹ Yüksel Başman, *Roma Hukukunda Kadının Hak ve Fiil Ehliyeti*, (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999, İstanbul, s. 105.

⁷⁰ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999, 336.

⁷¹ Başman, 1999, 91.

1.2.4.1. Yahudilikte Evlendirme Yetkisi

Önemli bir kurum olan aile ve evlilik meselesi bütün ilahi dinlere konu olmuştur. Özel olarak Tevrat'ta evlilik hakkında açık ifadeler yer almasa da genel olarak Yahudilikte evlilik üzerine farklı düzenlemeler yer almaktadır.⁷² Yahudilikte evlilik, kutsal bir beraberlik olarak görülmektedir. Yerine getirilmesi gereken mecburi bir görevdir. Yahudilere göre, evlenmeyen kadın veya erkek eksik sayılır.⁷³

Yahudilikte eski dönemlerde özellikle kız çocuklarının evlilikleri küçükken babaları tarafından planlanırdı. Böylece, çocuk ergenlik çağına geldiğinde evliliği garanti altına alınmaktaydı. Bu anlamda kızın onayının olup olmadığı Yahudi din adamlarının tartıştığı konulardan biridir.⁷⁴ Kutsal metinlerde kızların ergenlikten önce evlendirilmeleri gerektiği yer alır. Bunun gerekçesi olarak, kızların yaklaşık sekiz yaşlarında çocuk sahibi olabilmelerini gösterirler. Bunun örneği kutsal kitapta “Eğer kızın olgunluk yaşına erişmiş ve henüz evlenmemişse, o zaman (varsa) köleni azat et ve kızını onunla evlendir.”⁷⁵ şeklinde yer almaktadır. Uygulamalara bakıldığında baba kızını 12 yaşına geldiği zaman kendi istediği kişiyle evlendirebilirdi. Metinde kızların ergenlikten önce evlendirilmesi ifade edilse de daha sağlıklı olması açısından 12 yaşından sonra yapılan evlilik uygulamada yerini almıştır. Erkeklerin ise 16-24 yaş aralığında evlenmesinin uygun olduğu Yahudi ilim adamları tarafından kabul edilmiştir.⁷⁶

Yahudilikte evlendirme yetkisinin kullanımını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Önceki toplumlarda olduğu gibi Yahudilikte de evlendirme yetkisine öncelikli sahip olan kişi, babadır. Zira Tanah'ta⁷⁷ eş seçimini babaların yaptığına dair örnekler ağırlıklı olarak yer almaktadır.
- Baba, evlendirme yetkisini vekâlet yoluyla bir başkasına da devredebilir. Mesela İbrahim, oğlu İshak için soyundan bir kız bulsun diye kölesini

⁷² Kozak, 2015, 264-265.

⁷³ Asife Ünal, *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslam'da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 1998, s. 19.

⁷⁴ Asife Ünal, “Yahudi Dügün Gelenekleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, c. V, S. 2, 2016, ss. 225-241.

⁷⁵ TB, Pesachim 113a.

⁷⁶ Hakkı Şah Yasdıman, *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000, s. 118-119

⁷⁷ Tevrat ve Zebur'u da kapsayan, Musevilik dininin kutsal kitabı. Hristiyanlarca da kabul edilir. (Detaylı bilgi için bkz., Eldar Hasanoğlu, “Erken Dönem Yahudi Kaynaklarına Göre Tanah'ın Kanonize Edilmesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya, 2015, c. XXVII, S. 32).

görevlendirmiştir. Köle de Rebeka'yı beğenmiş ve Rebeka'nın kardeşi Laban; *“İşte Rebeka burada. Al götür. Rabbin buyurduğu gibi efendinin oğluna karı olsun.”* şeklinde karşılık vermiştir.⁷⁸ Buradan anlaşıldığına göre kız çocuklarının evliliğinde babanın rolü büyüktür. Aynı zamanda kızın da düşüncesi alınır.⁷⁹

- Tanah'ta ailesinin onayı olmasa dahi bazı durumlarda kızların da evlendirme yetkisine sahip olduğu örnekler yer almaktadır. Örneğin Esav ve Şimşon'un evliliklerinde kızlar yabancı olduğu için aileler evliliğe razı olmamıştır. Kızların bu konuda söz hakkına sahip olduğunu gösteren tek örnek; Tselofhad'ın kızlarının, babalarının aşiretinden olmak şartıyla, istedikleri kişi ile evlenmelerine izin verilmesidir. Bu kızlar, erkek kardeşleri olmadığı için baba mirasından pay alan ilk kızlardır. O nedenle mirasın bölünmemesi adına başka aşiretten evlenmelerine izin verilmemiştir.⁸⁰

Yahudilikte evlilik genel olarak aileler arasında alınan kararlar, karşılıklı hediyelerin alınıp verilmesi ile satın alma şeklinde gerçekleşirdi. Evlenecek kızın görüşü alınmadan sadece kızın velisi tarafından gerçekleştirilirdi. Bunun bir örneğini Tevrat'ta şu şekilde görmekteyiz:

“Lavan'ın iki kızı vardı. Büyüğünün adı Leva, küçüğünün adı Rahel'di. Yakup Rahel'e aşıktı. Lavan'a, “Küçük kızın Rahel için sana yedi yıl hizmet ederim” dedi. Yakup Rahel için yedi yıl çalıştı. Rahel'i sevdiği için yedi yıl ona birkaç gün gibi geldi. Lavan'a, “Zaman doldu, kızını ver, evleneyim” dedi... Sabah olunca Yakup bir de baktı ki yanındaki Leva!... Lavan'a “Nedir bana bu yaptığın?” dedi. “Ben Rahel için yanında çalışmadım mı? Niçin beni aldattın?” Lavan “Bizim buralarda adettir. Büyük kız dururken küçük kız evlendirilmez” dedi, Bu bir haftayı tamamla, Rahel'i de sana veririz. Yalnız ona karşılık yedi yıl daha yanımda çalışacaksın. Yakup

---

⁷⁸ Tekvin, 24/53-61; Asife Ünal, “Bütün Yönleriyle Yahudilik”, *Dinler Tarihi Araştırmaları-VIII*, Ankara, 2012, s. 675.

⁷⁹ Pari Alaskarova, *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1990, s. 16.

⁸⁰ Ünal, 2012, 675.

kabul etti. Leva'yla bir hafta geçirdi. Sonra Lavan kızı Rahel'i de ona verdi."⁸¹

Yukarıdaki kutsal metinden de anlaşılacağı üzere kızı evlendirme yetkisi babaya aittir. Kızların kendi başlarına evlenme yetkisinin olmadığı görülmektedir. Bu uygulamalar zamanla yumuşasa dahi kızlar yine velisi tarafından evlendirilmiştir.⁸² Evliliklerin anne babalar tarafından düzenlendiğine dair Tanah'ta Yaremya'nın Babil'deki kişilere, oğullarına eş almalarını ve kızlarını da kocaya vermelerini tavsiye ettiği geçmektedir. Erkek çocukların da evlilikte aile tarafından yönlendirildiği, tek başına karar alamadığı görülmektedir. Anne-babanın kararları dışına çıkan erkeklerin asi oldukları ve aileden uzaklaştıkları Tanah'ta geçmektedir.⁸³

Bunların dışında bazı durumlarda, kocası ölen dul kadınlar da kendi özgür iradesiyle evlenme hakkına sahip değildi. Kadın üzerinde evlendirme yetkisine sahip olanlar; çocuğu olmayan bir kadının kocası ölürse, onu ölen kocasının erkek kardeşi ile evlendirirdi. Bu evlilikten doğan ilk çocuk, ölen kocasına ait olurdu. Bu evlilik zorunluymuş ve hem erkeğe hem de kadına söz hakkı düşmezdi. Eğer evlenmek istemezlerse özel bir seremoni ile ikisi de serbest kalabilirdi.⁸⁴

İbranice'de kadın anlamına gelen "işşa" kelimesi aynı zamanda eş manasında da kullanılmaktadır. Eski Ahit'in etki ettiği toplumlarda kadın ikinci sınıf insan muamelesi gören ve aşağılanan bir varlıktı. Yahudi dinî geleneğine bu algının da etkisi olmuştur.⁸⁵

Talmud'a göre kadın, insanda olan hataların yüzde doksanına sahiptir. Bu nedenle şahitlik yapamadığı gibi akıl hastası veya çocuk gibi değerlendirilmektedir. Alışveriş akdi sayılan evlilik akdinde kadın kendisini satmakta olup kocası onun sahibi olur. Bir erkek evlenmeden önce kadını görmeli ve ondan hoşlanmalıdır. Fakat aynı hak kadın için geçerli değildir. Kadının evleneceği erkeği görmesine ve

---

⁸¹ Komisyon, *Kutsal kitap, Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 2001, s. 35; Yaratılış: 29 / 16-28.

⁸² Kozak, 2015, s. 265.

⁸³ Yasdıman, 2000, 109-111.

⁸⁴ Hakkı Şah Yasdıman, *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000, 87-88.

⁸⁵ İsmail Taşpınar, *Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık*, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017, s. 83.

ondan hoşlanmasına lüzum yoktur. Çünkü kadının herhangi bir erkekle evlenebiliyor olması bile onun için büyük bir mutluluktur.⁸⁶

Yazılı Tora metnine göre kadın bekârken babasının, evlendiğinde ise kocasının mülkiyetinde yer alır. Evlenirken kocasının zimmetine geçirilen kadının buna razı olması da gerekmektedir.⁸⁷ Yahudi din adamları kadınların akıl yetersizliği olduğu için onu evlenme akdinde de yeterli görmemiştir. Buna rağmen Yahudilikte kadın peygamberlerin de olduğu kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla Yahudilikte kadına değer verildiği de görülür. Eski Ahit'te yer alan ayetlerde kadınları öven ifadeler yer almakla birlikte, onların dürüst, hikmetli, saygı duyulması gereken kişiler oldukları belirtilmiştir. Aynı şekilde Eski Ahit'te evlendirilecek kızlara fikirlerinin sorulduğuna dair ayetler de mevcuttur.⁸⁸

Evliliğin karşılıklı rıza üzerine gerçekleştiği kabul edilir. Taraflar evlenme yaşına geldiğinde evlilikle ilgili rızalarını beyan etmek zorundadır. Ayrıca evliliğe dair düşüncesini söyleyemeyecek yaşta olan kızın, babası tarafından evlendirilmesi yasaklanmıştır. Aynı zamanda Talmud'a göre, erkek çocuğu evlendirmek baba için önemli bir görevdir⁸⁹

Mişna'ya göre, nişan için görevli kişi tarafından erkek ve kıza takılan yüzük; erkek açısından kızı kendisine has kıldığını, kız açısından da buna onay verdiğini temsil etmektedir. Tarafların rızası nikâh akdi için asıldır ve kadının razı olması da önemlidir. Kızın nikâhta susması onay anlamında kabul edilir. Kadının rızası olmadan yapılan evlilik, kadın tarafından reddedilebilir. Bir görüşe göre, zorla onayı alınarak evlendirilen kadının evliliği batıl olur. Bunun yanı sıra rüşt sahibi olmayan küçük kızını babanın evlendirme yetkisi vardır. Küçük kız zorla nişanlansa dahi geçerli olur. Yine de uygun olan kızın yaşını doldurduğunda nişanlanmasıdır.⁹⁰

Yahudi hukukuna göre, evlendirme yetkisinin devredilebilen bir hak olduğunu görmekteyiz. Örneğin nişan gerçekleştirilmesi için kendisine vekâlet verilen kişi, kadına “*sen bu belgeyle filana nişanlandın*” dediğinde işlem meydana gelir. Eğer kadını temsil eden bir vekil varsa nişan belgesini teslim aldığı anda erkek,

---

⁸⁶ Taşpınar, 2017, 92.

⁸⁷ Hakime Reyvan Yaşar, *İslam ve Yahudi Münasebeti: Nikâh Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011, s. 26.

⁸⁸ Hakkı Şah Yasdıman, “Yahudilikte Kadımlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 2002, S. 15, ss. 130-138.

⁸⁹ Erdinç İçten, *Evlilik-Boşanma Örneği Bağlamında Yahudilikte Talmud*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s. 49.

⁹⁰ Yaşar, 2011, 30-64.

“seni gönderen filan benimle nişanladı” demelidir. Vekil de “onu senle evlendirdim” şeklinde karşılık vermelidir. Baba veya kızın vekili yalnızca “evet” diyebilir. Hatta bazı durumlarda sessiz bile kalabilir. Vekâlet yoluyla yapılan evlilikle ilgili olarak Talmud’da “*Bir adam kendisi bizzat veya vekili vasıtasıyla bir kadını kendine nişanlayabilir. Bir kadın kendisi bizzat veya vekili vasıtasıyla bir erkekle nişanlanabilir. Bir baba da bizzat kendisi veya vekili vasıtasıyla kızını bir adamla nişanlayabilir.*” ifadesi geçmektedir.⁹¹

Yahudi hukukuna göre ergen olan kız, velisinden izin almadan iki şahidin huzurunda kendi nikâhını akdedebilir. Fakat bu toplumsal açıdan uygun görülmez. Erkek çocuk, evlilik akdini kendi başına gerçekleştirebilir. Evlendirme yetkisi sırasıyla baba, yoksa anne, o da yoksa dede veya nineye aittir. Bâliğ olmayan erkek çocuk, babası veya başkası tarafından evlendirilemez. Evlenme yaşına gelmeyen çocuğu evlendirmek yasaktır. Günümüz İsrail hukukunda da belirlenen evlenme yaşı 17 olması hasebiyle bundan önce evlendirilen kızların velisine ceza uygulanmaktadır. Bazı istisnai durumlarda buna izin verilebilir. Akıl hastalığı bulunan kişilerin evliliği, akılları yerindeyken yapıldığında geçerli olabilmektedir. Sağır ve dilsizler de akıl hastaları gibidir. Nikâh akitleri tam bir sığata sahip değildir.⁹²

Yahudi aile hukukunda evlilik için dinî mahkemeden izin almak gereklidir. Devlet ve dinî mahkemeler işlemleri ortak yürütmektedir. Hahamlar, 1953 yılında evlilik için izni alınması gereken kişiler olarak belirlenmiştir.⁹³

Sonuç olarak Yahudilikte, gerek kutsal metinlerden gerekse örften kaynaklanan sebeplerle özellikle bekâr veya dul kadının evlenme yetkisine sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Son dönemlerde iyileştirici nitelikte birtakım kanuni düzenlemeler yapılırsa da toplumda karşılık bulmamıştır.

1.2.4.2. Hıristiyanlıkta Evlendirme Yetkisi

Hıristiyanlıkta kadına bakış açısı, Hz. İsa’dan daha çok Pavlus’un öğretileriyle gelişmiştir. Talmud’u oluşturan Mişna’nın olgunlaşma evresinde yaşayan Pavlus ve ilk devir Hıristiyanları, Yahudi kültüründen ve putperest Roma

---

⁹¹ Yaşar, 2011, 29-68.

⁹² Yaşar, 2011, 98-105.

⁹³ Abdulrezzak Çil, *İsrail’de Toplumsal Yapı: Nikah Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 82-83.

kültürünün kadın algısından oldukça etkilenmiştir.⁹⁴ Bu nedenle Pavlus'a göre kadın, Tanrı'dan insana doğru yapılan sıralamada en sonda yer alır.⁹⁵

Hıristiyanlıkta evlilik, kutsal bir sakrament olarak görülür. Fakat mutlaka yerine getirilmesi gereken bir görev de değildir. Hatta bekâr kalmak daha üstün bir olgudur. Eski Ahit'te evlenen kişilerin karşılıklı rızaları, Tanrı tarafından evliliğe razı olmayı ifade eder. Evlilik birliğini onaylayan ve yöneten aslında Tanrı'dır. Bu sebeple kutsal bir kurum olarak görülür.⁹⁶ Protestanlıkta evlilik, diğer mezheplerin aksine kiliseye bağlı değildir. Bekârlık üstün görülmez.⁹⁷ Katoliklerde evlilik için son söz kiliseye aittir.⁹⁸ Yeni Ahit'te ise evliliğin kilise tarafından gerçekleştirilmesi zorunluluğu yer almaz.⁹⁹ Fakat kilisenin onaylamadığı nikâh da geçerli olmaz.¹⁰⁰

Katolikler, geçerli bir evlilik akdi yapabilmek için bir rahip ve şahitler önünde evlenmelidir. Evlendirme yetkisini kullanan kişi; o bölgenin episkoposu, rahibi veya temsilcisidir. Yetki sahibinin buradaki görevi, tarafların kendi iradeleriyle evlendiklerini ve evliliğin anlamını kavrayabilecek yeterlilikte olduklarını tespit etmektir.¹⁰¹ Karşılıklı rıza evlilik için zorunlu bir şarttır. Evlilik, kilisede görevli bir din adamı ve halkın huzurunda tarafların karşılıklı irade beyanları ile yapılmalıdır. Ayrıca evlilik için babanın onayının alınması da gereklidir. Buna dair örnek, bir kilise babası olan Tertullian'ın ifadelerinde “Çimentosunu Kilise'nin attığı, Tanrıya adanmış, hayır dualarının imzalayıp mühürlediği, meleklerin haberini cennete götürdüğü, Baba'nın onayladığı mutlu evliliği, anlatacak kelimeleri nasıl bulacağız? Çünkü dünyada bile çocuklar babalarının rızası olmadan hakkıyla ve hukuka uygun olarak evlenemezler.” şeklinde geçmektedir. Ayrıca evlilik için piskoposun izninin alınması gerektiğini savunanlar da olmuştur. Bunun yanı sıra 18. yüzyıla kadar erkek ve kızın ailesi veya akrabaları tarafından evlendirildikleri bilinmektedir. Burada taraflara seçme hakkı

⁹⁴ Taşpınar, 2017, 94.

⁹⁵ Taşpınar, 2017, 98.

⁹⁶ Mesut Buluç, *Hıristiyanlıktaki Kutsal Metinler Işığında Evlilik*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017, s. 29.

⁹⁷ Asife Ünal, “Dinlerde Nikâh”, *Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), İzmir, 2012, s. 302.

⁹⁸ Nazan Alija, *Hıristiyanlıkta Evlilik Sakramenti*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2017, s. 48.

⁹⁹ Buluç, 2017, 33.

¹⁰⁰ Buluç, 2017, 34.

¹⁰¹ P. Luigi İannitto, *Hıristiyan İnanıcı (Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hıristiyan Gerçekleri)*, (Çev.: Leyla Alberti), Ohan Matbaacılık, İstanbul, 1994, s. 364.

verilmeden onlar dışındaki bir aile mensubunun bireyi istediği kişiyle evlendirdiğini görmekteyiz. Bu uygulama halen Batı dünyasında soylu aileler ve aristokratların evlendirmesinde devam etmektedir.¹⁰²

9. yüzyılda nikâh akdinde rahip bulunmasının gerekliliği tartışma konusu olmuştur. Balkanlarda, Ortodoks geleneğine bağlı olarak rahibin kutsaması olmadan gerçekleştirilen evlilik akitleri geçersiz kabul edilmiştir. Roma Katolikleri ise, rahipsiz yapılan nikâh akitlerini geçerli kabul etmiştir. Katolıklara göre, önemli olan tarafların nikâh akdini kendi rızalarıyla yapmalarındır. Katolik Kilisesi, başka bir mezhep veya dinden olan kişilerle yapılacak evliliği hoş karşılamazdı. Bu evliliğin gerçekleşmesi için episkopostan “*özel acil izin*” almak şarttı.¹⁰³ Hıristiyanlıkta evlilik yaşı erkekler için 14, kızlar için 12 olarak belirlenmişti. Daha sonra farklılıklar olmuştur. 1917 Kilise Hukuku evlilik yaşını erkekte 16, kızda 14 olarak değiştirmiştir.¹⁰⁴ Günümüze gelirse bu yaş sınırı yaklaşık olarak erkek için 18, kız için 16 olmaktadır.¹⁰⁵ Türkiye Süryanilerinde evlilik yaşına gelenler görücü usulü veya kendi istekleriyle evlenmeye karar verirler. Dede veya baba aile büyüğü vasfıyla bu evlilik kararını kızın ailesine bildirirler.¹⁰⁶ On beş yaşını bitiren kızlar anne ve babasının izniyle evlenebilirler.¹⁰⁷

Roma’da kadın sadece erkeğin vesayetinde yaşayabilir, köle gibi satılabilirdi. Erkeğin hâkimiyeti hüküm sürmekteydi. Hıristiyanlıkta da bu durum değişmemiş, kadın ikinci sınıf insan muamelesi görmüştür.¹⁰⁸ Kadınlara tanınan kimlik, sadece erkeğin varlığının gölgesinde kalmakla sınırlı diyebiliriz. Evlilik gerçekleştirmede de söz hakkı yoktur. Dinlere yansıyan uygulamaların toplumların yaşayış tarzından etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu uygulamaların etkisinde kalan toplumların da benzer işlemleri uygulaması beklenen bir durumdur.

Hıristiyanlıkta evlilik kutsal fakat genel olarak Yahudilikte olduğu gibi bir zorunluluk da değildi. Hatta mezheplere göre farklılık arz etse de bekârlık daha üstün bir konumdaydı. Ancak Hıristiyanlıkta da Yahudilikteki gibi velinin evlilik

---

¹⁰² Buliç, 2017, 78-80.

¹⁰³ Muhammet Tarakçı, *Protestanlıkta Sakramentler*, Emin Yayınları, İstanbul, 1994, s. 257.

¹⁰⁴ Buliç, 2017, 76.

¹⁰⁵ Buliç, 2017, 77.

¹⁰⁶ Nihat Durak, “Türkiyede’ki Süryânî Ortodokslarda Nikâh”, *Dinlerde Nikah Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*, Dokuz Eylül Üniversitesi İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), İstanbul, 2012, s. 384-385.

¹⁰⁷ Durak, 2012, 388.

¹⁰⁸ Asife Ünal, “Hıristiyanlıkta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bakış”, *Hıristiyanlık Dünü Bugünü ve Geleceği*, Ankara, 2000, s.134.

için onayı aranmaktadır. Bunun yanı sıra evlenecek tarafların irade beyanları da önemlidir. Aynı şekilde kız ve erkek için evlilik yaşı da belirlenmiştir.

1.2.5. İslam Öncesi Arap Toplumunda Evlendirme Yetkisi

Diğer toplumlarda olduğu gibi İslam öncesi Arap toplumunda da aile, toplumun temel birimini oluşturur. Kan bağı ve akrabalık yoluyla oluşan ailelerden aşiret ve kabileler meydana gelmiştir. Cahiliye Dönemi Arap toplumunda annenin reis olduğu aile yapısı örnekleri de mevcuttur. Bundan dolayı bazı çocuklar anneye nispet edilmiştir.

Bu geleneğin hâkim olduğu Arap kabilelerinde evlendirme yetkisinin kullanımı, bazı hallerde kadına bırakılmış ve kadının isteği ön planda tutulmuştur. Fakat kadına söz hakkı tanımayan uygulamalar da mevcuttur. Cahiliye Dönemi evlilik akitlerinde de rıza esastır. Fakat evlilikte rızası talep edilen kişi, kızıdan ziyade babasıdır. Kızın rızası olmadan hatta kaçırılarak da evlilikler yapılmıştır. Cahiliye Dönemi'nde genel olarak baba kızını zorla, istemediği biriyle evlendirme yetkisine sahiptir. “Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helal değildir. Açık bir hayâsızlık yapmış olmaları dışında, kendilerine verdiklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin.”¹⁰⁹ ayeti Cahiliye Dönemi'ndeki bu uygulamanın doğru olmadığını ifade etmek için nazil olmuştur.

Baba, kızını evlendirmek istediği kişiyle direk anlaşır ve erkeğin ailesinden baba veya bir akrabası kızı istemeye gelirdi. Kızların bu evliliğe karşı çıkma hakları yoktu.¹¹⁰ Bunun yanı sıra kızın fikrini soran da olurdu.¹¹¹

Genel olarak kızı evlendirme yetkisi tamamen babaya aitti. Baba kızını istediği kişiyle evlendirebilirdi. Bunun için kızının rızasını sorması gerekmezdi. Aynı şekilde bir kadının kocası öldüğünde kocası tarafından varis olanlar kadının üzerine bir şey atar ve kadına sahip olurdu. İsterse onunla evlenir isterse ölünceye kadar sahibi olarak kalırdı.

---

¹⁰⁹ Nisa 4/19.

¹¹⁰ Reşat Ahmet Ağaoğlu, *İslam'ın İlk Yıllarında Evlilikler ve Evlendirmeler*, Hiper Yayın, İstanbul, 2018, s. 30.

¹¹¹ Adnan Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikâh”, *Diyanet İlmî Dergi*, S. 3, 2013, 9-10.

Fakat toplumsal statüleri yüksek olan kadınlar, kendilerinin zorla evlendirilmesine izin vermezlerdi.¹¹² Hür ve zengin olan kadınlar kendi başlarına evlenme yetkisine sahipti.¹¹³

Evlendirmeden önce kıza fikrini soran veliler de mevcuttu. Geleneğe uygun olan, kızın velisinden istenmesi ve onun tarafından evlendirilmesidir. Kızın velisi olarak baba yoksa kardeşi, amcası veya amca oğlu veli olurdu. Erkekler ise evlilik fırsatı doğduğunda istediği gibi evlenebilirdi.¹¹⁴

Bu dönemdeki evlilik anlayışında kızın öncelikli olarak eş seçiminde amca oğlu ile evlenmesi gerekliydi. Eğer kız amca oğlu ile evlenmeyi onaylamazsa velisi onu bu evliliğe mecbur kılardı. Kızın bu evliliği yapmamasının tek yolu amca oğlunu bu istekten caydırmasıydı. Hatta bunun için bazı kızların amca oğullarına “terziye” adıyla bir nevi rüşvet verdiği de bilinmektedir.¹¹⁵

Cahiliye Dönemi uygulamalarından olan makt nikâhı; kocası ölen kadın, kocasının oğlu veya akrabalarının velayeti altında olmasından dolayı bunlardan birinin evlendirmesi ile oluşurdu. Bu uygulama, Kureyşlilerde rıza varsa gerçekleşirdi. Bu nikâh daha sonra İslamiyet ile yasaklanmıştır.¹¹⁶ Ayrıca başka bir uygulama olan şığar nikâhıyla erkek, kızını veya kız kardeşini mehir olmadan evlendirme yetkisine sahipti. Mehir yerine karşı aileden kendisine eş nikâhlardı. Bu da İslam’da¹¹⁷ yasaklanan bir yetkidir.¹¹⁸

Sonuç olarak Cahiliye Dönemi Arap toplumlarında genel olarak kadının hür iradesiyle evlenme yetkisinin olmadığını, daha ziyade babanın iradesiyle evlendiğini, nadiren statü sahibi kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olduğunu söyleyebiliriz.

---

¹¹² Zafer Koçak, “İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, 4/2, S. 7, s. 246.

¹¹³ *Kadın Olmak (İslam, Gelenek, Modernite ve Ötesi)*, (Ed. H. Şule Albayrak), İz Yayıncılık, İstanbul, 2019, s. 179.

¹¹⁴ Adnan Demircan, *Cahiliyeden İslam’a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 15-22.

¹¹⁵ Abdussamet Bakkaloğlu, *Cahiliye Dönemi Aile Hukuku*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995, s. 37-38.

¹¹⁶ Nisa 4/22.

¹¹⁷ Müslim, “Nikâh”, 60.

¹¹⁸ Demircan, 2015, 82-84.

1.2.6. Günümüz Hukuk Sistemlerinde Evlendirme Yetkisi

Bu başlıkta evlendirme yetkisi hakkında mukayese yapabilmek için dünyanın çeşitli bölgelerinde uygulanan medeni kanunlardaki uygulamalar ele alınacaktır.

1.2.6.1. Almanya

Alman Medeni Kanunu kapsamında evlendirme yetkisini düzenleyen normatif çalışmalar yapıldığını görmekteyiz. Alman Medeni Kanunu'nun 104. maddesi, 7 yaşını doldurmuş fakat 18 yaşını doldurmamış bireyin hukuki işlem yapma yetkisinin olmadığını belirtir. Hukuki işlem gerçekleştirebilmesi için yasal temsilcisinin onayının olması gerekir. Alman Medeni Kanunu'nun 1303 ve 1309. maddeleri evliliğin maddi şartlarını içeren maddelerdir. Aynı kanunun 1303. maddesi gereğince evlilik konusunda "evlenmeye erginlik" şartı da yer almaktadır. Evlenmenin gerçekleştirilebilmesi için reşit olmayı yani 18 yaşını doldurmuş olmayı şart koşar. Alman hukukuna göre evlenme yaşı kadın ve erkek için 18'dir.¹¹⁹ Buradan anlaşılan reşit olmayanları evlendirme yetkisi, yasal temsilcilerinin izni olsa dahi bulunmamaktadır. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre nişanlılar için bir istisna olarak, 16 yaşını doldurmuşsa mahkemenin evliliğe izin verme yetkisi vardır. Burada birtakım şartlar göz önünde bulundurulur. Bu durumda yasal temsilcinin onayına bakılmaz.¹²⁰

Bunun yanı sıra 16 yaşını tamamlamış biri, 18 yaşındaki biriyle evlenmek üzere başvurursa yargıç bu evliliğe onay verebilir. Fakat yasal temsilcinin geçerli sebepler doğrultusunda bu evliliğe izin vermemesi, yargıcın da onayını geri çekmesine neden olur. Eğer yasal temsilcinin öne sürdüğü sebepler önemli değilse yargıç onu dinlemeyip evliliği gerçekleştirir.¹²¹

Evliliğin geçerli olması için evlenecek tarafların evlilik akdini resmî bir evlendirme görevlisinin huzurunda gerçekleştirmek üzere anlaşma yapmış olmaları gerekir. Evlenme şartları gerçekleştiğinde, evliliği geçersiz kılan sebepler meydana gelmediği sürece, evlendirme memuru evlilik akdini gerçekleştirmek zorundadır. Yabancıların evlenebilmek için evliliğe ehil olduklarını ve evlenme engeli

¹¹⁹ Turgut Akıntürk, *Türk Medeni Kanunu Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006, c. II, s. 67.

¹²⁰ Christian F. M., Schmid, T., "Reşit Olmayan Kişilerin Evlilik Konusunun Almanya'da Ele Alınışı", *Hukuk Köprüsü*, Aralık 2017, c. VII, S. 13, ss. 65-74.

¹²¹ Alman Medeni Kanunu, md.1303.

olmadığını belirten bir belgeye sahip olmaları gerekir.¹²² Alman hukukunda, tehdit özelliği taşıyan zorla evlendirme, tarafların özgür iradelerine dayanmayan bir evlilik olarak kabul edilir.¹²³

Temsil müessesesi Alman Medeni Kanunu'nda yer aldıktan sonra evlendirme yetkisinin de vekâlet yoluyla gerçekleştirilmesine imkân sağlanmıştır.¹²⁴

Sonuç olarak Alman Medeni Kanunu'na göre 16 yaşını dolduranlar belli şartlarda, 18 yaşını dolduranlar ise her durumda kendi kendine evlenme yetkisine sahiptir. Cinsiyet ayrımı yapılmamıştır. Bu yaşlardan önce ne anne-babanın ne de herhangi bir resmî kurumun çocukları evlendirme yetkisi yoktur.

1.2.6.2. İsveç

İsveç, İskandinav hukuk çerçevesine dâhil olduğu için diğer İskandinav ülkeleri gibi (Norveç, Finlandiya, Danimarka, İzlanda) Kıta Avrupası, hukuk sistemleri kapsamı dışındadır. 1734 tarihli İsveç Kanunu 9 ana kanundan oluşur. Bunlardan biri de Evlenme Kanunu'dur. Bahsedilen kanunda evlendirme yetkisiyle ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmemiştir. Kanundan kaynaklanan boşluklar örfle çözülmeye çalışılmıştır. 1920 yılında yeni bir evlilik kanunu düzenlenmiştir. Söz konusu kanun 1987 yılında "äktensbalk" adıyla tekrar düzenlenmiştir.¹²⁵

İsveç'te Evlenme Kanunu'na göre, evliliği istemeyen kişinin "hayır" deme hakkı her zaman vardır. İstemeyen birini evliliğe zorlamak yasalara uygun değildir. 01.05.2004 tarihinde yürürlüğe girmiş olan "Evlilik Hukuku ve Evlilik Hukukuna İlişkin Kanunlar İhtilafı Kurallarında Değişiklik Yapılmasına Dair Reform Kanunu" ile zorla evlendirme uygulaması sürekli olarak yasaklanmıştır. Evliliğe zorlama, ceza kanununda suç olarak kabul edilmiştir. Evlenecek kişilerin evlenmek istediklerini beyan etmeleri gereklidir. İsveç makamları başka bir ülkede zorla yapılmış bir evliliği reddetme hakkına sahiptir. İsveç'te evlilik yaşı 18'dir. Evlenme Kanunu'na göre 18 yaşın altında olanların evlenmesi yasaktır. 16 ve 18 yaşları

¹²² Alman Medeni Kanunu, md.1309.

¹²³ Ayşe Havutcu, Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirilmesi, *Journal of Yasar University*, 2013, c. VIII, s. 19.

¹²⁴ Karaman, 1999, 337.

¹²⁵ Müslüme Üye, Türk Hukuku'nda ve İsveç Hukuku'nda Kanuni Miras Hakkı, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, 2010, ss. 3-6.

arasında olanlar da evlenebilir. Ancak İl İdaresi'nden izin alınması gerekir. Fakat bu yaşlardaki küçüklere evlilik izni çok nadir verilmektedir.¹²⁶

İsveç Medeni Kanunu'ndaki düzenlemelerden hiçbir bireyin evliliğe zorlanamayacağı ve kendisini evlendirme yetkisine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.6.3. Fransa

1804 tarihli Fransız Medeni Kanunu'nun 144-228. maddelerinde evlilikten, 371-387. maddelerinde anne babanın çocukları hakkındaki velayetinden ve 388-487. maddelerinde de küçüklerin velayetinden bahsedilmektedir.¹²⁷ Fransız hukukunda evlenme yaşı erkek için 18, kadın için 15 olarak belirlenmiştir.¹²⁸ Nikâh akdi tarafların karşılıklı irade beyanları ile gerçekleşir.¹²⁹

Zorla evlendirmenin önüne geçmek için özel hukukta birçok değişiklikler yapılmıştır. Bunun aksi söz konusu olduğunda evlendirme yetkisi olan memurun tarafları ayrı olarak dinleme gibi bazı önlemleri alması gerekmektedir. Zorlamanın tespit edilmesi halinde evlendirme memuru savcılığa şikâyette bulunabilmektedir. Savcılık incelemeler sonucunda iki hafta içerisinde evliliği onaylama veya engelleme yetkisine sahiptir. Ayrıca yeteri kadar delil elde edemediyse evliliği erteleme kararı da verebilir. Bu durum İslam hukukundaki fâsit nikâha örnektir.

16. yüzyıla gelene kadar eski Fransız hukukunda temsil hakkı Roma'da olduğu gibi pek tanınmayan bir kurumdu. Vekilin yaptığı hukuki işlemler, müvekkil adına geçerli olmayıp müvekkilin ayrı bir hukuki muamele yapması gerekirdi. İradenin şekilsel bakış açısından kurtulup hukuki işlemlerde kendisini tek başına yeterli gören kilise hukukunun etkisiyle Fransız hukuku da bugünkü haliyle temsil hakkını tanımıştır.¹³⁰ Temsil ile yakından alakalı olan mesele vekâlettir. Fransa hukukunda temsil ile vekâlet aynı hükümlerle uygulanmıştır.¹³¹ Evlendirme yetkisinin vekâlet yoluyla temsili mümkündür.

Diğer devletlerde olduğu gibi Fransa Medeni Kanunu'na göre de bireylerin zorla evlendirilmesini engellemek amacıyla gereken önlemler alınmıştır. Aynı şekilde kadın ve erkekler için evlilik yaşı belirlenmiştir.

¹²⁶ <https://karlekenarfri.se> (20.09.2020).

¹²⁷ Muhammed Hamidullah Ağırakça, *Mısır'da Kanunlaştırma Hareketleri*, Akdem Yayınları, İstanbul, 2016, s. 271.

¹²⁸ Akıntürk, 2006, 67.

¹²⁹ Fransız Medeni Kanunu, md. 146.

¹³⁰ Karaman, 1999, 336.

¹³¹ Karaman, 1999, 337.

1.2.6.4. Amerika

Amerika’da özel hukuk alanında Roma hukukunun Rönesans Dönemi’nden beri değişiklik yapılmamıştır.¹³² Evlilik yapmak için yerine getirilecek şartlar kolaylaştırılmıştır. Yapılacak evliliklerde anne-babanın evlilik izni için bir imza atması yeterli olur. Eyaletlerin genelinde evlenme yaşı alt sınırı 18 iken, 27 eyalette ise evlilik için herhangi bir yaş sınırı konulmamıştır. Mesela New York yasalarına göre, 14 yaşında bir çocuk evlendirilebilir. Fakat New Jersey’de yaşı 15’in altında olan bir çocuğun evlenmesi için mahkeme izni gerekmektedir. Genel olarak Amerika’da küçük yaşta evlendirilen kızların sayısı gittikçe artmaktadır. Sağlık Bakanlığı’nın kayıtlarına göre, New Jersey’de 1995-2012 yılları arasında ortalama yaşları 13 olan yaklaşık 3500 kişi evlendirilmiştir. Bazı yayın kuruluşlarının kayıtlarına göre ABD’ de evliliğe zorlanan kızların buna itiraz edebilenleri de mevcuttur. Zorla evlendirilenlere yardım amacıyla kurulan “Unchained at Last” adlı kuruluşun verilerine göre, 2000-2010 yıllarında yaşları 12 ila 18 arasında değişen yaklaşık 250 bin kişi evlenmiştir. Amerika’da yaşayan Müslüman ailelerden de küçük yaşlarda kızlarını zorla evlendirmek isteyen kişilerin sayısı oldukça fazladır.¹³³ Günümüzde ise Amerikalı yetkililer velayete dair düzenlemeler yapmanın çocukların ruh sağlığı açısından da önemli olduğunu vurgulamaktadır.¹³⁴

Bu bilgilerden Amerika’da evlilik hukukunu düzenleyen hükümlerin eyaletlere göre değiştiği dolayısıyla farklı uygulamaların olduğu anlaşılmaktadır.

1.2.6.5. Hindistan

Hindistan’da evlendirme yetkisi daha çok dinî kurallardan faydalanarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda Hinduizm, evlilikle ilgili hukuki metinlerde daha etkili olmuştur.

Hint kanunlarından olan Manu Kanunnamesi’ni incelediğimizde kızın evlendirilmesi için yetkili olan kişiler sırayla; baba, babanın babası olan dede, erkek kardeş, erkek akraba, annenin babası olan dede ve annedir. Farklı bir yetki sıralaması da; baba, erkek kardeş, babanın babası, dayı, babanın yakın akrabası, kan bağı bulunan akraba, anne ve uzak olan akraba şeklindedir. Bu sıralamalardan ayrı

---

¹³² Heinrich Honsell, “Amerikan Hukuk Kültürü”, (Çev.: Murat Topuz), MÜHF- HAD, c. XXVI, S. 3-4, s. 372.

¹³³ <http://www.bbc.com> (20.03.2021).

¹³⁴ Mustafa Kelebek, *İslâm Aile Hukukunda Velâyet*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2015, s. 179.

olarak önceliğin annenin babası olan dedenin olduğunu ve evlilik tercihinin kızın kendi kararıyla gerçekleşmesi gerektiğini savunan görüş de mevcuttur. Ailesinden herhangi bir yakını bulunmayan kimsesiz kız, kendi başına evlenme yetkisine sahiptir.¹³⁵

Ayrıca 1955'te yürürlüğe giren Hindu Evlilik Yasası'na göre de evliliğe dair belirli düzenlemeler yapılmıştır. Hinduizm'e göre evlilik kutsal bir ritüeldir. Bazı anlayışlara göre dinî temeli olduğu için devletin evliliğe bir etkisinin olmadığı kabul edilir. Evlilik, Hindu bir vatandaş için en önemli yaşam devri geçişlerinden biridir. Evlilik Yasası'na göre; evlilik yaşı erkek için 21, kız için 18 yaş olmalıdır. Ayrıca bir kızın evlendirme yetkisini vasîsi olarak kullanma hakkı; baba, anne, babanın babası, babaanne, tam kan kardeş, yarı kan kardeş şeklinde sıralanmaktadır.

1978 tarihli Çocuk Evliliği Yasağı Değişikliğine kadar, evlilikte velayet uygulaması da vardı. Fakat bu değişiklikten sonra, çocuk evliliklerinin önüne geçmek amacıyla uygulamadan kaldırıldı.¹³⁶

Bekâr kız babasının, evli kadın eşinin, dul kadın da oğlunun velayeti altında olmak zorundaydı. Baba kızını istediği kişiyle evlendirebilirdi. Kızın bu evliliğe hiçbir şekilde itiraz hakkı yoktu. Bunun yanı sıra kocası ölen kadın tekrar evlenemezdi.¹³⁷

Normal koşullarda evlendirme yetkisi babalara aittir. Özellikle kız babası yetkiyi elinde bulundurmaktadır.¹³⁸ Brahma evlilik uygulamasına göre kız, süslenerek babası tarafından teslim edilir. Eğer kız, o erkekle evlenmek istemezse başkasıyla evlendirilir. Fakat aynı durum erkek için geçerli olmaz. Erkeğin kızı beğenmemesi kabul edilmez ve zorla evlendirilir.¹³⁹ Bu uygulamayla kadınların koruma altına alındığı ve herhangi bir istismara izin verilmediği anlaşılabilir.

Hindistan'da mevcut olan kast sistemine göre evlilik türleri ortaya çıkmıştır. Bunlar içerisinde kızın ve ailesinin onayı alınmadan yapılan evlilik türleri hoş karşılanmamaktadır.¹⁴⁰ Hindistan'ın uygulamalarına baktığımızda zamanla yapılan değişiklikler sonucunda kadınlara haklar tanındığı, toplumda saygı duyulduğu

---

¹³⁵Hammet Arslan, "Manu Kanunnamesi'nde Evlilik", *Milel ne Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 2013, İzmir, c. XX, s. 98.

¹³⁶ https://tr.qaz.wiki/wiki/Special_Marriage_Act,_1954 (20.03.3021).

¹³⁷ Ağaoğlu, 2018, 20.

¹³⁸ Arslan, 2013, 104.

¹³⁹ Arslan, 2013, 112-115.

¹⁴⁰ Arslan, 2013, 116.

görülmektedir. Bu denli ayrıntılı kanunlara yer verilmesi, evliliğin Hint toplumunda kutsal bir müessese olduğunu vurgulamaktadır.

Ayrıca Hindistan nüfusunun önemli bir kısmını da Müslümanlar oluşturmaktadır. Bu durum, Müslüman nüfusun yoğun olduğu bölgelerde İslam hukukunun uygulanmasını gerektirmiştir. Sonuç olarak İngilizlerin sömürgesinden önceki yıllarda ahvâl-i şahsiyye mahkemeleri kurulmuştur. Babürlüler döneminde de Müslümanlara kendi yasaları uygulanmıştır. Müslüman çoğunluğun Hanefî mezhebine mensup olması sebebiyle hukuki muamelelerde *el-Hidâye* kullanılmıştır. İngilizlerin sömürgesinde ise aile hukuku dinî içerikli bulunmuş ve çoğu kanunlaştırılmamıştır. İngilizlerin birçok uygulamaya müdahalede bulunarak İslam hukuk ilkelerini değiştirmeye ve kadınlara haklar tanıyan yasaları yürürlükten kaldırmaya çalışması belli grupların tepkisine yol açmıştır. Bu karışık dönemde bazı yasalar düzenlenmiştir. Bunlar; 1890 tarihli Veli ve Vasî Yasası, 1929 Çocuk Evliliklerini Sınırlandırma Yasası, 1937 Müslüman Şahıs Hukuku Uygulamaları Yasası ve 1939 Müslüman Boşanma Yasası'dır. Çocuk evliliklerini önlemek amacıyla çıkarılan yasadaki evlenme yaşı erkeklerde 18, kızlarda 16 olarak belirlenmiştir. Bu yaşların altında olan biriyle evlenen ve bunları evlendiren veli vb. kişilere veya nikâhı kıyan memura hapis ve para cezası öngörülmüştür.¹⁴¹

1.2.6.6. Pakistan

Hindistan'da İngiliz sömürgesine dayanamayan Müslüman topluluk, 14 Ağustos 1947'de bağımsızlığını ilan ederek Pakistan İslam Cumhuriyeti Devleti'ni kurmuştur. Akabinde Veli ve Vasî Yasası, Çocuk Evliliklerini Sınırlandırma Yasası ve Müslüman Şahıs Hukuku Yasası uygulanmaya başlanmış 1961'de Müslüman Aile Hukuku Yasası çıkarılmış olup günümüzde de yürürlüktedir. Bu yasa Hanefî mezhebine tam anlamıyla bağlı kalmayıp içtihatî kararların alınması yanı sıra kadın haklarını koruma altına alma özelliğinden dolayı önemlidir. Söz konusu yasaya göre evlenme yaşı erkeklerde 21, kızlarda 16 olarak belirlenmiştir. Bu yaşlar altında yapılan çocuk evlilikleri, hapis ve para cezasına rağmen geçerli kabul edilmiştir. Uygulamaya göre kadınların evlilik yapabilmesi veli iznine bağlanmıştır. Fakat içtihat hukuku, Müslüman bâliğ bir kadının erkek velisinden izin almadan evlenebileceğine hükmetmiştir. Velinin izninin kadının isteğine bağlı olduğunu ve

---

¹⁴¹ Ahmet Temel, *Güncel Uygulamalarıyla İslam Aile Hukuku*, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 2020, ss. 125-127.

bundan olayı iznin zorunlu olmadığını belirten mahkeme, 1997 yılında bir kadının davasını bu içtihat doğrultusunda karara bağlamıştır.¹⁴²

---

¹⁴² Temel, 2020, 128-153.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EVLENDİRME YETKİSİNİN KULLANIMI VE ŞARTLARI

Evlendirme yetkisi kullanım şekli ve şartlarıyla sınırları belirli bir yetki türüdür. Gelişigüzel kurulamayan nikâh akdi kapsamına aldığı uygulamaları da uygun ilkeler çerçevesinde toplamıştır. Bu bölümde evlendirme yetkisinin hangi yollarla kimler üzerinde kullanıldığına ve bu yetkiyi kullanan kişinin vasıflarına yer vereceğiz.

2.1. EVLENDİRME YETKİSİNİ KULLANMA YOLLARI

2.1.1. Velayet

Velayet sözlük anlamıyla “yönelmek, yardım etmek, bir işin sorumluluğu kendi üstünde olmak” manalarına gelir. Velayet ve vilayet şeklinde okunuşları vardır. İbn Sikkât'e göre vilayet olarak okunduğunda sultan, velayet olarak okunduğunda yardım etme manasına gelir.¹⁴³ Genel olarak yardım etme ve sorumluluğu üstlenme manasıyla öne çıkmıştır. Velayet hakkına sahip kişiye “veli” denir. Evlendirme yetkisinin kullanımını konusunda öncelikli olarak akla gelen kavram velidir.

Fıkhî terim olarak velayet birçok şekilde tanımlanmıştır. Bunlardan birkaç tanesine yer vermek uygun olacaktır.

Velayet, rızası olup olmadığına bakılmaksızın bir sözün başkası hakkında geçerli ve sonuç doğuran özellikte olma anlamına geldiği gibi şer'î yetki olarak da kullanılmaktadır.¹⁴⁴

Velayet, başkasının istediğini ya da istemediğini uygulamak demektir. Bu tanımı daha çok Hanefî fakihler yapmıştır. Fakat velayeti kısımlara ayıran Hanefîler için bu tanım eksik olarak değerlendirilmiştir.¹⁴⁵

Başka bir tanımda velayet: “Başka biri hakkında ister razı olsun ister olmasın söz sahibi olmaktır.” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁴⁶ Diğer bir anlamıyla; bir

---

¹⁴³ İbn Manzûr, 1290, XV, 407.

¹⁴⁴ Serahsî, IV, 212.

¹⁴⁵ İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Riyad, 2003, c. III, s. 55. (Daha fazla bilgi için bkz., Mustafa Genç, *İslam Hukukunda Evlendirme Velayetinin Sebepleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990).

¹⁴⁶ İbn Âbidîn, 2003, III, 55.

şahsın meşruiyet içerisinde kendisi ve malı veya başkası ve onun malı üzerinde geçerli, etkin bir tasarruf hakkına sahip olmasıdır.¹⁴⁷

Modern hukukçular velayeti, çocuğun yararına olan bir görev olarak tanımlarlar. Bu görevin gerçekleştirilebilmesi için veliye tam yetki verilmiştir.¹⁴⁸

Veli ise sözlükte işi üstlenen veya yapan kişi demektir. Ayrıca “yardım eden, dost, destekçi, bağlı olan, itaatkâr, yağmurdan sonra düşen yağmur, mülkün varisi” gibi anlamlara da gelmektedir.¹⁴⁹

Terim olarak veli, belirli şartları taşıyan yetki sahibidir, diyebiliriz. Burada kullanacağımız manası, özel olarak evlendirme yetkisini haiz olan kişi anlamındadır. Veli sadece baba, dede gibi yakın akrabalar olmamakla beraber her akrabayı da kapsamaz. Mezheplere göre veli olabilecek kişiler farklılık göstermektedir. Mâlikî ve Hanbelîlere göre bazı vasîler de kişiyi evlendirme yetkisine sahiptir.¹⁵⁰ Bu şekilde elde edilen yetki, babanın kızını evlendirmek üzere başka bir şahsa velayet hakkı tanınmasıyla gerçekleşir. Evlendirme yetkisi olan her şahıs veli olarak kabul edilmektedir.

Evlendirme yetkisini kullanacak velide birtakım şartlar aranmıştır. Bunları akıllı olma, hür olma, reşit olma, Müslüman olma ve bazı alimlere göre de erkek olma şeklinde sıralayabiliriz.¹⁵¹ Bahsedilen şartları ileride daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

Evlendirme yetkisini kullanan kişide aranacak şartları belirlerken fukahanın belirli hedefleri vardır. Yetkisi bulunmayan velilerin bu durumu kullanarak zararlı durumlara sebep olma ihtimali bulunmaktadır. Velayet konusu kadınları hüküm altına alma, onların yetkilerini kısıtlama olarak algılanmamalıdır. Aksine onların zor durumlarda kalmalarını önlemek amacıyla yol gösterici niteliği taşımalıdır. Bunun üzerinde fazla durulmasının sebeplerinden biri de kurulacak ailenin temelini sağlam atmaktır. Kişilerin ve ailelerinin birbirleriyle uyum içinde olmaları için bu hususlar önemlidir.¹⁵²

---

¹⁴⁷ Abdülkerim Zeydân, *el-Mufassal Mezheplere göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhı Ansiklopedisi*, (Çev.: Komisyon), Asalet Yayınları, İstanbul, 2019, c. VIII, s. 68.

¹⁴⁸ Hatemi, 2020, 182.

¹⁴⁹ Komisyon, *el-Mu'cemu'l-vasît*, Mektebu'l İslamiyye, Kahire, 1960, c. I, s. 1058.

¹⁵⁰ Mâlik b. Enes, *el-Müdevvenetü'l-kübra*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1994, c. II, s.166, İbn Kudâme, *el-Muğni*, Dâru'l âlemu'l-kutub, Riyad, 1997, c. IX, s. 165-166; Buhâtî, *Keşşâfü'l-kına' an metni'l-İknâ'*, Âlemu'l-kutub, Beyrut, 1997, c. IV, s. 54.

¹⁵¹ Buhâtî, 1997, V, 30; İbn Kudâme, 1997, IX, 366.

¹⁵² Komisyon, *Hadislerle Evlilik*, DİB Yayınları, Ankara, 2019, s. 35.

Medeni Kanun'a göre velayet hakkı şahsa kuvvetlice bağlı bir haktır. Bu hak başkalarına devredilemez ve ölüm durumunda mirasçılara da aktarılamaz. Velayet süreli bir durumdur ve çocuğun erginliğine kadar sürer. Dolayısıyla ayırt etme gücü bulunan on sekiz yaşını doldurmuş çocuğun velayeti kendiliğinden sona erer. Aynı şekilde çocuğun evlenmesi veya mahkemece ergin sayılması yoluyla da velayet son bulmaktadır. Çocuk ergin olduğunda kısıtlanırsa hâkim anne babanın velayet hakkının devam etmesine hükmeder. Fakat hâkim çocuğun vesayet altına alınması kararını da verebilir.¹⁵³

İslam hukukunda bir tasarrufun geçerli olabilmesi için bu tasarrufu meşru kılan bir yetkinin veya yetkilendirmenin olması gerekir. Bu şer'i yetki kişiye direkt olarak verilebileceği gibi birine verilmiş yetkinin başkasına aktarılmasıyla da gerçekleşebilir. Şahıs üzerinde velayet, bir kişinin hakkında hukuki işlem yapma yetkisi diyebiliriz. Bu velayetin kapsamı evlendirme yetkisidir. Fıkıh mezheplerine göre evlenme konusunda kadınlar farklı derecelerde velayet altında bulunurlar.¹⁵⁴

Velayetin nikâhın şartı olup olmadığı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bu konudaki görüşleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Velayet, nikâhın sıhhat şartıdır. Bu; Şâfiî, Hanbelî ve ağırlıklı olarak Mâlikî mezhebinin savunduğu görüştür.
- Velayet, nikâhın nefâz şartı olarak kabul edilir. Bu, Hanefîlerin görüşüdür. Diğer nefâz şartları, bulûğ ve hürriyettir. Literatürde geçen “*Velayeti bulunmayan kişinin yaptığı akid in'ikad etmez.*” ifadesi velayetin nefâz şartı olmasıyla ilgili bir tezatlık doğurmaz. Burada asıl anlatılmak istenen konu, akdi yapan kişinin yetki sahibi olması ve akdi onaylayacak bir velinin bulunmasıdır.¹⁵⁵

Muamelatta şahıs, dinin veya hukukun tanıdığı herhangi bir yetkiyi kullanarak başkalarını belirli davranış ve durumlara zorlayabilmektedir. Bu bağlamda evlendirme velayetine iki açıdan bakmak mümkündür. Biri velinin evlendirme yetkisi diğeri velinin evlilik akdini gerçekleştirmesidir. Bu husus klasik kaynaklarımızda zorlayıcı olan (velayet-i icbar) ve zorlayıcı olmayan velayet

---

¹⁵³ Hayrunnisa Özdemir, Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 56.

¹⁵⁴ Maverdî, *el-Hâvi'l-kebir*, Dâr'ul-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1994, c. VIII, s. 340.

¹⁵⁵ Kasânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2002, c. III, s. 329.

(velayet-i ihtiyar) şeklinde iki kısımda incelenmiştir.¹⁵⁶ İlkinde sahip olunan yetki velayet-i icbarı doğurur. Yani veli, kızın izni olmadan onu istediği kişiyle evlendirebilir. İkincisinde herhangi bir zorlama olmadan velinin velayeti altındaki kızı istediği kişiyle evlendirmesidir. Veli burada sadece evlilik akdini icra eder. Kızın rızası dışında bir şey gerçekleşmez.¹⁵⁷

Velayet-i icbar, velinin yetkisi altında bulunan kişiyi itiraz hakkı olmadan kendi aldığı kararla evlendirmesi anlamına gelmektedir. Hanefiler, bu yetkiye “evliliği gerektiren yetki” de demektedir.¹⁵⁸ Bu yetkiye örnek olarak babanın küçük kızını evlendirmesini verebiliriz. Çocuklar, ma‘tûhlar ve mecnunların izinleri alınmaksızın velileri tarafından evlendirilmeleri icbar velayeti ile gerçekleşmektedir.

Velayet-i icbar sahibi olan baba küçük bâkire kızını istediğiyle evlendirebilir. Buradaki şart, kızını evlendireceği kişinin kızına denk olması ve bu akdin denk bir mehirle gerçekleştirilmesidir. Mehir ve denklik kızın nikâhtaki haklarındanır.¹⁵⁹

Velayet-i ihtiyar, evlilik akdini velinin yerine getirmesi yani kadının istediği kişiyle veli tarafından evlendirilmesi demektir. Burada velinin cebir yetkisi yoktur. Kadının rızası söz konusudur ve veli yalnızca akdi yerine getirir.¹⁶⁰

Buna göre evlendirme yetkisine sahip olanlar bağlayıcılık bakımından aynı derecede değildir. Evlendirme yetkisinin kullanımını konusunda, çeşitleri yukarıda anlatılan zorla evlendirme yetkisi dışında, bazı sınıflandırmalara göre müstehap olan evlendirme yetkisi ve ortak evlendirme yetkisi olarak isimlendirilen yetki türleri de bulunmaktadır.

Müstehap olan evlendirme yetkisi ile veli, velayeti altında bulunan kızını evlendirmeye hak sahibi olur. Bu yetki icbari değildir. Örnek olarak akıl-bâliğ hür bir kızı evlendirme yetkisini verebiliriz. Veli, kızın izniyle onun adına evlilik sözleşmesini gerçekleştirir. Kız, evlenme konusunda tek yetkilidir. Veli yalnızca onun izni olduğunda yetki kazanır. Müstehap olan, kızın bu yetkiyi velisine vermesi ve evliliğin veli tarafından gerçekleştirilmesidir.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1986, c. II, s. 241.

¹⁵⁷ Serahsî, IV, 212-213.

¹⁵⁸ Kâsânî, 1986, II, 241.

¹⁵⁹ Serahsî, IV, 214.

¹⁶⁰ Kâsânî, 1986, II, 242.

¹⁶¹ Kâsânî, 1986, 241-247.

Ortak evlendirme yetkisinden Şâfiîler bahsetmektedir. Evlenilecek kızın eş seçiminde kendisi ve velisinin ortak karar vermesi durumudur. Velinin yetkisini kullanabilmesi için kızın razı olması ve izin vermesi gerekir.¹⁶² Bu anlamda bir nevi müstehap olan evlendirme yetkisiyle benzer sayılabilir. Günümüz toplum yapısına baktığımızda en uygun yetki olarak görülebilir. Hem velinin hem de kızın razı olduğu bir kararla doğru bir evlilik gerçekleştirilmiş olur.

Başka bir taksime göre nikâh akdinde velayet'ül milk, velayetü'l karabe, velayetü'l vela ve velayetü'l imame olmak üzere dört çeşit velayet vardır. Bu ayrım Hanefî mezhebi tarafından oluşturulmuştur. Aynı zamanda Şâfiî ve Hanbelî mezheplerince de benimsenmiştir. Velayetin bu çeşitlerine ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak yer verilecektir.

2.1.2. Vekâlet

Sözlükte “birine güvenip ona iş vermek” manasına gelen vekâlet, fihki terim olarak bir kişinin başka bir kişiye kendi adına hukuki tasarrufta bulunma yetkisi vermesidir. Kendisine yetki verilen kişiye “vekil”, yetki veren kişiye de “müvekkil” denir.¹⁶³ Fıkıhta vekâletin meşruluğu, Kur'an¹⁶⁴ ve hadislerle dayandırılır. Vekâlete delil olarak Hz. Peygamber'in uygulaması gösterilir. Rivayetlere göre, Hz. Peygamber Hz. Meymûne ile evliliğinde Ebû Rafi'i, Hz. Ümmü Habibe ile evliliğinde de Amr b. Ümeyye'yi vekil tayin etmiştir.¹⁶⁵

İslam hukukunda vekâlet terim olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. İlgili tanımlardan bazıları şunlardır;

Vekâlet: “Tasarrufta bulunma yetkisi olan kişinin başkasının hakkında işlem yapma imkânı olduğunda kendisi gibi ve hayatta olan bir kimsenin yerine geçmesidir.” Bu tanım Hanbelîlere aittir.¹⁶⁶

Vekâlet: “Başka bir kişinin yerine geçme imkânı olan durumlarda, kişinin kendi yapabildiği bir işi hayatta iken yapmak üzere başkasına havale etmesidir.” Bu tanım Şâfiî fakihleri tarafından yapılmıştır.¹⁶⁷

---

¹⁶² Zeydân, 2019, VIII, 77.

¹⁶³ İbn Manzûr, 1290, XI, 735; Serahsî, XIX, 2.

¹⁶⁴ Nisa 4/35; Tevbe 9/60; Kehf 18/19

¹⁶⁵ Buhârî, “Vekâlet”, 13.

¹⁶⁶ Mer'î b. Yûsuf, *Gâyetü'l-müntehâ*, Giras li'n-neşri ve't-tevzi', Kuveyt, 2007, c. II, s. 665.

¹⁶⁷ Şirbînî, 1997, II, 140.

Vekâlet: “Kişinin yapılması caiz olan bir işi kendi yerine başkasına yaptırmasıdır.” Bu tanım ise daha çok Hanefîler tarafından tercih edilmiştir.¹⁶⁸

Evlenme konusunda vekâlet, kişinin şahsen sahip olduğu evlilik yetkisini tayin ettiği vekil aracılığıyla kullanmasıdır. Nikâh akdi başkasının da yapabileceği bir akit olması hasebiyle vekâlet vermeye uygun bir işlemdir. Bu konuda ittifak oluşmuştur. Bu husus “*Nikâhta veli tayini, bu esnada şahitler bulunmasa da sahihtir*” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁶⁹

Vekâlet bir akit olması hasebiyle icap ve kabulle kurulur.¹⁷⁰ İcap, vekâleti karşılayan her türlü lafızla yapılabilir. Müvekkil vekiline kendisini evlendirmesi için emir verebilir veya onu bunun için vekil tayin edebilir. Kabul ise, “Kabul ettim.” lafızıyla veya bunu belli eden her lafızla olabilir.

Vekâlet, yazılı veya sözlü olarak mutlak ve mukayyed olarak iki şekilde yapılabilir. Mukayyed vekâlet verme, kadını belirlenmiş bir erkekle veya erkeği belirlenmiş bir kadınla evlendirmedir. Mutlak vekâlet verme, vekile razı olacağı veya isteyeceği biriyle evlendirmesi için vekâlet vermedir. Bazı fakihler bunu yasaklamıştır. Fakat bu konuda, bir adam kızını uygun gördüğü biriyle evlendirmek isteyip Hz. Ömer’i vekil tayin etmiş, Hz. Ömer de onu Hz. Osman’la evlendirmiştir. Bu durum sahabe arasında bilindiği halde karşı çıkan olmamıştır.¹⁷¹

Evlilik akdinde vekil tayin edilen kişi, bu akdi müvekkili adına gerçekleştirir. Temsil ettiği kişiyi zikretmeden akdi yaparsa bizzat kendi evlenmiş olur.¹⁷² Vekil tarafından gerçekleştirilen nikâh, geçerli hüküm ve sonuçlar doğurur. Fakat vekil yetkisini aşacak tasarruflarda bulunursa yapılan akit duruma göre mevkuf veya batıl olabilir. Müvekkil, evlendirmesi için vekile belli bir kadın veya erkek tayin etmiş ve vekil bunun dışına çıkarak farklı biriyle akit gerçekleştirdiyse, nikâh mevkuf olur. Vekil, müvekkilini tek bir kadınla evlendirmek için sahip olduğu yetkiyi aşarak onu iki kadınla evlendirirse ilk nikâh geçerlidir. İkinci yapılan nikâh mevkuf ve müvekkilin onayına bağlı olur. Aynı şekilde müvekkilin belirlediği tarihten farklı bir tarihte vekil tarafından nikâh gerçekleştirilirse bu nikâh geçersizdir. Bunun gibi vekil, müvekkilesini dengi olmayan biriyle evlendirirse nikâh geçersizdir. Fakat mutlak yetkisi olan vekil müvekkilesini dengi olmayan

¹⁶⁸ Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayran*, Matbaa Kübra el-Emiriyye, 1891, 892. md.

¹⁶⁹ Komisyon, *el-Fetaval-hindiyye*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2000, c. I, s. 324-325.

¹⁷⁰ Mecelle, md. 1451.

¹⁷¹ İbn Kudâme, 1997, VI, 462-463.

¹⁷² Karaman, 1999, 347.

biriyile evlendirirse Ebû Hanîfe'ye göre nikâh geçerlidir. İmameyn'e göre ise, nikâh mevkuf olur. Vekil, vekâlet görevi bitmeden müvekkilesini kendisine veya usûl ve fürûundan birine nikâhlayamaz. Bunun yanı sıra vekil olan kadın, kendisini veya kızını müvekkili olan kişiye nikâhlayamaz.¹⁷³

Evlilik vekâletinin gerçekleşmesi belirli şartlara bağlanmıştır. Bu şartların en önemlisi, kişinin vekâlet edeceği konuda kendi başına tasarruf hakkına sahip olmasıdır. Aksi halde vekil de olamaz. Bu görüşün delillerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Bir kimsenin kendisinin elde edebildiği ve vekâletin söz konusu olduğu durumlarda başkasını vekil tayin etmesi geçerlidir.¹⁷⁴
- Bir işi kendisi yapamayan kişi, o iş için vekil de olamaz.¹⁷⁵
- Vekilin kendisine verilen işi şahsen yapabilmesi gerekir. Yoksa vekâleti kabul edemez.¹⁷⁶
- Vekilde aranan bir diğer özellik temyiz gücünün olmasıdır. Ergin olmak veya reşit olmak şart koşulmaz.¹⁷⁷ Ergenlik çağına gelmiş, akli başında birinin vekil olması konusunda fakihler ittifak etmişlerdir. Fakat akıllı çocuğun vekilliğinde görüş ayrılıkları oluşmuştur.¹⁷⁸ İmam Şâfiî'ye göre bâliğ olmamış küçük vekil olamaz. Hanefîler ise temyiz vekâlet görevini yürütmek için yeterli olduğunu savunur. Buna delil olarak, Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme ile evliliğinde küçük oğlu Amr'ın Ümmü Seleme'yi temsil etmesi gösterilir: “Hz. Peygamber, Ümmü Seleme ile evlenmek istediğinde velilerinin yanında olmadığını söylemişti. Hz. Peygamber de “senin velilerin içinde beni istemeyen yoktur.” demişti. Sonrasında Hz. Peygamber Ümmü Seleme'nin oğlu Amr'a “Kalk. Anneni benimle evlendir.” buyurdu. Çocuk olan Amr annesini Hz. Peygamber ile evlendirmiş oldu”. Burada dikkat edilen mesele, bâliğ olmayan vekilin gerçekleştirdiği akdin müvekkiline hukuki sonuç doğurmasıdır. Aksi takdirde bâliğ olan vekilin yaptığı işlemler kendisine aittir.¹⁷⁹ Hanefîlere

---

¹⁷³ Cin, 1974, 92.

¹⁷⁴ İbn Kudâme, 1997, VII, 197.

¹⁷⁵ Buhûtî, 1997, V, 162.

¹⁷⁶ Hatîb eş-Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, 1997, c. II, s. 171-172.

¹⁷⁷ Mecelle, md. 1458.

¹⁷⁸ Zeydân, 2019, VIII, 285.

¹⁷⁹ Karaman, 1999, II, 343.

göre, akıllı çocuğun zihinsel engelli gibi değerlendirilmesi doğru değildir. Zira zihinsel engellinin akli olmadığı için kendisi akit yapmaya elverişli değildir. Normal koşullarda çocuğun akit yapabilmek için sahip olması gereken akıl şartı sağlanmaktadır. Fakat akıllı olmayan çocuk zihinsel engelli hükmünde yer aldığından dolayı nikâhta vekil olması söz konusu değildir. Kendi adına akit yapamadığı için başkası adına da akit gerçekleştiremez.¹⁸⁰

Modern hukukta genel olarak evlilikte vekâlet olmaz. Tarafların evlenme beyanını kendi iradeleri ile bizzat yapmaları gerekir. Ancak bazı istisnai hallerde evlilikte vekâlete izin verildiği dönemler de olmuştur. Aynı şekilde bazı ülkelerde de benzer uygulamalar olmuştur. Mesela Fransa Birinci Dünya Savaşı zamanında evlilikte vekâlet meselesini olağanüstü halden dolayı 4 Nisan 1915 tarihli bir kanunla kabul etmiştir.¹⁸¹

Vekâlet, velayete benzer. Velinin işlemlerinin, velayeti altındaki kişi için geçerli olması vekilin işlemlerinin müvekkili hakkında geçerli olması gibidir. Ancak kuvvet bakımından evlilikte vekâlet, velayetten sonra gelir.

2.1.3. Akrabalık

Akraba kelimesi kökeni itibariyle Arapça olup yakın olma anlamına gelen “karîb” kelimesinin çoğulu olan “akriba” kelimesinden Türkçeye geçmiştir. Bir kişiyle aynı soydan olma anlamını da içermektedir.¹⁸²

Akrabalık ilişkisi birçok şekilde oluşabilir. Bunlardan birinci sırayı kan bağıyla meydana gelen akrabalık oluşturur. Bir kişinin geldiği nesil olan baba, dede, anne, nine gibi akrabalarına usûl; kendi neslini devam ettiren oğul, kız ve onların çocuklarına da fûrû denir. Kandan dolayı olan akrabalığın dışında evlilik dolayısıyla meydana gelen akrabalık “karâbetü’l-müsâhere” olarak tanımlanır. Sütten kaynaklanan akrabalık da “karâbetü’r-rada” şeklinde isimlendirilir. Kur’an-ı Kerim’de geçen, zü’l-kurbâ¹⁸³, el-akrabûn¹⁸⁴ ifadeleri akraba manasında kullanılmıştır. Nesebe dayalı kan hısımlığını ifade eden zevi’l-erhâm da akraba manasındadır. İlerleyen başlıklarda bunlar üzerinde ayrıntılı olarak duracağız.

---

¹⁸⁰ Kâsânî, 1986, VI, 20-21.

¹⁸¹ Cin, 1974, 95.

¹⁸² İbn Manzûr, 1290, I, 663.

¹⁸³ Bakara 2/93-177; Nahl 16/90.

¹⁸⁴ Bakara 2/180-215; Nisa 4/7-33.

Kur'an-ı Kerim¹⁸⁵ ve hadislerde¹⁸⁶ akrabalık hukuku hakkında birçok ifade geçmektedir. Akrabalık bağı karşılıklı olarak kişilere belirli hak ve sorumluluklar yükler. Akrabalık hukukunun en çok da medeni hukuk alanında etki ettiğini görmekteyiz. Örneğin aile hukukunda akrabalık bağı, evlenme engellerinden biri sayılırken aynı zamanda evlendirme yetkisini kazandıran sebeplerden biridir.¹⁸⁷

Akrabalık, velayet sebeplerindedir. Zira küçük kız üzerindeki velayetin illetinin akrabalık olduğu konusunda ittifak edilmiştir. Hanefîler bu akrabalığın salt akrabalık bağı olduğunu söylerken Şâfiîlere göre yakın akrabalıktır. Bu ayrımla Hanefîlerin baba ve dede dışındaki asabenin, yani amca, erkek kardeş gibi yakınların evlendirme yetkisini kabul ettiği; Şâfiîlerin ise bu yetkiyi tanımadığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁸⁸ Hanefîler asabenin evlendirme yetkisine sahip olduğunu söylerken aynı zamanda küçüğün bulûğ çağına ulaştığında baba ve dedesi dışından biri tarafından evlendirilirse muhayyerlik hakkına sahip olduğunu savunur.¹⁸⁹ Fakat Ebû Yûsuf bu durumda muhayyerlik hakkı tanımaz.¹⁹⁰ Hanefîler zevi'l erhâm denilen anne tarafından gelen akrabaların evlendirme yetkisi konusunu gündeme getirmişlerdir. Fakat ortak bir görüş ortaya çıkmamıştır. Ebû Hanîfe, asabe bulunmadığı durumda zevi'l erhâmın evlendirme yetkisi olabileceğini söylemiştir. İmam Muhammed ise asabe dışındakilere bu yetkiyi tanımamıştır. Hanefîler dışındaki mezhepler baba ve dede dışındaki yakınlarla bile yetki tanımadığı için zevi'l erhâm konusundan pek bahsetmemişlerdir.

Medeni hukukta velayet kapsamında çocuğun hukuken temsil edilmesi anne-babasına aittir. Çocukları adına yasal temsilci olurlar. İzin almaksızın çocukları adına hukuki işlemlerde bulunabilirler.¹⁹¹ Sınırlı ehliyetsizler, ayırt etme gücü bulunan küçük ya da kısıtlı kişi yasal temsilcisinden izinsiz evlenemez.¹⁹² Buna göre kanaatimizce yasal temsilci olmayan kişi akraba da olsa evlendirme yetkisine sahip değildir.

---

¹⁸⁵ Nisa 4/1.

¹⁸⁶ Buhârî, "Edeb", 15-85; Müslim, "İman", 74-75.

¹⁸⁷ Vecdi Akyüz, "Akraba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, (c. 2, s. 285).

¹⁸⁸ Kâsânî, 2002, III, 343-344.

¹⁸⁹ Kâsânî, 2002, III, 339.

¹⁹⁰ Kâsânî, 2002, III, 346.

¹⁹¹ Akıntürk, 2006, 302.

¹⁹² TMK. md. 126-127.

2.1.4. Vesayet

Vesayet, kişilerin menfaatlerini koruma açısından yoksun oldukları ve velayet altında olmayan küçüklerin ergin olsalar da kısıtlanmış olmaları sebebiyle devlet tarafından oluşturulmuş kurumdur.¹⁹³ Sözlükte, vesayet “bir kişinin diğerinden kendisi için bir şeyi yapmasını talep etmesi” manasındaki “iysâ” kelimesinden türemiştir. Fıkhi terim olarak ise reşit olan birini, mali işlerde kısıtlı birine hukuki temsilci yapmaktır. Temsilciye vasî denir. Vasînin veliden farkı, yetkisinin daha sınırlı olmasıdır. Veli velayeti altındaki kişinin evlilik, boşanma gibi şahsi işlemlerinde yetkili iken; vasî sadece mali-hukuki işlemlerde yetkilidir.¹⁹⁴

Modern hukukta vesayet, velayet altında olmayan küçükler veya bazı sebeplerden dolayı kendini ve mallarını korumaktan yoksun olan erginler hakkında işlem yapma yetkisidir.¹⁹⁵

Klasik literatürde vesayet, vasiyetin bir çeşidi olarak görülür. Modern dönemde yapılan İslam hukuku çalışmalarında vasiyetle vesayetin farklı çerçevelerde yer aldığına dair net örnekler belirtilmiştir. Vesayet genel anlamıyla babası ve dedesi bulunmayan gayri mümeyyiz küçük ve akıl hastası gibi eda ehliyeti olmayanlar ile akıl zayıflığı ve sefih olan kısıtlı kimselerin haklarının korunması için velilerinin veya kadının vasî belirlemesidir.¹⁹⁶

Vesayet kelimesi, vasiyetle aynı kökten türer. Sözlük manasıyla vasiyet; bağlamak, bitişirmek anlamlarındadır.¹⁹⁷ Vasiyetle bağlantısı, baba veya dedenin öldükten sonra gerideki işler için bir vasîye, vasiyetle yetki vermesi ile alakalıdır. Vasiyet ise bir kimsenin malını öldükten sonrasına bağlayıp bir kişiye veya hayır yoluna teberru ile temlik etmesidir.¹⁹⁸

Vasînin evlendirme yetkisini kullanma hakkının olup olmadığı konusundaki görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- Vasî, evlendirmede veli olamaz. Nikâh yetkisinin asabeye ait olduğunu ifade eden hadise dayanarak vasî eğer ölen kişinin yakını değilse asabe olamaz ve yetkisi yoktur. Fakat vasî kızın yakınlarından biriyse vesayet sebebiyle değil de yakınlık sebebiyle evlendirme yetkisi elde eder. Bu

¹⁹³ Ömer Uğur Gençcan, *Vesayet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s. 105.

¹⁹⁴ Karaman, 2019, II, 43.

¹⁹⁵ Akıntürk, 2006, 309.

¹⁹⁶ Şirbîni, 1997, III, 52-53.

¹⁹⁷ İbn Manzûr, 1290, XV, 394.

¹⁹⁸ Şirbîni, 1997, III, 52.

Hanefîlerin görüşüdür.¹⁹⁹ Vasiyetle velayet elde edilemez. Bu Sevrî, Şa‘bî, Nehaî, Şâfîî ve İbnü’l Münzir’in görüşüdür. Evlendirme velayeti, vasiyet eden kişi haricinde birine sadece şeriat hükmüyle geçebilecek bir velayettir. Vasînin, babaları vasiyet etmiş olsa dahi, küçük erkek veya kızı evlendirme yetkisi yoktur. Hanefîler bu görüştedir. Ebû Hanîfe’den nakledilen bir görüşte: “Eğer babası ona bunu vasiyet etmişse bu durumda caizdir, onları evlendirme yetkisi vardır.” şeklinde de geçmektedir.²⁰⁰

- Vasînin evlendirme yetkisi vardır. Çünkü küçüğün yararını gözetmek üzere babanın yerine vasî geçmiştir. Ayrıca vasî, küçüğün malları üzerinde baba gibi yetkili olduğu için şahsı üzerinde de yetkilidir. Bu görüş İbn Ebû Leylâ’ya aittir.²⁰¹ Hanbelîlerden Hırakî, Hasan-ı Basrî ve Hammâd b. Ebû Süleyman da bu görüştedir. Bu görüşün delili şudur: Velinin hayatta iken başkasını bu velayet için vekil tayin etmesi caiz olduğuna göre öldükten sonra da vasînin kendisine vekâlet etmesi caiz olur. Buna göre velayet sahibi herkes evlendirme velayetini vasiyet etme hakkına sahiptir. Her velinin vasîsi veli yerine geçer. Yani velinin konumunu üstlenmektedir.²⁰²
- Kişi, ölmeden evvel vasî belirlerken evlendirme yetkisini de belirtmişse yaşarken evlendirme vekâleti vermiş olarak kabul edilir. Eğer evlendirme yetkisi vasî tayininde özellikle belirtilmezse caiz olmaz. Bu görüş İmam Mâlik’e aittir.²⁰³ Mâlikîlere göre baba tarafından olan vasî nikâhta babanın yerine geçer, yani velayeti altındaki kızı eğer babası vasiyet etmişse onun izni olmadan ergenlikten önce ve sonra zorla evlendirme yetkisi vardır.²⁰⁴

Hanbelî fakihlerden Ebû Abdullah b. Hâmid şöyle buyurmuştur: Eğer velayet altında olan kimsenin bir asabesi mevcutsa evlendirme vasiyeti geçerli olmaz. Vasiyet ile onların hakkı düşmüş olur. Fakat asabe yoksa bu caizdir.²⁰⁵

Bir kişi, diğer bir kişiyi ölümünden sonra kızını evlendirmek için vasî tayin ederse vasînin vasiyet edenin ölümünden sonra onun kızını evlendirmek için veli sayılıp sayılmayacağı konusunda fakihler arasında görüş ayrılığı mevcuttur.

---

¹⁹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, (Ed.: Mustafa Cevat Akşit) Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008, c. V, s. 414.

²⁰⁰ Serahsî, 2008, V, 414.

²⁰¹ Serahsî, 2008, V, 415.

²⁰² İbn Kudâme, 1997, VI, 464.

²⁰³ Desûkî, *Hâşiye ‘ale’ş-Şerhi’l-kebîr*, Dâr’u İhya’ul-kutubi’l arabîyye, yy., c. IV, s. 422-423.

²⁰⁴ Derdîr, *eş-Şerhu’s-sagîr*, Dârü’l-mearif, Kahire, ty., c. II, s. 355-356.

²⁰⁵ İbn Kudâme, 1997, VI, 464.

Kadının asabesinden kimse yoksa onu evlendirme yetkisi vasîye aittir. Kadının velisi, vasiyetinde kadını biriyle evlendirme yetkisini bir kimseye verdiyse bu kişi yetki sahibi olarak devlet başkanı ve hâkimin önüne geçer. Burada eğer veli kadını muayyen bir kişiyle evlendirmesi için vasiyet ettiyse kişi bunu yerine getirmelidir. Fakat genel anlamda bir evlendirme yetkisi verdiyse kadını devlet başkanı evlendirir. Ayrıca vasiyet sadece ergin olmayan kız çocuğu hakkında olmalıdır.²⁰⁶

Medeni Kanun'a²⁰⁷ göre, bir kişinin başkasına vasî tayin edilmesi için reşit olması gereklidir. Reşit olmayanlar bu haktan faydalanamazlar.

Vasî olabilmek için kişinin ergenlik çağına gelmiş akıllı bir birey olması gerekir. Böyle olmayan biri, veliye ihtiyacı olan biri olduğu için başkasına vasî olamaz. Ayrıca vasînin hür olması gereklidir. Dolayısıyla kölenin vasî olması söz konusu olmaz. Vasînin adalet sahibi olması da önemlidir. Zira fâsığın vasî olamayacağına dair icma' vardır. Vesayet güvene dayalı bir yetkilendirmedir. Vasî olabilmek için kişinin muhatap olduğu konuda tasarrufta bulunma hali mevcut olmalıdır. Dolayısıyla sefihlik, hastalık, yaşlılık vb. durumlar vasî olmaya engeldir.²⁰⁸ Vasîde bulunması gereken özelliklerden biri de Müslüman olmaktır. Müslümanın zımmiyi vasî tayin etmesi geçerli değildir. Zımminin Müslüman üzerinde hakkı yoktur.²⁰⁹ Bunların yanı sıra vasînin erkek olma şartı yoktur. Hz. Ömer, kızı Hz. Hafsa'yı vasî olarak yetkilendirmiştir.²¹⁰ Zira küçüğün vasîsi olarak şefkati fazla olan annesini tayin etmek, başka bir kadını atamaktan daha iyidir.

Baba yaşıyorken dededen başkasını veli sıfatı ile vasî olarak belirleyebilir. Vasî dededen daha yetkili konumda olur. Aslolan görüşe göre de dede varken başkası vasî olamaz. Dedenin evlendirme yetkisi, din tarafından kendisine verilmiştir. Baba bunu başkasına intikal ettiremez. Dede hayatta iken veya dede ve diğer veliler yokken erkek ya da kız çocuğu evlendirmek için vasî tayin etmek caiz olmaz. Bunun delili olarak: "Devlet başkanı, velisi olmayanın velisidir." hadisi gösterilir.²¹¹ Yetişkinler hakkında vesayet zaten mevzu olamaz. Küçük kız ve erkeği babası ve dedesi dışında kimse evlendiremez. Fakat küçük erkek çocuk bâliğ

---

²⁰⁶ Zeydân, 2019, VIII, 114-115.

²⁰⁷ TMK. md. 363.

²⁰⁸ Şirbînî, 1997, 3, 53.

²⁰⁹ Nisa 4/141.

²¹⁰ Ebû Dâvûd, "Vesaya", 2879.

²¹¹ Şirbînî, 1997, III, 198-200.

olduktan sonra sefih olmaya devam ederse vasînin gözetiminde olur. Evlendirme yetkisi vasîye aittir.

2.1.5. İmamet

Sözlükte “kendisine uyulan kişi” manasına gelen imam kelimesinden türetilen “imamet” kavramı “imamın üstlendiği görev” demektir.²¹² Klasik fıkıh kaynaklarında imamet, biri “namaz imamlığı” diğeri “devlet başkanlığı” olmak üzere iki anlamda kullanılır.²¹³

İmametın konumuzla ilgili kısmı ise; “Sultan velisi olmayanın velisidir.” hadisi gereğince devlet başkanının bizzat kendisinin veya yetkiyi devrettiği kamu görevlisinin evlendirme yetkisinin olup olmamasıdır. Bu husus klasik kaynaklarımızda tartışılmış olup iki durum ön plana çıkmıştır. Birincisi, gerçek velilerden kimsenin kalmadığı durumda evlendirme yetkisinin devlet başkanına geçmesi; ikincisi ise veli bulunsa da farklı sebeplerden dolayı velayet hakkını suiistimal ettiğinde yetkinin veliden alınarak yine devlet başkanına devredilmesidir.²¹⁴ İkinci hususu üçüncü bölümde “Evlendirme Yetkisinin Sona Ermesi” başlığında ele alacağız.

2.1.6. Hâkimlik

Hâkim sözlükte, hükmeden makam anlamındadır.²¹⁵ Devletin insanların hukuki anlaşmazlıklarını çözen yetkilisi de diyebiliriz. Kadı kelimesi de kökeni itibariyle hükmetmek anlamı içeren bir kavramdır.²¹⁶ Hâkim kelimesi ile eş anlamda kullanılmıştır. Fıkıhta hâkim kelimesi; halife, sultan, hükümdar anlamında devlet başkanı olarak da kullanılır. Kadı yerine bazı durumlarda hâkim kelimesinin kullanıldığını da görmekteyiz.²¹⁷

Genel olarak hâkimin; davaları hükme bağlamak, yetimlerin ve akıl hastalarının malları üzerinde işlem yapmak, vasiyetleri uygulamak, had cezalarını uygulamak ve memurlarını denetlemek gibi görevlerinin yanı sıra konumuzla da alakalı olarak velisi olmayan kızları denk kişilerle evlendirme görevi de bulunmaktadır. Dolayısıyla kadı evlendirme yetkisi olan bir merciidir.²¹⁸

---

²¹² İbn Manzûr, 1290, 12, 24.

²¹³ Şâfiî, 2001, I, 150.

²¹⁴ Kâsânî, 2002, III, 386-389.

²¹⁵ İbn Manzûr, 1290, XXII, 140-141.

²¹⁶ Ekinci, 2017, 367.

²¹⁷ Kâsânî, 1986, VII, 2-3.

²¹⁸ Komisyon, 2000, III, 313-314.

İslam hukukunda nikâh akdi için tarafların ve şahitlerin olması yeterlidir. Akdin bir din adamı veya memur tarafından gerçekleştirilmesi zorunlu değildir. Kur'an ve Sünnet'te böyle bir kural geçmediği için müçtehitler de bunu ifade etmemişlerdir. Fakat bu akdin önemine binaen, ortaya çıkabilecek herhangi dinî ve hukuki problemi önlemek amacıyla ilk dönemlerden itibaren hukuk kurallarına vâkıf olan bir din veya hukuk adamı tarafından kısılması öncelikli olmuştur. Bu görevli kimse bazen hâkim veya nâibi, bazen bu işlere bakan bir görevli veya hâkim gözetiminde olan bir din adamı olmuştur. Nikâh akdinin bir hukuk adamı tarafından yapılmasının temelinde yatan sebep, İslam hukukunda dinî hükümlerle hukuki hükümlerin bir arada gerçekleşmesidir. Nikâhın sıhhat şartlarından birini ihmal ederek evlenen kişi aynı zamanda dinen günah işlemiş olur. Bu sebeple nikâhı bir hukukçu gözetiminde yapmak zorunludur.²¹⁹

İslam hukukuna göre velisi olmayanın nikâhına veliyy-i âmm olarak hâkimler katılır. İlk dönemlerde bu görev kadıların sorumluluğunda iken 12. yüzyılda yüksek mevkidekilerin nikâhlarını zamanın önemli hukuk adamlarının kıyması da örnekler arasındadır. Daha sonraları nikâhın bir hukukçu veya hâkim tarafından kısılması yaygın hale gelmiştir. Nikâh akdi için kadıya ulaşma zorluğu da bu işi yapmak üzere görevlendirilen nikâh memurlarının varlığını gerekli kılmıştır. Osmanlı Devleti'nde hâkimin velisiz kişilerin dışındaki kimselerin de nikâhını kıyma yetkisi vardır.²²⁰ Eğer kadın, evlenmeye ihtiyaç duyarsa ve velisi onu evlendirmekten kaçınırsa hâkim (sultan) veya nâibi onu evlendirir.²²¹

Osmanlı'da aile hukuku meselelerinde şer'îye mahkemelerinin önemi büyüktür. Nikâh akitlerinin yapılmasında, nafaka işlemlerinde, boşanma, mehir vs. işlemlerinde Osmanlı mahkemelerinin yetkisi bulunmaktadır. Bu meselelerin çözümünde tek hâkimli şer'îye mahkemesi kadısı görev alırdı. Bazı durumlarda da kadı tarafından nâib atanırdı.²²²

2.1.7. Sahiplik (Köle-Efendi)

Köle Arapçada; abd, rakik, cariye, eme gibi kelimelerle ifade edilmekte olup, birçok hukuki işlemde yoksun olan kişi demektir.²²³ Köle, mali yönü

²¹⁹ Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2018, s. 59-60.

²²⁰ Aydın, 2018, 60-61.

²²¹ Mustafa el-Adevî, *Cami'u Ahkâmu'n-nisa*, Dâru's-sünne, Suudi Arabistan, 1995, c. III, s. 906.

²²² Aydın, 2018, 30.

²²³ Komisyon, 1960, 579.

olmayan ibadetler için hür kişiyle aynı şartlara tabidir. Fakat hukuki, sosyal meselelerde “mal” olarak kabul edilir. Bazı durumlarda eda ehliyetinden tamamen, vücûb ehliyetinden de kısmen yoksundur. Biz burada yalnızca özel hukuk kapsamında evlilik meselesindeki konumuna bakacağız.

İslam aile hukukunda kölenin evlenme ehliyeti eksik kabul edilir. Erkek ve kadın köle, sadece efendisi izin verirse evlenebilir. Erkeğin efendisinden izin alarak evlenmesi, mali mükellefiyetin efendisine ait olmasından kaynaklanmaktadır.²²⁴ Bir kişi köleye veya cariyeye sahip olduğunda onlar üzerinde mutlak velayet sahibi olur. Evlendirme yetkisi de bunun içerisinde yer almaktadır.²²⁵

Köle erkek ve köle kadının evliliği, efendilerin izin vermesiyle gerçekleşir. Bu evlilikten olan çocuklar annenin efendisine ait olur. Bu evliliklerle kölelik durumu ortadan kalkmaz fakat efendi cariyesi üzerinde istifrâş (odalık) hakkını kullanamaz.²²⁶

Kişinin soy asabesinden bir yakını yoksa evlendirme yetkisi, kadın dahi olsa, azat edene ait olur ve ona “mevle’l-atâka” denir. Bu, sebep asabesidir.²²⁷ Sahip olan efendi velayeti altındakini evlendirme yetkisini haizdir.

2.2. EVLENDİRME YETKİSİNİ KULLANAN KİŞİDE ARANAN ŞARTLAR

Evlendirme yetkisi, bireylerin medeni hallerini doğrudan etkileyen bir yetki olduğu için bu yetkiyi kullanan kişinin de herhangi biri olmaması gerekir. Evlendirme yetkisini kullanan kişide bulunması gereken belirli şartlar vardır. Bu bölümde yetki sahibi olmanın şartlarını ele alacağız.

2.2.1. Hayatta Olmak

Hayat; sözlükte doğumdan ölüme kadar geçen süre, yaşanan ve yaşanacak olan ömür, canlı olma halidir. Ölüm kavramının zıddıdır. Hayatta olmak; yaşamak, sağ olmak manasındadır. İslam hukukunda hayatta olmak şahsiyetle bağlantılıdır. Özellikle de evlendirme yetkisini kullanma bağlamında hukuki şahsiyet önem taşımaktadır. Şahsiyetin ne zaman başladığı ve sonlandığı ihtilaflıdır. İslam hukukçularına göre şahsiyetin başlangıcı ceninin ana rahmine düştüğü andan

---

²²⁴ Ekinci, 2017, 426.

²²⁵ Kasânî, 2002, II, 237.

²²⁶ Sabri Şakir Ansay, *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 80.

²²⁷ Zeydân, 2019, VIII, 103.

itibaren sağ doğması kaydıyla gerçekleşir. Buna delil olarak anne rahminde bulunan çocuğun miras, vasiyet vb. işlemlerden hakkını almaya elverişli oluşunu gösterirler.²²⁸ Hayatta olmak konusu ehliyetle de bağlantılıdır. Ehliyet konusunu daha önce ele almıştık. Evlendirme yetkisi konusunda şahsiyetin başlangıcı cenin döneminde gerçekleşse de yetkinin kullanımı için bu başlangıç yeterli bir sebep değildir. Evlendirme yetkisini kullanmak için hayatta olmanın yanı sıra; temyiz, bulûğ, rüşt gibi şartların da gerçekleşmesi gerekir.

Medeni Kanun'da kişi olarak kabul edilenler belirli haklara sahiptirler. Evlendirme yetkisi de bu haklar kapsamındadır. 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Birleşmiş Milletler Teşkilatı, her bir bireyin hak ehliyetine sahip olduğunu belirtmiştir. Hukuki olarak insanın kişi kabul edilmesi ölümle son bulur. Doğmamış bir insan da anne rahminde bulunsa dahi kişi değildir. İnsanın kişi kabul edilmesi yaşadığı sürece geçerlidir. Fakat bazı haklar için ceninin de sağ doğma şartıyla kişi niteliği söz konusudur.²²⁹

Evlendirme yetkisini kullanabilmenin en önemli şartı hayatta olmaktır. Zira, ister velayet ister vekâlet veya başka yönlerle olsun, hayatta olmayan bir kişinin evlenme yetkisine sahip olması veya başkasını evlendirmesi mümkün değildir. Ölüm, evlenme yetkisinin bir başkasına geçmesine sebep olur. Örneğin baba öldüğü zaman kızını evlendirme yetkisi dedeye geçer. Yani kişinin yakın velisi hayatta değilse evlendirme yetkisi sıralamaya göre en yakın veliye intikal eder. Son olarak bütün velileri hayatta olmadığında da yetki devlet başkanına geçmektedir.

2.2.2. Akıllı Olmak

Akıl, sözlük manası ile eşyanın hakikatini idrak etmek demektir. Aynı şekilde sahibini zararlı şeylerden alıkoymak gibi manaları da vardır.²³⁰ Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerde²³¹ geçen ifadelerle göre insanı yaptıklarından mükellef tutan akıldır. Ayetlerde düşünme fiilinin önemine vurgu vardır. Kur'an'a göre akıl, bilmeye yarayan bir güçtür. Bu şekilde elde edilen bilginin akıl çerçevesinde kullanılması gerektiği ve böyle yapılmadığında belirli cezalara tabi olacakları ifade

---

²²⁸ Serahsî, 1993, II, 333.

²²⁹ Jale Akipek, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, c. I, s. 237-238.

²³⁰ Komisyon, 1960, II, 61.

²³¹ Ankebût 29/43, Bakara 2/171, Yunus 10/100, Mülk 67/10.

edilmektedir.²³² Akıl, kavramlar arasında ilişki kurma ve kıyaslama yapabilmeyi sağlar. İnsan davranışlarında iyi ve kötü, yanlış ve doğru ayrımını yapan bir meleke olarak akıl; toplumsal değerleri şekillendirmede rol oynar.

Serahsî'ye göre akıl göğüste olan bir nurdur. Kalbin hislerden uzak olanı anlamasını akıl sağlar. Bu melekesi sayesinde insanın fiilleri kabul edilir ve itibara alınır. Aklın gelişimi bir anda olmaz. Bulûğa ermekle aklın gelişimi tamamlanır. Âkil dediğimiz akıllı başında olan insan; kendisi için zararlı ve yararlı olan şeyleri ayırt edebilen fakat bazı eksiklikleri de bulunabilen, bulûğ öncesi dönemdeki çocuk ve akleden bunamış gibi, kimselerdir. Ayrıca tam akıl sahibi olarak bulûğa erişmiş olanlar da âkildir.²³³

Aklın insanla doğup büyüyen ve yaşayarak tecrübeyle gelişen iki yönü vardır. Doğuştan verilen aklın varacağı bir nokta vardır ve bu mükellef olmakla bağlantılıdır. Bu sınıra ulaştığında insana akıl sahibi denir. Debûsî'ye göre, akıl görünenin arkasındaki görünmeyeni insanın dünyaya gelişindeki amacını ve yaratanın emredip yasakladığı şeyleri kavrayabilen bir güçtür. *Takvîmü'l-edille* eserinde: “Akıl göğüste bulunan öyle bir nurdur ki, kalp delillere nazar ettiği zaman onunla görür, göz için ışık nasılsa aynen öyle. Bu nur sayesinde kalp, delillere nazar ettiği zaman duyulardan gaib olan hususları görür; tıpkı gözün, ancak havadaki ışık sayesinde görebilmesi gibi.”²³⁴

Konumuz bakımından akıl, evlendirme yetkisini elinde bulunduran velinin bu yetkisini doğru şekilde kullanabilmek için sahip olması gereken melekedir.

Evlendirme yetkisini kullanan kişinin akıllı olması gerekliliği konusunda görüş birliği vardır. Zira evlendirme yetkisi, velayet altındaki kişinin kendi maslahatını düşünemeyecek durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Âkil olmayan kişi, kendi iyiliğini düşünemediği gibi başkasının iyiliğini de düşünemez. Yani kendi üzerinde söz sahibi olamayan birinin başkası hakkında yetki sahibi olması hukuki değildir. Bu sebeple akıl hastası ve çocukların velayet yetkisi olmadığı için evlendirme yetkisi de yoktur. Akıllı karışan, tam manasıyla düşünemeyen çok yaşlı kimseler de bu gruba girer.²³⁵

²³² Süleyman Hayri Bolay, “Akıl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, (c. 2, ss. 238-242).

²³³ Serahsî, 1991, I, 494-495.

²³⁴ Debûsî, *Takvîmü'l-edille*, Dârü'l-kutubil ilmiyye, Beyrut, 2001, s. 465.

²³⁵ Kâsânî, 1986, II, 239; İbn Kudâme, 1997, VI, 465; Şirbînî, 1997, III, 154.

Akıl hastalığının süresine bağlı olarak evlendirme yetkisinin kullanımı ile alakalı farklı görüşler mevcuttur:

Akıl hastalığı yılda sadece bir gün gibi kısa süren kişilerin velayet hakkı kaybolmaz. Bu sebeple velayet hakkı uzak veliye intikal etmez. Akıl hastalığının geçmesi beklenir. Bu görüş Şâfiîlerin görüşüdür.²³⁶

Sürekli akıl hastası olan kişilerin evlendirme yetkisi yoktur. Küçük olmasından dolayı akli olmayan küçük çocuk ile akıl hastalığı bulunan veya yaştan dolayı aklını kaybeden kişilerin durumu aynıdır. Bu kişiler de evlendirme yetkisini kullanamazlar. Hanbelîler bu görüştedir.²³⁷

Kısa süreli baygınlık ise uyku gibidir ve evlendirme yetkisine mâni oluşturmaz.²³⁸

Aklı zayıf olanlar yani ma'tûhlar da veli olamaz, evlendirme yetkisini kullanamazlar. Bu görüş Mâlikîlere aittir. Şâfiîlere göre de yaş veya aklın bozuk olması sebebiyle eksik düşünceli yani muhtellu'n-nazar denilen kişilerin evlendirme yetkisi yoktur. Zira bu kişiler, sıkıntı ve dertlerle uğraşmaktan evlendirme yetkisini hakkıyla yerine getiremezler.²³⁹

Medeni Kanun'da yer alan: "*Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir.*"²⁴⁰ ifadesinde ayırt etme gücünün ortadan kalktığı bazı durumlar belirtilmektedir. Bunlar akıl hastalığı, akıl zayıflığı, yaş küçüklüğü ve sarhoşluktur. Ayırt etme gücü olmayan kişiler "ehliyetsiz" olarak tanımlanmıştır.²⁴¹

Müvekkilin ve vekilin sahip olması gereken özellikler vardır. Müvekkilin yaptıracağı işlemi bizzat yapmaya ehliyetli olması gerekir. Aksi durumda yerine başkasını görevlendirmesi de mümkün olmaz. Dolayısıyla akıl hastalığı olan ve temyiz gücü olmayan küçüğün vekâlet vermesi söz konusu değildir. İşlemi yapma ehliyetinin vekâlet verildiği zaman bulunması yanında işlemin gerçekleştirildiği anda da mevcut olması gerekir. Batı hukukuna ait bazı kaynaklarda geçen ifadelere göre ise sadece tasarrufun yapıldığı zamanda olması dikkate alınır.²⁴²

---

²³⁶ Şirbînî, 1997, III, 154.

²³⁷ İbn Kudâme, 1997, IX, 167.

²³⁸ İbn Kudâme, 1997, VI, 465-466.

²³⁹ Şirbînî, 1997, III, 154.

²⁴⁰ TMK. md. 13.

²⁴¹ Akıntürk, Ateş, 2019, 122.

²⁴² Karaman, 1999, 342.

Bunların yanında aklın yoksunluğunu yaşatacak uyuşturucu alımı, ateşli hastalık veya manyetizma, ipnotizma gibi şekillerle uyutulmuş olmak da ayırt etme gücünü ortadan kaldıran sebeplerden sayılabilir.²⁴³ Dolayısıyla bu kişiler Medeni Kanun'a göre evlendirme yetkisini kullanamaz.

2.2.3. Ergen Olmak

Ergen olmak, belirli bir erginlik yaşına gelmiş olmak veya kanunla ergin duruma getirilme halidir. Belirli bir olgunluğa ulaşma anlamı da vardır. Ayırt etme gücünden farklı olarak erginlik sürekli bir durum oluşturur. Her olaya göre ergin olup olmama değerlendirilmez. Ergin olan kişinin ayırt etme gücünün zaten var olduğu kabul edilir.

Kişinin hukuki işlemleri gerçekleştirebilmesi için belli bir olgunluğa erişmesi gereklidir. Ergenlik bireyin fiili ve hükmi olarak yetki sahibi olmasıdır. Aynı şekilde evlendirme yetkisini kullanacak kişinin de ergenlik çağına ulaşmış, yeterli olgunluğa gelmiş olması şarttır. Ergenlik çağına ulaşmamış kişilerin evlendirme yetkisine sahip olması söz konusu değildir. Bu kişilerin kendileriyle ilgili yetkileri bile onlara bırakılmamışken başkaları hakkında yetki kullanmaları mümkün olmaz. Ergenliğe ulaşmamış çocuğun gayr-i mümeyyiz ve mümeyyiz çocuk olarak adlandırıldığı dönemler vardır.²⁴⁴

Ergenlik kavramının fıkıh literatüründeki karşılığı bulûğdur. Bulûğ, kişinin çocukluktan çıkıp fiili veya hükmi olarak cinsi olgunluğa ulaşmasıdır. Bu durumdaki kişiye bâliğ denir. Ergenlik dönemi de denebilecek olan bulûğ sonrası dönem, kişinin yetişkin olma özelliği kazandığı mühim bir aşamadır. İslam hukukçularına göre bulûğda bir ön şart ve iki tane de ölçü vardır. Ön şart, çocuğun belirli bir alt yaş sınırına gelmiş olmasıdır. Bu yaş sınırı erkeklerde on iki, kızlarda dokuz yaşın tamamlanmasıdır. Belirtilen yaşlar asgari yaş sınırıdır ve Mecelle'de²⁴⁵ yer aldığı şekilde bu yaşa ulaşmamış kişi bâliğ değildir. Ölçülerden birincisi, fiili bulûğdur. Asgari yaş sınırına ulaşmış erkeğin ve kızın cinsi yönden fiili ergenliğe kavuşmasıdır. Bu da Mecelle'de: "Hadd-i bulûğ ihtilam ve ihbal, hayız ve habil ile sabit olur."²⁴⁶ ifadesiyle geçer. Manası, erkeğin ihtilam olması ve baba olabilme,

²⁴³ Akıntürk, Ateş, 2019, 123.

²⁴⁴ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usulü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları (İFAV), İstanbul, 2013, s. 195.

²⁴⁵ Mecelle, md. 988.

²⁴⁶ Mecelle, md. 985.

kızın hayız olması ve anne olabilme yeterliliğine sahip bulunmasıdır. İkinci ölçü ise hükmen bâliğ olup kişinin belirli bir azami yaş sınırına ulaşmasıdır. Ebû Hanîfe'ye göre erkek on sekiz, kız on yedi yaşını tamamlayınca İslam hukukçularının çoğunluğuna göre ise erkek-kız on beş yaşını tamamladığında hükmen bâliğ sayılır. Kabul edilen görüş budur. Mecelle'de²⁴⁷ de bu şekilde maddeleştirilmiştir.

Bulûğun alt yaş ve üst yaş sınırı arasında kalan kişiye “mürâhik” denir. Mürâhik, fiili olarak bâliğ değil fakat üst yaş sınırına ulaşınca hükmen bâliğ olur. Bulûğ ile insan asgari olgunluğa ulaştığından dolayı eda ehliyetini kazanır. Bulûğ dönemi; kişinin eda ehliyeti açısından cenin, küçüklük ve temyiz döneminden sonra gelen dördüncü devirdir. Bâliğ olan kişi; iman, ibadet, vergi, cezai ve hukuki işlemler ile dinî ve hukuki düzenin getirdiği haklardan yararlanma konusunda tam ehliyete sahiptir. Kendisinden sorumluluğun kaldırıldığı üç gruptan biri bulûğa ermemiş çocuktur.

10 yaşına gelen bir çocuğun evlenmesinin, evlendirmesinin ve boşamasının caiz olduğunu savunan görüş Ahmed b. Hanbel'e aittir. Esas olan ise ergenlik çağına girmektir.²⁴⁸ Hanbelî mezhebinin genel görüşü budur. Bunun sebebinin İbn Kudâme şu şekilde açıklamıştır: “Evlendirme yetkisi eksiksiz olmayı gerektirir. Bu yetki başkasının yararını düşünmek üzere konulmuştur. Çocuk ise akli eksik olduğu için bunu yerine getiremez.”²⁴⁹

Ergenlik çağına gelen kadın, bekâr veya dul olması fark etmeksizin kendi başına nikâh kıyabilir. Bu görüş Ebû Hanîfe ve İmam Yûsuf'a aittir. Çünkü ergenlik çağına gelmiş bir kızın akli tamamlanmış ve tasarrufta bulunma hakkı doğmuştur.²⁵⁰ Kişinin veli olabilmesi için ergenlik çağına girmiş olması şarttır.²⁵¹

Kişinin kendi lehine ve aleyhine olan borçlar yaratabilme gücüne sahip olabilmesi (fiil ehliyeti) için belirli bir fikri olgunluğa erişmiş olması gerekir. Bu da belli bir yaşa gelmekle mümkündür. Kanun'da belirlenen yaşı geçmiş olanlara “ergin”, bu yaşın altında kalanlara “küçük” denmektedir. Medeni Kanun'un 11. maddesinde: “Rüşet on sekiz yaşın ikmaliyle başlar” şeklinde geçmektedir. Fakat İsviçre Medeni Kanun'u ergenlik yaşını “yirmi” olarak belirlemiştir. Bu yaş

---

²⁴⁷ Mecelle, md. 986.

²⁴⁸ İbn Kudâme, 1997, IX, 168, Şirbîni, 1997, III, 207.

²⁴⁹ İbn Kudâme, 1997, VI, 465-466.

²⁵⁰ Mevsilî, *el-İhtiyar*, (Çev.: Tevhid Ayengin), Ravza Yayınları, İstanbul, 2017, s. 285.

²⁵¹ Merginânî, *el-Hidâye*, Dâru's-selâm, 2000, c. II, s. 482.

belirlemesini devletler kendi toplumlarının şartlarına göre düzenlemektedir.²⁵² Evlendirme yetkisine sahip olan velide de ergenlik yaşına ulaşmış olması şartı aranır.

Türk hukukuna göre; evlenmenin taban yaşına gelmiş, yani 17 yaşını doldurmuş olan bireylerin, evlenmelerinde bir sakınca yoktur.²⁵³ Evlilik yaşında belirli bir tavan yaşı yoktur. 17 yaşından sonra birey istediği vakitte evlenebilir.²⁵⁴ Ülkemizde yürürlükteki Medeni Kanun'a göre tarafların evlenebilmeleri belli bir yaşa ulaşmalarına bağlanmıştır. Önce, “*erkek on yedi, kadın on beş yaşını ikmal etmedikçe evlenemez.*”²⁵⁵ şeklindeki düzenlemeyle kadın ve erkek için farklı evlenme yaşları belirlenmiştir. Bu kanunla belirlenen yaş genel ergenlik yaşından daha küçük olarak değerlendirildiği için değişiklik yapılarak evlenme yaşı kadın ve erkek için de on yedi yaş olarak belirlenmiştir.²⁵⁶

2.2.4. Reşit Olmak

Rüşt kavramını ilk bölümde açıklamıştık. Bu başlıkta reşit olmanın evlendirme yetkisini kullanma şartlarından olması üzerinde duracağız.

Rüşt dediğimiz akli ve ruhi olgunluk genelde bulûğ ile beraber gelişse de bazen gelişimi sonraya kalabilmektedir. Kur'an'da bulûğ ve rüşt ayrımı: “Yetimleri evlenme çağına kadar yetiştirip deneyin, onların akılcı olgunlaştıklarını (rüşt) görürseniz mallarını kendilerine teslim edin.”²⁵⁷ ayetiyle belirtilmektedir. Rüşt dönemi bulûğdan sonraki beşinci dönemdir.²⁵⁸

İnsan, akli ve temyiz gücü olsa dahi bazı durumlarda iyi-kötü ayrımı yapamayıp menfi kararlar verebilir. Ergin olmasına rağmen reşit olmayan kişinin durumu hakkında farklı görüşler vardır:

- Ergin olduğu halde reşit olmayan kişinin ehliyetini kısıtlayan başka bir durum yoksa ehliyetinin tam olduğunu ve velayet altında olmaması gerektiğini kabul etmek gerekir. Reşit olmaması hukuki işlemlerini kısıtlamaz. Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.

---

²⁵² Akıntürk, Ateş, 2019, 123.

²⁵³ TMK, md. 124.

²⁵⁴ Akıntürk, 2006, 66.

²⁵⁵ Önceki medeni kanun, md. 88/I.

²⁵⁶ Akıntürk, Ateş, 2019, 239-240.

²⁵⁷ Nisa 4/6.

²⁵⁸ Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, Dâru'l-kutubil ilmiyye, Beyrut, 1994, c. VI, s. 339.

- Ergin olmasına rağmen reşit olmayan kişi hacr edilir. Bu görüş Ebû Yûsuf'un ve İmam Muhammed'in görüşüdür. Reşit olana kadar yaşına bakılmaksızın malı ona teslim edilmez.²⁵⁹ Mecelle²⁶⁰ ikinci görüşü maddeleştirmiştir.²⁶¹

Osmanlı Devleti'nde 1871 tarihli bir irade-i seniyye ile hâkimin 20 yaşını tamamlamayan kişilerin rüşt iddialarını kabul etmeleri yasaktı. 1876 tarihinde Mecelle'nin 981-983. maddeleri ile bu karar kaldırılarak bulûğdan sonra rüşt iddialarının dinlenebileceğine hükmedilmiştir.²⁶²

Medeni Kanun'un 12. maddesine göre 15 yaşı bitmiş olan küçükler, hâkimden ergin sayılmak (reşit) için karar vermesini talep edebilirler. 15 yaşını bitirmemiş olanlar bundan faydalanamaz.²⁶³

Reşit olmayan kişilerin evlendirme yetkisi bulunmamaktadır. Makul kararlar alamayan kişinin bir başkasını evlendirmek üzere sağlıklı karar vermesi beklenemez. Evlendirme yetkisinin kullanımında rüşt de tek başına yeterli değildir.

2.2.5. Mümeyyiz Olmak

Temyizin kişinin davranışlarının sebep ve sonuçlarını idrak edebilme gücü olduğunu açıklamıştık. Mümeyyiz de temyiz gücüne sahip kişidir. Evlendirme yetkisi kullanmak için de mümeyyiz olma şartı vardır. Çünkü evlendirme yetkisini kullanan mümeyyiz izin verdiği evlilik akdinin sonuçlarını kavrayacak bilinçte olması önemlidir.

Kişinin doğumundan temyiz çağına kadar geçen sürede evlenme ve evlendirme velayetinin olmadığı fakihler arasında ittifakla sabittir. Kişinin temyiz çağına geldiğinde evlenme ehliyeti kazanması konusunda fukaha arasında ihtilaf vardır. Bazıları bu yaşta da, velinin izni olsa dahi, evlenme ehliyetine sahip olmadığını savunurken bazıları ise velinin izniyle birlikte küçük mümeyyiz olarak evlenme ehliyetini haiz olacağını söyler. Velisiz nikâh olmayacağını belirten hadiste velinin küçüğü tamamladığı ve onun izniyle küçüğü sınırladığı belirtilmektedir. Şâfiî ve mensuplarının görüşüne göre küçüğün evlilik akdi

---

²⁵⁹ Nisa 4/5-6.

²⁶⁰ İbrahim Ural, Salih Özcan, Sadeleştirilmiş Mecelle, İstanbul, 1995, s. 205. Md. 982 "Bir çocuk, reşit olmadan baliğ olursa rüştü gerçekleşmedikçe malı kendisine verilmeyip tasarruftan menolunur."

²⁶¹ Karaman, 2019, 37.

²⁶² Ekinci, 2017, 402-403.

²⁶³ Aydın Zevkliler, *Medeni Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1992, s. 194.

velisinin izni olsa da sahih değildir. Hanbelî mezhebi de küçüğün evlilik velayetinin olmadığını söyler. Çünkü bulûğ zahir bir şarttır ve Ahmet b. Hanbel küçüğün ihtilam olana kadar evlenemeyeceğini söylemiştir. Bu; Sevrî, Şâfiî, İshâk, İbn Münzir ve Ebû Sevr'in görüşüdür.²⁶⁴

2.2.6. Müslüman Olmak

Evlendirme yetkisinin kullanılmasında Müslüman olma şartını gayrimüslimin Müslümanı evlendirme ve Müslümanın gayrimüslimi evlendirmesi olmak üzere iki kısımda ele alabiliriz.

- Müslüman olmayan erkeğin Müslüman erkek veya kadın üzerinde yetkisi yoktur. Çünkü velayetin geçerli olması için din birliğinin sağlanması şarttır. Velayet altındaki kişi, Müslüman ise evlendirme yetkisini kullanacak velinin de Müslüman olması gerekir. Bu konuda alimler görüş birliği içindedirler. Zira Allah Teala; “Allah kafirler için müminler üzerine asla bir yol vermeyecektir.”²⁶⁵ buyurarak Müslümanlarla gayrimüslimler arasındaki velayeti sonlandırmıştır.

Dârülharpte²⁶⁶ yaşayan Müslümanların hukuki işlemlerinin uygulanması meselesi önemli bir konudur. Bu bağlamda tezimizin konusu gereği dârülharpte yaşayan Müslümanların evliliğine değineceğiz.

Dârülharpteki Müslümanların evliliği, dinî şartlara uygun olmalıdır. Müslüman erkeğin evleneceği kadının Müslüman veya ehli kitap olması önemli değildir. Fakat nikâhını kilisede ya da bir papaz tarafından kıydırması caiz olmaz. Çünkü bir Müslüman, nikâhını ancak İslâm'ın hükümlerine göre gerçekleştirebilir.²⁶⁷ Müslüman erkeğin ehli kitap kadınla evlenmesi durumunda evleneceği kadının velisinin kim olacağı mühimdir. Fakihlerin çoğunluğunun görüşüne göre evlilik akdinde gayrimüslimin gayrimüslim üzerinde velayet hakkı vardır. Örnek olarak zımmî olan babanın zımmî olan ehli kitap kızını evlendirme yetkisi mevcuttur. İkisi de gayrimüslim olduğu takdirde veli ve velayet altındaki kişilerin hangi dine mensup olduğu önemli değildir. Fakat Hanbelîler,

²⁶⁴ Nasr Ferid Vâsıl, *Velâyatü-hâssa*, Dâru'ş-şurûk, Kahire, 1968, s.24.

²⁶⁵ Nisa 4/141.

²⁶⁶ Darülharp için bkz: Mehmet Erdoğan, *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 92; Ahmet Özel, “Dârülharp”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993, (c. 8, s. 536).

²⁶⁷ Zeydân, 2019, VIII, 323.

gayrimüslimler arasındaki evlilikler için veli ve velayet altındaki kişinin aynı dinden olması gerektiğini savunurlar. Mesela bir Hıristiyan babanın Mecusi ya da Yahudi olan kızını evlendirme yetkisi yoktur.²⁶⁸

Müslüman olan küçük kız ve erkek üzerinde kafir olan babanın evlendirme yetkisi yoktur. Din farklılığı evlendirme yetkisine mâni olur. Ayrıca Müslüman babanın Müslüman oğlunu evlendirme yetkisi olduğu gibi kafir babanın da kafir oğlunu evlendirme yetkisi vardır.²⁶⁹

- Müslüman olmayan erkeğin Müslüman erkek veya kadın üzerinde yetkisi olmadığı gibi bir Müslümanın da gayrimüslim erkek veya kadın üzerinde yetkisi yoktur. Hanbelî fıkıh eserinde: “Gayrimüslim bir kişi; Müslüman bir kadını evlendiremez, bunun tersi de olmaz.” ifadesi geçmektedir. Hanefî fıkıh eserinde de:” Gayrimüslimin Müslüman bir erkek veya kadın üzerinde yetkisi yoktur. Müslümanın da gayrimüslim bir erkek veya kadın üzerinde yetkisi yoktur.”²⁷⁰ ifadesi yer almaktadır. Mürtedin hiçbir kimse üzerinde yetkisi yoktur.

Alimler gayrimüslimin Müslüman kadın üzerinde velayetinin olmadığı konusunda icma' etmiştir. Aynı şekilde Müslümanın da gayrimüslim kadın üzerinde velayeti yoktur. Yani Müslüman bir babanın Yahudi olan kızını evlendirme yetkisi yoktur.

Bunun yanı sıra yakın velisi olmayan gayrimüslim kadını hâkim veya devlet başkanının evlendirme yetkisi vardır. Buradan yola çıkarak Müslüman hâkim ve devlet başkanının gayrimüslim kadını Müslüman erkekle evlendirme yetkisi meydana gelir.²⁷¹

Yurtdışında mahalli mevzuatın kabul etmesi ve tarafların ikisinin de Türk vatandaşı olması şartıyla evlendirme yetkisi, yurtdışında misyon şefi olan büyükelçi ve başkonsolos ile Dışişleri Bakanlığının konsolosluk işlemlerini yürütme amacıyla yetki vereceği görevlileridir. Fahri konsolos ve fahri başkonsolosun evlendirme yetkisi yoktur.²⁷² Yurtdışında Türk vatandaşı kadın ve erkek veya biri Türk vatandaşı biri yabancı iki kişi, buldukları ülkenin evlendirme yetkisi olan

---

²⁶⁸ İbn Kudâme, 1997, IV, 472.

²⁶⁹ Serahsî, 2008, V, 416.

²⁷⁰ Komisyon, 2000, I, 284.

²⁷¹ Kâsânî, 1986, II, 239.

²⁷² Evlendirme Yönetmeliği, md. 10.

makamların huzurunda evlenebilir. Bu evlilik, Türk mevzuatına uygun olmak şartıyla Türkiye’de de geçerlidir.²⁷³

2.2.7. Âdil Olmak

Adalet; sözlükte hak ve hukuka uyma, herkesin hakkını gözetme gibi anlamlara gelir.²⁷⁴ Haktan, hukuktan ayrılmayan kişiye de “âdil” denir. Fıkhi terim olarak âdil olmak, güvenilir olmak anlamı taşımaktadır.²⁷⁵ Velayeti altındaki kişinin güvende olması, velinin görevlerinden sayılır. Evlendirme yetkisinde âdil olmak, evlenecek kişiler hakkında münasip ve menfaatlerine uygun olacak şekilde karar vermektir. Âdilin zıttı fâsıktır. Evlendirme yetkisinde fâsık, adaletli karar veremeyebilir. Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde adalet, genel olarak “düzen, denge, eşitlik, gerçeğe uygun hükmetme, doğru yolu izleme, tarafsızlık” gibi anlamlara gelmektedir. “Allah size adalet, ihsanı... emrediyor.”²⁷⁶ ayetinde adalet genel anlamdadır.²⁷⁷

Evlendirme yetkisine sahip kişinin âdil olması konusundaki görüşler şu şekilde tasnif edilebilir:

- “Günahkârın (fâşığın) evlendirme yetkisi yoktur. Yakın veli fâsık ise evlendirme yetkisi uzak veliye geçer.” şeklinde ifade edilen görüş Şâfiîlere aittir.²⁷⁸ Bir nakle göre Hanbelîler de bu görüştedir. Çünkü İbn Abbas’tan gelen rivayette: “Mürşid bir veli ve iki şahit olmaksızın nikâh olmaz.” buyurulmuştur. Hadiste yer alan “mürşid” kelimesi âdil manasında kullanılmıştır. Sonraki dönem Hanbelî fakihleri, birinci rivayeti esas alarak velinin şartları içerisinde güvenilir olmayı da saymışlardır.
- Velinin adil olma şartı yoktur. Fâşığın evlendirme yetkisi vardır. Bu görüş Hanefî mezhebinin görüşüdür. Dayandıkları delil Allah Teala’nın: “Aranızdaki bekârları evlendirin.”²⁷⁹ ayetidir. Hz. Peygamber (sav) de: “Kızlarınızı denkleriyle evlendirin.” buyurarak ayrıma gitmemiştir. Bu zamana kadar her kesimden insan kızlarını evlendirmiş ve kimse bu duruma müdahale etmemiştir. Bu yetkinin amacı menfaati gözetmek

²⁷³ Evlendirme Yönetmeliği, md. 11.

²⁷⁴ İbn Manzûr, 1290, XI, 430.

²⁷⁵ Kâsânî, 1986, VI, 269-270.

²⁷⁶ Nahl 16/90.

²⁷⁷ Kâsânî, 1986, VI, 270.

²⁷⁸ Şirbînî, 1997, III, 209.

²⁷⁹ Nur 24/32.

olduğundan fâsık olması bunu engellemez.²⁸⁰ İmam Mâlik'e göre güvenilir olmak, veli olmanın şartlarından değildir. Zira günahkâr kişi kendisi evlenebilmektedir. Bundan dolayı güvenilir kişi gibi onun da evlendirme yetkisi mevcut olur. Evlendirme yetkisinin illeti yakınlıktır. Şart koşulan husus da velayeti altındaki kişinin yararını gözetmektir. Güvenilir olmayan kişi de velayeti altındakinin iyiliğini düşünür.²⁸¹

2.2.8. Mefkûd Olmamak

Mefkûd; sözlükte mevcut olmayan, bulunmayan anlamına gelir. Terim olarak kaybolan ya da yaşadığı belli olmayan kişi anlamındadır.²⁸²

İslam hukukunda mefkûdun hükümlerine dair geniş bir bilgi kaynağı yer almaktadır. Mefkûdun şahsiyetinin devamlılığı ile ilgili tereddütler söz konusudur. Fakihler bununla ilgili delilleri sahâbi kavlından elde etmektedirler. Genel kaideye göre şahsiyet ölüm halinde sona ermektedir. Bu nedenle kişinin öldüğü kanısına varacak delil olmadığı sürece sağ olduğu kabul edilir. Fakat yaşadığı belli olmayan kişinin sağ olduğunu kabul etmek bazı hukuki sonuçlara sebep olacağı için belirli bir süreden sonra mefkûdun öldüğüne hükmedilir. Mefkûdun ölüm hükmü verilinceye kadar kazanılmış hakları yönünden sağ, kazanılacak hakları yönünden ise ölü kabul etmek gerekir. Ölümüne hükmedilene kadar sağ sayıldığında -eğer evli ise- evlilik akdinin devam ettiği kabul edilir. Fakat bazı mezheplerde ölümüne hükmedilmese de belirli bir süreden sonra evlilik akdi sona erer. Hanefî mezhebine göre akranelarının ölüm yaşına gelen mefkûdun ölümüne hükmedilir.²⁸³ Mezheplere göre mefkûdun ölümüne hükmedilmesi için geçecek süre ihtilaflıdır. Bir kimse kaybolup nerede olduğu bilinmiyorsa ve hayatta olduğuna dair bir bilgi yoksa hâkim mefkûdun yerine malını yönetmek ve ailesini gözetmek için bir kayyim görevlendirir.²⁸⁴

Bu bilgilere dayanarak ölümüne hükmedilene kadar mefkûdun sağ olması sebebiyle hakları devam etmektedir. Buna delil olarak Hz. Peygamber'in mefkûdun eşi için söylediği: “Mefkûdun eşi, kocası hakkında kesin bilgi alınıncaya kadar

²⁸⁰ Kâsânî, 2002, II, 239; Komisyon, 2000, I, 284.

²⁸¹ İbn Kudâme, 1997, VI, 416.

²⁸² İbn Manzûr, 1290, I, 3443-3444.

²⁸³ Mevsilî, 2017, 251.

²⁸⁴ Merginânî, 2000, II, 352.

onun hanımıdır.”²⁸⁵ hadisi gösterilebilir. Evlendirme yetkisi de bu haklar içerisinde yer alır. Mefkûd olma hali, bu hakkı kullanmaya elverişli bir durum değildir. Velisi olduğu kişiyle iletişimde olma imkânı olmadığı için bu yetkiyi kullanamaz. Mefkûd evlendirme yetkisini kullanamadığı için bu yetki, ondan sonra öncelik sahibi olan kişiye intikal eder. Ölümüne hükmedildiği takdirde şahsiyeti sona erdiği için evlendirme yetkisi olmaz.

2.2.9. Erkek Olmak

Cinsiyet, bazı durumlarda farklı hükümler oluşturmaktadır. Kadınlar ile erkeklerin hak ve sorumlulukları cinsiyete göre değişebilmektedir. Bu kapsamda kadının veli olması dolayısıyla kendini veya başkasını evlendirme yetkisi konusunda alimler ihtilaf etmiştir. Bazıları kadına veli olma yetkisi tanımazken bazıları kadının da veli olabileceğini savunur. Hanefîler dışındaki mezheplere göre veli erkek ve âdil olmak zorundadır. Fakihlerin çoğu, erkek olmayı velinin şartlarından saymışlardır. Şâfiîler bunun için şu hadisi delil getirirler: “Kadın başka bir kadını evlendiremez, kendi kendine de evlenemez.”²⁸⁶

Bir kişinin evlenme yetkisini vekile devretmesi için hür, mümeyyiz ve reşit olması şarttır. Vekil tayin etmek için kadın ve erkek arasında fark görmeyen Hanefî mezhebinin yanı sıra diğer mezhepler bu hakkı yalnızca erkeklere özgü saymışlardır. Nikâhta vekil tayin edebilmek için müvekkilin şahsen bu akdi gerçekleştirmeye yetkili olması şarttır. Dolayısıyla küçükler ve gayri mümeyyiz kişiler nikâh için vekâlet veremezler. Onların temsilcileri velileridir ve nikâhı onlar gerçekleştirir. Ayrıca veli bu yetkiyi kullanması için başkasına vekâlet verebilir. Nikâh vekaleti için vekilin mümeyyiz olması kâfidir. Köle veya mümeyyiz bir küçük de evlilik için vekil olabilir. Vekil olmak için kişinin erkek olması da gerekli değildir.²⁸⁷

2.2.10. İhramda Olmamak

İslam hukukçuları, klasik kaynaklarımızda ihramda olan kişinin evlenmesi ve başkasını evlendirmesi konusunu tartışmıştır. Bu konuda iki görüş oluşmuştur:

²⁸⁵ Dârekutnî, Ali b. Ömer, Sünenü'd-Dârekutnî, Kahire, 1966, III, 312; Ancak Beyhakî, bu hadisin isnad silsilesinde itibar edilmeyecek kişilerin bulunduğunu belirtmektedir. (Bkz., Beyhaki, Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn, Sünenül-Kübra, Mekke, 1994, VII, 455).

²⁸⁶ İbn Mâce, “Nikâh”, 15.

²⁸⁷ Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974, s. 91.

- Hac veya umre için ihramda bulunan kimselerin kendi evlilikleri hakkında başkalarına vekâlet vermeleri geçerli olmaz. Onları evlendirmek için vekil olmak da sahih değildir. Vekilin ihramda olup olmaması mühim değildir. Nitekim ihramda olan kadın ve erkeğin yaptığı nikâh akdi de geçerli değildir.²⁸⁸ İhramda olan birinin velayeti, ihramlı veliden başkasına intikal edemez. Şâfî mezhebinde geçerli olan görüş budur. Eğer veli ihramda ise kişiyi devletin yetkilisi evlendirir. Evlilik akdini yapan kişiler veya velileri ihrama girmiş olursa nikâh sahih olmaz. Buna delil olarak: “İhramlı olan kişi kendisi evlenemez, başkasını da evlendiremez.”²⁸⁹ hadisi gösterilir. Veli ihramlıyken velayet daha uzakta bulunan başka bir veliye intikal etmez. Çünkü ihramlı olmak velinin rüştüne ve karar vermesine engel değildir. Bu durum sadece nikâhın sahihliğini zedeler. Burada evlendirme yetkisi devlet görevlisine geçer. Başka bir görüşte ise velayetin daha uzak olan veliye geçeceği savunulur.²⁹⁰

Veli veya evlenecek taraflardan olan biri olan erkek, evlilik akdi için vekâlet verip sonrasında ihrama girerse, ihramlı olmayan vekilin kıydığı nikâh sahih olmaz. Çünkü vekâlet veren ihramlıyken evlenme yetkisinde olamadığı için onun vekili olan kişi de evlendirme yetkisine sahip olamaz. Vekil, nikâh akdinde elçi statüsünde olduğu için, akdi müvekkil kendisi gerçekleştirmiş gibi görülür. Ayrıca bu durumda vekil vekâletten azledilmemiş olur ve müvekkil ihramdan çıktığında vekil, evlendirme yetkisini kullanır. Bundan ayrı olarak ihramlı kişi, ihramı unutarak evlilik akdi yaparsa geçerli olmaz.²⁹¹

- İhramlıyken nikâh kıymak Hanefî mezhebine göre caizdir. Diğer mezhepler ise bunu caiz görmez. Hz. Peygamber’in ihramlı haldeyken Hz. Meymûne ile nikâh kıydığı bilinmektedir.²⁹² Burada ihramlının nikâhının uygun görülmemesi, o vaktin ibadet maksatlı tahsis edilmesinden kaynaklanmaktadır.²⁹³

²⁸⁸ Zeydan, 2019, VIII, 287.

²⁸⁹ Müslim, “Nikâh”, 3432.

²⁹⁰ Şirbînî, 1997, III, 210.

²⁹¹ Şirbînî, 1997, III, 211.

²⁹² Nesâî, “Nikâh”, 37; Tirmizî, “Hac”, 2.

²⁹³ Adnan Demircan, “Cahiliye ve Hz. Peygamber Uygulamalarıyla Nikâh”, *Diyanet İlmî Dergi*, S. 3, 2013, s. 34.

2.2.11. Hür Olmak

Velinin aynı zamanda hür olması gereklidir. Bu nedenle alimlerin çoğunluğuna göre köleye velayet yetkisi tanınmaz. Zira köle kendisi üzerinde yetkiye sahip değildir ki başkası hakkında yetkiye sahip olsun.²⁹⁴ Kendi adına karar verebilme hakkı olmayan kişinin, her ne kadar onun menfaatini düşünmesi mümkün olsa da evlilik gibi önemli bir akdin yerine getirilmesi konusunda başkası hakkında karar vermesi söz konusu olamaz.

Bazı hallerde köleler de evlendirme yetkisine sahip olmaktadır. Bu konudaki görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- Mükâtep kölenin sadece cariyesini evlendirme yetkisi bulunmaktadır. Bu, Hanefîlerin görüşüdür.²⁹⁵
- Mükâtep kölenin evlendirme yetkisi olmasına rağmen cariyesini, efendisi izin verirse, evlendirebilir. Bu görüş Hanbelilere aittir.²⁹⁶ Evlendirme yetkisini elinde bulunduran velinin hür olması ön şarttır.

Efendinin köle üzerinde velayet-i icbar hakkı da bulunur. Bu konuda mezheplerin görüşleri ihtilaflıdır. Velayet-i icbarla evlendirilen köle, hür olduğunda bu evliliği feshetme hakkına sahiptir. (hıyârü'l-ıtk) Hanbeliler ve Şâfiîlere göre efendinin kölesini evlenmeye zorlama hakkı yoktur.²⁹⁷ Mâlikilere göre köleye zarar vermeyecek bir evlilik için zorlayabilir. Hanefîlere göre de kölenin evliliğe zorlanması geçerlidir.²⁹⁸

Kölenin evlenebilmesi için efendisinden izin alması şarttır. Buna delil olarak: “*Köle efendisinin izni olmaksızın evlendiğinde nikahı batıldır.*”²⁹⁹ hadisi gösterilir. Hanefîlere göre kölenin izinsiz yaptığı nikah mevkuftur. Efendisi onaylarsa evlilik geçerlidir.³⁰⁰ Mâlikiler de aynı görüştedir.³⁰¹ Şâfiîlere göre efendi kadın veya gayrimüslim dahi olsa izni alınmadan yapılan evlilik batıldır.³⁰² İmam Şâfiî’ye göre kölenin evlenebilmesi için efendinin sadece izin vermesi yeterlidir.

²⁹⁴ İbn Kudâme, 1997, VI, 466; Şirbînî, 1997, III, 208.

²⁹⁵ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik Şerh Kenzü'd-dekâik*, Dâr'ul-kutubi'l ilmiyye, 1997, c. III, s. 329.

²⁹⁶ Buhâtî, 1997, V, 53.

²⁹⁷ İbn Kudâme, 1997, VI, 508; Şirbînî, 1997, III, 172.

²⁹⁸ İbnü'l-Hümâm, *Şerhu Fethi'l-kadîr*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2003, c. II, s. 491-492.

²⁹⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 2079.

³⁰⁰ İbnü'l-Hümâm, 2003, II, 486-488.

³⁰¹ Derdîr, 1991, II, 248.

³⁰² Şirbînî, 1997, III, 171.

Nikâh akdini köle kendisi de yapabilir.³⁰³ Hanbelîlere göre kabul edilen iki görüş vardır: Biri izinsiz yapılan nikâh batıldır, diğer görüş de nikâhın mevkuf olmasıdır.³⁰⁴

Erkek kölenin kaç kadınla evlenebileceği konusu mezhepler arasında ihtilafıdır:

- Erkek köle, hür veya köle olsun sadece iki kadınla evlenebilir. Bu görüş Hanefîler, Şâfiîler ve Hanbelîlere aittir.³⁰⁵
- Köleyi hür gibi görerek dört kadınla evlenebileceğini savunan İmam Mâlik'tir.³⁰⁶

2.3. EVLENDİRİLEN KİŞİDE ARANAN ŞARTLAR

Evlendirme yetkisini kullanan kişinin birtakım şartları taşıması gerektiği gibi evlendirilen kişinin de bazı şartları taşıması gerekir. Bu başlık altında evlendirilen kişide bulunması gereken özellikler, yetkisinin olup olmaması bakımından iki grupta ele alınacaktır.

2.3.1. Yetkisizlik Sebebiyle Evlendirilenlerde Aranan Şartlar

2.3.1.1. Küçük Olmak

Bulûğdan önceki dönem çocukluk veya küçüklük dönemidir. Temyiz öncesi ve sonrası olarak ikiye ayrılır. Temyiz öncesi dönemde çocuğun eda ehliyeti yoktur. Temyiz sonrası dönemde de eksik eda ehliyetine sahiptir.³⁰⁷ Doğumdan temyiz çağına kadar olan dönem çocukluk dönemidir. Bu dönemdeki çocuğa “gayr-i mümeyyiz küçük” denir. Gayr-i mümeyyiz çocuğun tam vücûb ehliyeti vardır fakat eda ehliyeti yoktur. Eda ehliyetinden yoksun olduğu için sözlü hukuki tasarrufları geçerli olmaz.³⁰⁸

Çocuğun akıl ve temyiz gücüne göre hayatının bazı dönemlerinde velisinin yönlendirmesine ihtiyacı vardır. Mümeyyiz çocuğun hukuki işlemleri konusunda zarar veya yarardan hangisiyle karşılaşılacağı belli olmayan tasarruflarda veli izin

³⁰³ Şâfiî, 2001, VII, 41-42.

³⁰⁴ İbn Kudâme, 1997, VI, 515.

³⁰⁵ Serahsî, 1993, VI, 108.

³⁰⁶ İbn Rüşd, *Bidayetü'l-müctehid*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, 1982, c. II, s. 43.

³⁰⁷ Serahsî, 1993, II, 334-338; Buhârî, 1997, IV, 231.

³⁰⁸ Ahmet Akgündüz, *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı Özel Hukuk I*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2012, c. II, s. 56.

verirse işlem geçerli, vermezse geçersiz sayılır. Bu Hanefîler ve Mâlikîlerin görüşüdür. Şâfiîler, çocuğun yaptığı işlemleri velinin gözetimine bağlı görmez ve çocuğun bütün tasarruflarını geçersiz sayarlar. Hanbelilere göre de önceden alınan izinle yapılan tasarruflar geçerli fakat izinsiz yapılan tasarruflar bâtil kabul edilir.³⁰⁹

Evlendirme velayetinin illeti ve bu sürecin ne kadar olacağı konusunda mezhepler arasında ihtilaf edilmiştir. Mâlikîler, illetin bazen küçüklük bazen de bekâret olduğunu ifade ederler.³¹⁰ Hanefîler, velayetin illetini küçüklük olarak tespit etmiştir. Çocuk, bulûğa erdiğinde sebep de ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle bulûğa eren kız, Hanefîlere göre hürdür ve üzerinde başkasının velayeti yoktur.³¹¹

İslam hukukçuları, gayri mümeyyiz küçüğün evlendirilmesi konusunu tartışmış; sonuç olarak şu görüşler oluşmuştur:

- Küçük erkek çocuk, bir kızla evlilik yaptığında velisi bunu onaylarsa Hanefîlere göre evlilik geçerli olur. Akli yerinde olan küçüğün irade beyanı kabul edilir. Küçüğün menfaatinin korunabilmesi için yaptığı işleme velinin izin vermesi de gereklidir.³¹² Buna göre gayri mümeyyiz çocuk, velisi tarafından evlendirilebilir.
- İmam Şâfiî'ye göre velinin onay vermesiyle bu evlilik geçerlilik kazanmaz. Çünkü sözleşmelerde küçüğün irade beyanı geçersizdir. Ayrıca Şâfiî'ye göre sözleşmeler onaya bağlı değildir. Bu sebeplere ilave olarak evliliğin geçerli olmamasının sebebi, kadınların irade beyanının evlilik akdi için yeterli olmamasıdır.³¹³

Geleneksel doktrine göre küçüğün evlendirilmesi; maslahatın sağlanması, denk talibin kaçırılmaması gibi sebeplere dayandırılmıştır.³¹⁴ Buna karşılık küçüğün evlendirilmesi konusunda Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde klasik öğretinin dışına çıkılarak reform niteliğinde bazı kararlar alınmıştır: “12 yaşını itmam etmemiş olan sağır ile 9 yaşını itmam etmemiş olan sağîre hiçbir kimse tarafından tezvîc edilemez.”³¹⁵ ifadesiyle belli yaşın altındaki küçüklerin evlendirilmesi

³⁰⁹ İbn Rüşd, 1982, II, 7-8; Serahsî, 1993, V, 2-3.

³¹⁰ İbn Rüşd, 1982, II, 4.

³¹¹ Kâsânî, 2002, III, 340.

³¹² Serahsî, 2008, V, 421.

³¹³ Şirbînî, 1997, III, 207-208.

³¹⁴ Gazzâlî, *Mustasfâ İslam Hukukunun Kaynakları*, (Çev.: H. Yunus Apaydın), Klasik Yayınları, İstanbul, 2019, s. 471.

³¹⁵ Komisyon, *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi*, (nşr: Orhan Çeker), Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2017, md. 7.

yasaklanmıştır. Doğal olarak bazı fakihler bu karara karşı çıkmıştır. Örneğin Sadreddin Efendi, bu maddeyle ilgili olarak bazı tenkitlerde bulunmuştur. Sadreddin Efendi, maddenin hükmünün nass ve icmaya aykırı olmasını eleştirmektedir. Hakkında nass ve icma bulunan konuyla ilgili farklı olarak bir müctehid görüşü de olsa bunun önem arz etmediğini söylemektedir.³¹⁶

Ayrıca küçüğün evlendirilmesi konusunda Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde şu kararlar da alınmıştır.

- “Ehliyyet-i nikâhı haiz olmak için hâtıbın 18 ve mahtûbenin 17 yaşını itmam etmiş olmaları şarttır.”³¹⁷
- “18 yaşını itmam etmemiş olan mürâhik bâliğ olduğunu beyan ile müracaat ettikde hali mütehammil ise hâkim izdivacına müsaade edebilir.”³¹⁸
- “17 yaşını itmam etmemiş olan mürâhika bâliğa olduğunu beyan ile müracaat ettikde hali mütehammil ve velisinin izni munzamm ise hâkim izdivacına müsaade edebilir.”³¹⁹

Bu maddelerin konulma amacı, erken yaşta evlenen kız çocuklarının istenmeyen sonuçlarla karşılaşmalarının önüne geçmek ve evlenmek isteyenlerin rastgele karar almalarının devlet tarafından kontrol altında tutulmak istenmesidir.³²⁰

Sadreddin Efendi, bu maddeler hakkında da bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bu eleştirileri şöyle sıralayabiliriz:

- Maddedeki hüküm, Kur'an-ı Kerim'in hükmüne uymamaktadır. Kur'an-ı Kerim'e göre bulûğ çağına girenlerin akitleri geçerlidir.
- Madde lafzı, taşıdığı manayla çelişmektedir. Bu madde ile 18 yaşından önce akil-bâliğ olan kişileri de kapsadığı için ehliyet yetkileri ellerinden alınmış olmaktadır. Madde, kendisinde bulûğa dair işaret bulunmayanlar için konulmuş olsa da bunun belirtilmemiş olması daha küçük yaşta bâliğ olanları da kısıtlamaktadır.

---

³¹⁶ Ahmet Yasin Küçüktiryaki, *Osmanlı Aile Hukuku Gelenek ve Modern Arasında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Sadreddin Efendi'nin Eleştirileri*, İstanbul, İz Yayıncılık 2017, s. 56.

³¹⁷ HAK. md. 4.

³¹⁸ HAK. md. 5.

³¹⁹ HAK. md. 6.

³²⁰ Küçüktiryaki, 2017, s. 54-55.

- Ebû Hanîfe, 15 yaşını bitiren kız ve erkeklerin gerçekleştirdiği akitleri geçerli saydığı görüşü ile ve mezhep imamlarının çoğunun görüşüne göre yazılan Mecelle'nin 986 ve 987. maddeleri ile bu madde çelişmektedir.

Küçüklerin gerektiğinde evlendirilebilmelerini savunan Sadreddin Efendi, kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmelerinin zararlı olduğu görüşüne de karşı çıkarak aksi durumun fuhuş ve zinaya götüren bir sebep olacağını iddia eder.³²¹

Evlenenlerin belirli bir yaşa gelmiş olmaları şartı, ülkelere göre farklılık göstermektedir. İngiliz hukuku, evlenme yaşını erkek ve kadın için 18 yaş olarak belirlemiştir. 16 yaşından küçüklerin evlenmesini yasaklamıştır. 16 ve 18 yaş arası evlenme ise anne babasının iznine bağlıdır. İngiliz hukuku, Türk hukukunda yer alan yargıç evlendirmesini kabul etmemiştir. Eski Türk medeni kanununda evlenme yaşı erkek için 17, kız için 15 yaşın doldurulması gerektiği şeklindeydi. Olağanüstü durumlarda da erkek 15, kız 14 yaşını doldurduğunda evlenebilirdi. Yeni medeni kanunda ise erkek ve kadın için evlenme yaşı 17 olarak belirlenmiştir. Olağanüstü sebeplerle evlenmeye ise sadece hâkim karar verir.³²²

Çağdaş hukukçulara göre evlenme bir medeni hukuk sözleşmesi olarak kabul edildiği için bunu kuracak kişilerin ayırt etme gücüne sahip olmaları gerekir. Bu husus, Medeni Kanunu'nun 125. maddesinde: "*Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar evlenemez.*" ifadesiyle yer bulmuştur. Evlenme konusunda ayırt etme gücü, evlenecek olanın evliliğin anlamını, önemini ve kendisine yüklenecek olan sorumlulukları kavrayabilmesidir. Bu durum evliliğin yapıldığı anda kişide mutlaka bulunmalıdır.³²³ Belli bir yaşa gelmemiş olan küçüğün bu özellikleri taşıması evliliğini kısıtlar.

Medeni Kanun'a³²⁴ göre, ergin olmayan çocuk, anne ve babasının velayeti altındadır. Yani on sekiz yaşını doldurmayan ve evlenme veya yargı yoluyla ergin kılınmamış olan küçükler velayet altında olmalıdır. Velayet hakkı, anne ve baba açısından sadece çocukları için tanınmıştır. Anne ve baba dışındakiler (büyük anne, büyük baba) çocuk üzerinde velayet hakkına sahip değildir.³²⁵

Vesayetin gerekli olduğu durumlarda küçüklük kısıtlama sebebidir. Küçükler ergenlik çağına kadar anne babalarının velayetindedirler. Vesayet altına

---

³²¹ Küçüktiryaki, 2017, 57.

³²² Çiğdem, 2015, 54.

³²³ Akıntürk, Ateş, 2019, 239.

³²⁴ Md. 355/II.

³²⁵ Özdemir, Ruhi, 2012, 754.

girmeleri için velayet altında olmamaları gerekir. Mesela bir küçüğün anne ve babasının ölmüş veya mefkûd olması halinde velayet hakkı ortadan kalkar. Bu durumda çocuk velayet altında olmayan küçüktür. Bu durum Medeni kanunun 404/I maddesine göre: “*Velayet altında olmayan her küçük vesayet altına alınır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Medeni Kanun’un 405. maddesine göre, ergen olmasına rağmen akıl hastalığı veya zayıflığı, savurganlık, madde bağımlılığı, bir yıl ve daha fazla bir süre hürriyeti engelleyen ceza almış olmak gibi nedenlerle fiil ehliyeti mahkeme tarafından kısıtlanan kişilere vasî atanır. Eğer anne babaları hayattaysa onların velayetine verilir. Vasînin önemli görevlerinden biri, vesayet altındaki kişinin şahsiyetine dikkat etmek ve onun mallarını yönetip onu temsil etmektir. Vasî, vesayeti altındaki kişiyi her türlü hukuki işlemde temsil eder.³²⁶

Din İşleri Yüksek Kurulunun 12.04.2012 tarihli kararının küçüklerin evlendirilmesi konusunda klasik kaynaklarımızda yer alan görüş ve uygulamaların sebebi ile günümüzde nasıl değerlendirilmesi gerektiği hakkındaki mütalaasının gelinen son noktayı göstermesi bakımından olduğu gibi aktarıyoruz.

“Evlenme akdinin en önemli unsurunu, taraflar yani evlenecek kişiler oluşturmaktadır. Evlenme ehliyetine sahip ve evlenmelerinde herhangi bir engel bulunmayan herkes, nikâhta taraf olabilir. Evlenme ehliyeti, başkalarının izin ve onayına ihtiyaç olmadan evlenebilmektir. Bunun için akıl ve ruh sağlığı yanında bâliğ olmak şartı aranır. Küçükler, bunaklar gibi bu iki şarta sahip olmayanlar, hukuk nazarında eda/fiil ehliyeti açısından eksik sayıldıklarından velilerinin izin veya onayı olmaksızın kendi başlarına evlenemezler. Sağlayacağı bazı bireysel ya da toplumsal faydalar göz önüne alınarak, küçüklerin velileri aracılığıyla evlendirilmeleri, çeşitli toplumlarda görülen bir uygulamadır. Genel bir kabule dayandığı için, bu uygulamanın, o toplumlarda yadırganmadığı da bilinmektedir. İlk Müslümanlar arasında görülen küçükleri evlendirme uygulaması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Dolayısıyla konu, daha çok toplumsal ve kültürel bir karakter taşımaktadır. Bu tür evlilikleri meşru gören yaklaşımlar, yukarıda belirtilen toplumsal kabuller ve uygulamalarla izah edilebilir. Konuya daha bütüncül bir yaklaşımla bakıldığında, küçüklerin evlendirilmelerinin: Öncelikle bu uygulama, günümüz şartlarında ideal bir aile yuvasından beklenen huzur içinde yaşama,

---

³²⁶ Akıntürk, 2006, 309-319.

sağlıklı nesiller yetiştirme şeklindeki evliliğin esas hedefleri ve sürdürülmesiyle uyumlu olmayacağı,

“Yetimleri, evlenmeye elverişli hale gelinceye kadar deneyin. Onların reşit olduklarını anlarsanız, mallarını artık kendilerine verin” (Nisa 4/6) ayeti, nikâh için belli bir olgunluğun gerekli olduğuna işaret etmektedir ki, bunun da erginlik dönemi olduğu,

Evliliğin hukukî ve ahlâkî çerçevesini çizen ayet ve hadislere bakıldığında, onların daha çok yetişkin bireyleri hedef aldığı ve bireye ağır sorumluluk yüklediği görülür. Buradan hareketle evlenecek kişilerin, bu sorumluluğun bilincinde ve bunu yerine getirebilecek olgunlukta olmaları gereği; günümüz şartlarında küçüklerin evlendirilmeleri, onları genellikle ekonomik, biyolojik ve psikolojik açılardan kaldıramayacakları bir yükün altına sokmaktadır. Ayrıca onların çocukluklarını yaşayamama, gerekli eğitimden mahrum kalma gibi birçok temel hakların ihlaline de yol açabileceği gerekçelerine bağlı olarak uygun olmayacağı mütalaa edilmiştir.”

2.3.1.2. Kadın Olmak

Kadının evliliği konusu tartışmalı bir meseledir. Bekâr kız ve dul kadının evlendirilmesi de farklı görüşlere neden olmuştur.

Hanefi mezhebine göre ergenlik çağındaki bâkire kız kendi nikâhını kendi başına akdedebilir. Velinin zorlama yetkisi yoktur. Çünkü icbar yetkisinin sebebi küçük olmaktır. Ergenlik çağına akıllı olarak ulaşan kızın şahsi mükellefiyeti oluşur ve nikâhını kendi akdedebilir.³²⁷ Ayrıca velayet veya vekalet yoluyla başka kadını da evlendirebilir. Bu duruma gösterilen örneklerden biri: “Hz. Ali zamanında bir kadının kızını rızasını alarak evlendirmesi üzerine, kızın velileri durumu Hz. Ali’ye bildirdiler. Hz. Ali de kadının yaptığı nikahı geçerli saydı.” şeklindedir.³²⁸

Evlendirilecek kızların izninin önemli olması yanında veliden izinsiz evlenmenin de uygun olmadığı noktasında hadisler mevcuttur. Hz. Peygamber: “Veli izni olmadan nikâh olmaz.”³²⁹ “Hangi kadın velilerinin izni olmadan nikâhlanırsa, nikâhı geçersizdir. Eğer erkek o kadınla beraber olmuşsa, bunun karşılığı olarak ona mehir vermesi gerekir. Eğer anlaşamazlarsa, velisi olmayanın

³²⁷ Mevsilî, 2017, III, 90.

³²⁸ Mevsilî, 2017, III, 91.

³²⁹ Tirmizî, “Nikâh”, 1101.

*velisi yetkili merciidir.*³³⁰ buyurarak velinin izninin önemine dikkat çekmiştir. Bütün bu ikazlar anne babadan gizli olarak yapılabilecek evliliklerde çeşitli istismarların önlenmesi amacını taşımaktadır.

Hanefîlerin çoğunluğunun aksine bekâr kızın evliliği konusunda diğer mezheplerin ve bazı Hanefî imamların görüşü farklıdır. Kadın bâkireyse velisiz nikâh olmaz. Fakat dul ise nikâhı sahihtir. Bu görüş Ebû Dâvûd'a aittir. Eğer kadın şeref, güzellik ve mal sahibi ise kendisi gibi biriyle evlenmelidir. Velisiz nikâhı sahih olmaz. Bu İmam Mâlik'in görüşüdür. Ebû Sevr ve Ebû Yûsuf'a göre, velinin izniyle olan nikâh sahihtir. Ebû Yûsuf'a göre, velinin izni olana kadar kadın beklemelidir. Eğer kendi kendine evlenirse Hanefî bir hâkime müracaat edilir ve hâkim nikâhın sıhhatine hükmederek nikâhı geçerli kılar.³³¹

Eğer kadının bulunduğu yerde hâkim veya uygun bir veli yoksa evlenmek için iki seçeneği vardır. İlki, kendi kendine evlenmesi caiz olur. İkincisi ise kadın, kendisini evlendirecek bir adama evlendirme yetkisini verir. Bu seçenek Şâfiî ve ona tabi olanların tercih etmediği bir yoldur.³³²

Nikâh akdi başkası tarafından da yapılabilen bir akit olduğu için vekâletin mümkün olduğu bir konudur. Nikâh akdinin tarafları; akıllı ve ergen erkek, akıllı ve ergen kadın ve iki tarafın veya birinin bazı durumlardan ötürü velisidir. Akil-bâliğ erkeğin kendi evliliği için başkasını vekil tayin etmesi caizdir. Çünkü bu işi kendi başına yapma yetkisi vardır ve bunun için vekil de tayin edebilir. Akil-bâliğ kızın evliliği için başkasını vekil olarak belirlemesi meselesi fakihler arasında ihtilafı olmuştur. Kadın kendini evlendirme yetkisine sahip olmadığı için bu konuda vekil tayin etmesi sahih değildir. Fakat ergen ve akıllı bir kadın, evlilik için velisine izin verip bunu vekâlet sîgası ile yaparsa geçerli bir vekâlet olur. Bu görüş Şâfiîlerin görüşüdür.³³³

Kadın kendisini evlendiremez. Fakat nikâhtan önce kadının evleneceği kişiyi velisinin belirlemesi koşuluyla vekil tayin edebilir. Bu Mâlikîlerin görüşüdür.³³⁴

Kadın kendi kendine evlenme yetkisine sahip olmadığından bunun için başkasına da vekalet veremez. Delili: "*Kadının nikah akdindeki durumunda olduğu*

---

³³⁰ Ebû Dâvûd, "Nikâh", 2083.

³³¹ Adevi, 1995, III, 924-926.

³³² Adevi, 1995, III, 928.

³³³ Şirbîni, 1997, II, 217.

³³⁴ İbn Rüşd, 1982, II, 8-9.

gibi bir kimse herhangi bir konuda kendi başına tasarrufta bulunma yetkisine sahip değilse o konuda başkasını vekil kılma yetkisine de sahip olmaz.” ifadesidir. Bu görüş Hanbelîlerin görüşüdür.³³⁵

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelîler ergenlik çağına gelmiş akıllı olan bâliğ kızın kendi nikâhını şahsen akdetmesini kabul etmez. Nikâhın taraflarından biri olamaz ve yaptığı irade beyanı geçerli değildir. Velisi bunun için izin vermiş olsa da geçersizdir. Bâkire kızın nikâhı yalnızca velisi tarafından gerçekleştirilebilir.³³⁶

Ayette³³⁷ geçen ifadeye göre velilere verilen bir evlendirme yetkisinin olduğuna dair görüş birliği vardır. Aynı zamanda bu ayet, kız kardeşinin evliliğine engel olan Ma'kil b. Yesâr için inmiştir. Ayrıca başka ayetlerdeki ifadelerden de evlendirme yetkisinin velide olduğu anlaşılmaktadır.³³⁸ Bunun yanı sıra birçok hadiste de velinin nikâh yetkisinden bahsedilir. Mesela: *“Nikâh ancak veli ile olur.”*³³⁹, *“Kadın, kadını evlendiremez. Ancak zâniye kendini evlendirir.”*³⁴⁰

Bâkire kızın evlilik meselesinde kabul edilen görüş Hanefîlerin görüşüdür. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi, Suriye Ahval-i Şahsiyye Kanunu ve 1961 tarihli Pakistan hükümetinin yayınladığı kararname bu görüşü kabul eden çağdaş çalışmalardandır. İbn Teymiyye bâkire kızın istemediği biriyle zorla evlendirilmesinin akla aykırı olduğunu savunmaktadır. Allah Teala kişinin günlük ihtiyaçlarında dahi kendi isteği doğrultusunda hareket etmesine izin vermişken evlilik konusunda velisi tarafından zorlanmasına izin vermez. Aksine Allah Teala eşler arasında muhabbet yaratmıştır.³⁴¹ Çağdaş İslam hukukçularından Zekiyyüddin Şa'ban da ergenlik çağındaki bâkire kızın evliliği konusunda veliye de kıza da tek taraflı yetki verilmesini doğru bulmaz.³⁴²

Hanefîlere ve Zâhirilere göre, ergenlik çağındaki dul kadın kendi başına nikâh akdi yapabilir. Akıllı olarak bulûğa ermiş dul kadını babası dahil kimse evliliğe zorlayamaz. Velisi evlendirecekse kadından izin alması gerekir. Bu izin

³³⁵ İbn Kudâme, 1997, VII, 196-197.

³³⁶ Şâfiî, 2001, V, 12-13; Desûkî, II, 223; İbn Kudâme, 1997, VII, 337.

³³⁷ *“Kadınları boşadığınızda iddetlerini bitirdiler mi, aralarında meşru surette anlaştıkları takdirde, kendilerini kocalarına nikah etmelerine engel olmayın.”* Bakara 2/232.

³³⁸ Nur 24/32, Nisa 4/25.

³³⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 2083.

³⁴⁰ İbn Mâce, “Nikâh”, 15.

³⁴¹ İbn Teymiyye, *el-Mecmu' Fetava Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye*, Riyad, 1991, c XXXII, s. 25.

³⁴² Zekiyyüddin Şa'ban, *el-Ahkâmu 'ş-Şeriyye li'l-Ahvalü 'ş-Şahsiyye*, Bingazi, ty., s. 210.

Zâhirilere göre nikâhtan önce olmalıdır. Hanefîler ise nikâhtan sonra da kadından izin alınabileceği, onaylarsa nikâhın geçerli olacağı görüşündedirler.³⁴³

Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilen hadiste Hansa binti Hızâm el-Ensari; dul olduğu halde babası tarafından evlendirilmişti ve bu evliliği istemiyordu. Hz. Peygamber geldi ve bu nikâhı reddetti. Fetva imamları da bu hadis üzerinde ittifak ederek; babanın dul olan kızını, izni olmadan evlendirmesini caiz görmemişlerdir.³⁴⁴

Cumhurun görüşüne göre, ergenlik çağındaki dul kadın kendi başına nikâh akdi yapamaz. Böyle bir nikâh akdi yaparsa geçersizdir. Bâkire kız ile aynı hükme tabidir. Mâlikîlere göre, nikâhtan sonra uzun zaman geçmeden veli bu nikâha onay verirse, nikâh geçerli olur. Evlendirme yetkisi veliye ait olmasına rağmen velinin dul kadını zorlama yetkisi yoktur. Alimlerin çoğu bu görüştedir. Fakat Hasan-ı Basrî, dul kadın istemese de babasının onu zorlayabileceğini söyler.³⁴⁵

Kadının nikâhta vekil olması konusunda Hanefîler, akıllı olarak ergenlik çağına gelen kadının kendi başına nikâh akdi yapabilmesi nikâhta vekil olmasını da geçerli kılar, derler. Şâfiîlere göre, kadın nikâhta vekil olamaz. Bir işte kendi başına tasarrufta bulunabilmesi vekil olmasını doğrular. Onlara göre kadın, nikâh akdini gerçekleştirmediği için bu konuda vekilliği de söz konusu değildir. Kadın, velisinin izniyle kendi kendine evlenemediği gibi vekil olarak başkasını da evlendiremez.³⁴⁶ Hanbelîlere göre, kadın nikâhta vekil olamaz.³⁴⁷

Küçüklerin velisiz evlenemeyeceği ve bulûğ çağında olan erkeklerin kendi başına evlenebileceği ittifakla kabul edilmiştir. Bulûğ çağındaki kızların kendi başına evlenmeleri konusunda ise ihtilaf vardır:

- Bâliğ kız, veliden izin almadan kendi iradesiyle evlenebilir. Malı üzerinde tasarrufta bulunabilen şahsın kendi üzerinde de tasarruf hakkı vardır. Burada tek şart evliliğin denklik kurallarına uygun gerçekleştirilmesidir. Buna uyulmazsa velinin nikâha itiraz etme hakkı meydana gelir. Bu görüş Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'undur. Hanefîler, velayet sebebinin küçüklük olarak belirlediği için bulûğa ulaşmakla bunun ortadan kalktığını savunurlar. Onlara göre bulûğ çağında olan kız, hürdür ve üzerinde

³⁴³ Serahsî, V, 9; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Beyrut, 2003, c. IX, s. 459.

³⁴⁴ Adevi, 1995, III, 930-931; Buhârî, "İkrâh", 9.

³⁴⁵ İbn Kudâme, 1997, VII, 385.

³⁴⁶ Şirbînî, 1997, II, 171-172.

³⁴⁷ İbn Kudâme, 1997, VII, 197.

başkasının velayeti yoktur. Ayrıca kızın zorla evlendirilmesinin dinen sakıncalı sonuçlar doğuracağını da söylerler. İmam Muhammed de baba ve kızın birbirinden habersiz hareket edemeyeceği ortak bir velayetten bahseder.

- Bulûğ çağında da olsa kızlar kendi başlarına evlenemezler. Velilerinin izni dahi olsa kendi irade beyanlarıyla yaptıkları evlilik geçerli değildir. Bu görüş İmam Mâlik ve Şâfiî'nin görüşüdür.³⁴⁸
- Hanefî mezhebinde kadının velayeti konusunda ise iki durum söz konusudur. Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un ilk görüşüne göre bu durumlar velayet-i icab ve velayet-i istihbabdır. Velayet-i icab küçük bâkire kız üzerindeki zorlayıcı velayeti, velayet-i istihbab ise ergen bâkire kız üzerindeki yapılması müstehap olan velayeti tanımlar. Şâfiî mezhebinde mücbir veli olan baba ve dede dışındaki kişilerin evlendirme yetkisi yoktur. Bunun sebebi nikâh akdinde mağdur olma ihtimali bulunan kızın zararını baba ve dedenin tam şefkat sahibi olmasıyla gidermek içindir. Baba ve dede dışındaki kişilerin kızın menfaatini gözetmesi konusunda şefkatleri eksiktir.³⁴⁹ Mâlikî mezhebine göre mücbir veli sadece babadır. Mezhebin evlendirme yetkisindeki illeti ihtiyaçtır. Küçük bâkire kızın şehveti bulunmadığından kimse onu evlendiremez. Fakat bu konuyla ilgili nass bulunduğu için babanın evlendirme yetkisi vardır. Hz. Ebu Bekir kızını Hz. Âişe'yi Hz. Muhammed (sav) ile evlendirmiş ve Hz. Peygamber (sav) bunu onaylamıştır.
- Bulûğa ermiş kızın velayetinin devamı konusunda farklı görüşler vardır. Velayetin illetini bekâret kabul edenler, bâkire kızın velayetinin bulûğdan sonra da devam edeceğini söylerler. Mücbir veli bu durumdaki kızını zorla evlendirebilir. Dul kadının rızası alınmadan evlendirilemeyeceği ittifakla kabul edilmiştir.
- Maliki, Şâfiî ve Hanbeli mezhepleri, nikâh akdinde kızın taraf olamayacağı ve kendi sözleriyle akdi gerçekleştiremeyeceğini kabul eder. Velinin izni olsa dahi yapılan akit bâtıl olur. Hanefîler dışındaki mezheplere göre nikâh akdi, bâkire ve dul kadın için sadece veli tarafından

---

³⁴⁸ Karaman, 2019, 77.

³⁴⁹ Kasânî, 2002, III, 345.

gerçekleştirilir. Baba ve dedenin yokluğunda yakınlığına göre diğer akrabalar gerçekleştirebilir. Velinin bulunmaması durumunda yetki devlet başkanına geçer.³⁵⁰

Hz. Peygamber: “*Evlilik konusunda bâkir kızın izni istenir. Susması izin vermesidir. Dul kadının da kendisine bu konuda danışılır.*” buyurmuştur. Burada, kızın kendi evliliği için kendisinden izin istenmesi gerektiğini vurgular. Velisinin kızın izni dışında evlendirme yetkisi olmadığını gösterir. Bir rivayete göre Hz. Âişe; Hz. Peygamber’e, kızın utandığı için sükût ettiğini söylediğinde O, kızın susmasının razı olma anlamı ifade ettiğini bildirmiştir. Kız evlenmek istediğini söylemekten utanabilir. Kızın iznine başvurulduğunda isteyip istemediğine dair iki türlü cevap verecektir. Suskunluğu razı olduğuna delil kabul edilir. Başka bir görüşe göre, kıza evlilik isteği sorulmadan önce susmasının onay anlamına geldiğinin bildirilmesi gerekmektedir. Bu Mâlikîlerin görüşüdür. Ayrıca kıza fikrini soran, yakın velisi ise susması rızasını gösterir. Fakat yakın veli değil de bir yabancı ise, sükutu dikkate alınmaz. Bu da Hanefîlerin görüşüdür.³⁵¹

Kadın hiçbir surette nikâh akdini kendi kendine gerçekleştiremez. Kadın, haya sahibi olmalı ve böyle bir davranışta bulunmamalıdır. İmam Şâfiî: “*Onların eşleriyle evlenmelerine engel olmayın*”³⁵² ayetini delil göstererek velinin nikâh akdinde yetkili olduğunu kabul etmiştir. Eğer velinin kararı önemli olmasaydı ayette nikâha engel oluşturma ifadesi yer almazdı. Ayrıca hadiste geçen: “*Bir kadın başka bir kadını evlendiremeyeceği gibi kendisi de evlenemez.*”³⁵³ ifadesi de bunu kanıtlar niteliktedir.³⁵⁴

Dul kadının evliliğinde görüşünün sorulması ise, bâkire kızda olduğu gibi susmasının yeterli olmadığını gösterir. Görüşün sorulması karşılıklı konuşmayla iletişim kurulmasıdır ki dul kadının düşüncesini açıkça söylemesi beklenir. Bu hadisten yola çıkarak Şâfiî, küçük yaşta dul kalan bir kıza ergenlik çağına kadar kimsenin onun görüşünü almadan evlendiremeyeceğini söylemiştir. Buna karşılık

---

³⁵⁰ Şirbînî, 1997, III, 198-199; İbn Kudâme, 1997, VI, 450; İbn Cüzey, *Kavaninü'l-ahkam*, yy., ty., s. 133-134.

³⁵¹ Serahsî, V, 3.

³⁵² Bakara 2/232.

³⁵³ İbn Mâce, “Nikâh”, 1882.

³⁵⁴ Şirbînî, 1997, III, 198.

Hanefîler, hadiste geçen ifadenin kendisine danışılmaya uygun olan kadının kastedildiğini belirtmişlerdir. Küçük yaştaki dul kız bu kapsama girmez.³⁵⁵

2.3.1.3. Zihinsel Engelli Olmak

Akıl hastalığı, Arapçada ‘cünun’ kelimesiyle ifade edilir. Cünun; gizlenmek, aklını kaybetmek anlamlarına gelir. Aklını kaybetmiş kişiye ‘mecnun’ denir.³⁵⁶ Fıkıh literatüründe akıl hastalığı, kişinin davranışlarının ve sözlerinin çoğunlukla aklın gösterdiği yoldan sapmasına neden olan akıl bozulması olarak ifade edilir.³⁵⁷

Fıkhi açıdan zihinsel bir engelin cünun kapsamına girmesi için, hastalığın kişiyi temyiz gücünden alıkoymasına gerekir. Ergenlik çağından önce, akıl hastası olma haline ‘cünun-ı aslî’, ergenlikten sonra akıl hastası olmaya ise, ‘cünun-ı arızî’ denir. Doğuştan var olan ve tedavisi bulunmayan akıl hastalığı cünun-ı aslî kapsamına girmektedir. Doğuştan gelmeyen sonradan meydana çıkan ve tedavisi bulunan akıl hastalığı da cünun-ı arızî olarak adlandırılmaktadır. Bu sınıflandırma Ebû Yûsuf tarafından yapılmıştır. Bahsedilen ayrımlar, belirli fıkhi konularda farklı sorumluluklar içerir. Tıbbın akıl hastalığı olarak kabul ettiği her hastalık (sara, şizofren, vs.) İslam hukuku açısından cünun kapsamına girmeyebilir. İslam hukukunda işlem ehliyeti ortadan kalkmadığı, kişi temyiz gücünü kaybetmediği sürece akıl hastası olarak kabul edilmez.³⁵⁸

Ayrıca akıl hastalığının sürekliliğine göre de sınıflandırma yapılmıştır. Bütün zamanlarda akıl hastası olan kişi ‘mecnun-i mutbak’ olarak adlandırılmaktadır. Fakat bu sürenin ne kadar olması gerektiği konusunda Hanefî mezhebinde ihtilaf edilmiştir. İmam Muhammed’in bir yıl, Ebû Yûsuf’un bir ay, bir gün veya bir gece olarak belirlediğine dair görüşler mevcuttur. Tercih edilen görüş bir ay boyunca akıl hastalığının devam etmesidir.³⁵⁹ Bazı dönemlerde olup başka zamanlarda olmayan kısa süreli akıl hastasına da ‘mecnun-i gayr-ı mutbak’ denmektedir.³⁶⁰

---

³⁵⁵ Serahsî, 2008, V, 367.

³⁵⁶ İbn Manzûr, 1290, XIII, 96.

³⁵⁷ Buhârî, 1997, IV, 371.

³⁵⁸ Buhârî, 1997, IV, 372.

³⁵⁹ Merginânî, 2000, III, 150.

³⁶⁰ Mecelle, md. 944.

İslam hukukuna göre akıl hastaları sadece velileri tarafından evlendirilebilirler. Baba, dede veya oğlu tarafından evlendirilen bir akıl hastasının hastalığı iyileştikten sonra evlilik akdini feshetme hakkı yoktur.

Şâfiîlere göre baba veya dede kişinin yararına olacağını düşünürse akıl hastasını evlendirebilir. Zorla evlendirme yetkisine sahiptirler. Akıl hastası -dul bile olsa- babası ondan izin almadan onu evlendirebilir. Zaten akıl hastası, izin vermeye elverişli bir konumda değildir. Yine Şâfiîlere göre, akıl hastalığı sürekli olan bir kız, ergenlik çağına gelmiş ve evliliğe ihtiyaç doğmuşsa dul dahi olsa babası veya dedesinin onu evlendirmesi farz hükmündedir. Akıl hastasını evlendirme yetkisi zorla evlendirme yetkisi olduğundan dolayı, baba ve dede dışında birisi asabeden dahi olsa onu evlendiremez. Bu durumda veya velisi olmaması halinde yetki hâkime geçer. Akıl hastası henüz ergenlik çağında değilse hâkimin evlendirmesi de caiz olmaz.³⁶¹

Hanefîlere göre kız veya erkek sürekli zihinsel engelli olan kişi, bulûğ çağından sonra da velisi tarafından zorla evlendirilebilir. İzin alınması zaten fiilen mümkün değildir.³⁶² Mâlikîlere göre de sürekli zihinsel engelli, ister bâkire isterse dul olsun babası tarafından zorla evlendirilebilir.³⁶³

Osmanlı Aile Hukuku Kararnamesi 9. madde: “*Mecnûn ve mecnûnenin bir zarurete mebni olmadıkça nikahları caiz değildir. Zaruret bulunduğu takdirde hâkimin izniyle nikahları velileri tarafından akdolunur.*” şeklindedir. Kanun, akıl hastasının zaruret dışındaki evliliğine izin vermemiştir.³⁶⁴ Genel kaide olarak akıl hastalarının hâkim izin verdiği takdirde velileri tarafından evlendirileceği kabul edilmiştir.

Sadreddin Efendi, maddenin gerekçesinde yer alan hükmün Şâfiî mezhebine göre mecnun ve mecnunenin nikâhının bir zaruret olmaksızın caiz olmadığı görüşünü kabul etmemiştir. O’na göre Şâfiî mezhebi de velileri tarafından akıl hastalarının evlendirilmesini caiz görür. Sadreddin Efendi burada Hanefî mezhebinin dışına çıkılmasını reddetmiştir. Ayrıca velinin akıl hastasını evlendirmek için kabul ettiği zaruri durumu hâkimin kabul edip etmeyeceği de Sadreddin Efendi’nin eleştirdiği noktalardan biridir.³⁶⁵

---

³⁶¹ Şirbînî, 1997, III, 207-208.

³⁶² İbn Âbidîn, 2003, IV, 204-205.

³⁶³ Derdîr, 1991, I, 382.

³⁶⁴ Çiğdem, 2015, 64.

³⁶⁵ Küçüktiryaki, 2017, 58.

İslam hukukçuları, akıl hastalığı geçici olan kişilerin genellikle iyileştiklerinde izin aldıktan sonra evlendirilebileceği görüşündedir.³⁶⁶

Şâfiîlere göre akıl hastasının kadın veya erkek olması evlendirme yetkisinin kullanımında farklılığa sebep olur. Eğer kadınsa veli olarak baba ve dede yoksa hâkim uygun görürse onu evlendirebilir. Akıl hastası erkekse veli olarak baba, dede veya hâkim evliliği ancak ihtiyaç halinde gerçekleştirebilir.³⁶⁷

Hanbelîlere göre akıl hastası erkek ise evliliğe ihtiyacı olduğu takdirde velisi tarafından evlendirilebilir. Eğer akıl hastası kadınsa, babası ya da vasisi tarafından evlendirilebilir.³⁶⁸

Tam ehliyetsizler grubuna giren kimselerin fiil ehliyeti yoktur. Çünkü bu kişiler, ayırt etme gücüne sahip değildir. Medeni Kanun'un 15. maddesinde: “*Kanunda gösterilen ayrık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz.*” şeklinde tam ehliyetsizlerin hukuki durumu geçmektedir. Tam ehliyetsizlerin hukuki işlem yapma yetkileri yoktur. Ayırt etme gücü olmadığından hukuki iradeleri de yoktur. Bu nedenle hukuki işlemlerde bulunmazlar. Yasal temsilcilerinin izniyle bile hukuki işlemleri söz konusu değildir. Menfaatlerine olan bir işlem dahi olsa geçersizdir.³⁶⁹ 1924 tarihli Aile Hukuku Tasarısı da akıl hastalarını kimsenin evlendiremeyeceğine hükmetmiştir.³⁷⁰

Medeni Kanun'a göre: “Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılmadıkça evlenemezler.”³⁷¹ Yani Kanun'a göre sadece tıbbi açıdan izin verildiği sürece evlenebilirler.³⁷² Bu raporun ciddi bir muayeneden sonra verilmesi gelecek nesillerin sağlığı açısından da oldukça önemlidir.³⁷³

Kanaatimizce akıl hastalarının sağlık ve ihtiyaç durumu açısından evlilik hayatını yürütebilecek düzeyde olmaları halinde evlendirilmeleri uygundur. Aksi takdirde zarar oluşturabilecek herhangi bir birlikteliğe izin verilmez.

---

³⁶⁶ Şirbînî, 1997, III, 207-208; İbn Kudâme, 1997, IX, 417-418; Derdîr, 1991, I, 382;

³⁶⁷ Şirbînî, 1997, III, 201-202.

³⁶⁸ İbn Kudâme, 1997, IX, 417-418.

³⁶⁹ Akıntürk, 2019, 135.

³⁷⁰ Sabri Şakir Ansay, *Medeni Kanunumuzun 25. Yıldönümü Münasebetiyle Eski Aile Hukukumuzda Bir Nazar*, İstiklal Matbaası, Ankara, 1952, ss. 136-151.

³⁷¹ TMK. md. 133.

³⁷² Çiğdem, 2015, 59.

³⁷³ Hatemi, 2020, 57.

2.3.1.4. Aklen Zayıf Olmak

Akıl zayıflığı; eksilmek, bunamak manalarına gelen ‘ateh’ kavramının karşılığıdır. Ehliyeti daraltan bir arızadır. Burada akıl zayıflığını kapsayan ateh kavramını kullanacağız. Ateh durumunda bulunan kişiye “ma‘tûh” denir.³⁷⁴ Mecelle’de ma‘tûh: “Muhtelle’ş-şuur olan kimsedir ki, fehmi kalîl ve sözü müşevveş ve tedbiri fâsid olur.” şeklinde tarif edilmiştir.³⁷⁵ Daha çok yaşlılık döneminde görülen bu arıza, kişiyi temyiz döneminde olan çocuk seviyesine getirir.³⁷⁶

Ma‘tûhun anlayışı eksik ve davranışları tutarsızdır. Temyiz gücü tamamen eksik olup olmama durumuna göre iki gruba ayrılır. Temyiz gücü tamamıyla noksan olanlar akıl hastaları gibidir. Eda ehliyetleri yoktur. Temyiz gücü bulunanlar ise, mümeyyiz küçük gibi eksik ehliyetli olurlar. Genelde bu gruba girenler ma‘tûh olarak nitelendirilenlerdir.³⁷⁷

Akıl zayıflığı, oran bakımından kişilere göre değişebilir. Bazılarında idrak ve temyiz gücü ortadan kalkacak derecede bir rahatsızlık varken bazısında daha hafif şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle akıl zayıflığı bulunan kişinin halinin iyice araştırıldıktan sonra bir değerlendirme yapılması daha doğru olacaktır.³⁷⁸ Akıl hastasının evliliğine göre değerlendirme yaparsak ma‘tûh da velisi tarafından evlendirilebilir. Velisi olmadığı takdirde hâkim tarafından evlendirilebilir.³⁷⁹

Eski Mısır Medeni Kanun’u akıl hastalığı ile akıl zayıflığını ayırmıştır. Yeni kanunda ise ateh, cünunun çeşitlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Kanun’da: “Akıl hastası ve ma‘tuhun kısıtlama kararının tescilinden sonra yaptığı hukuki işlemler batıldır.”³⁸⁰ şeklinde yer almaktadır. Bu şekilde ma‘tûha akıl hastasına yapılan muamelelerin aynısının yapılması hedeflenmiştir. Fakat kişilere ve durumlarına baktığımızda hepsinin akıl zayıflığı eşit derecede değildir.

³⁷⁴ İbn Manzûr, 1290, XIII, 512.

³⁷⁵ “Ma‘tuh, şuurunu bozuk olan kimsedir. Anlayışı kat, sözü belirsiz, tedbiri bozuktur.” Md. 945.

³⁷⁶ Karaman, 2019, II, 40.

³⁷⁷ Mecelle, md. 978.

³⁷⁸ Zekiyüddin Şa‘bân, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev.: İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2019, s. 389.

³⁷⁹ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, Dâru’l-kutubi’l ilmiyye, Beyrut, 1995, c. II, s. 327-328.

³⁸⁰ Eski Mısır Medeni Kanunu, md. 14.

Medeni Kanun'a göre kısıtlı kişiler, velilerin izni doğrultusunda evlenebilirler.³⁸¹ Bunun yanı sıra Evlendirme Yönetmeliği'ne göre velilerin rızasını belgelemek zorunludur.³⁸²

2.3.1.5. Sefih Olmak

Sefeh, ergenlik çağına gelmiş temyiz gücü olan birinin kısıtlı olmasını gerektiren ölçüsüz harcamalarda bulunması halidir.³⁸³ Akıl olmasına rağmen, aklın ve dinin gereklerine aykırı şekilde malı kullanmaktır. Bu durumdaki kişiye 'sefih' denir. Sefih olarak bulûğa erenler ve bulûğdan sonra sefih olanlar şeklinde ikiye ayrılır. Sefeh hali vücûb ve eda ehliyetini ortadan kaldırmaz.³⁸⁴

Mecelle, saflığı fazla olan ve akli zayıf olanları da sefih olarak değerlendirmiştir. Ebû Hanîfe hariç İslam hukukçuları, sefihin eda ehliyetinin eksik olduğunu dolayısıyla mümeyyiz küçük gibi değerlendirilmesi gerektiğini söylerler. Fakat Hanefiler evlenme gibi malla fazla ilgili olmayan konularda sefihi tam ehliyetli kabul etmişlerdir.³⁸⁵

Sefih hacr edilmeden önce gerçekleştirdiği hukuki işlemler, reşit olanların işlemleri hükmündedir. Nikâh, talak gibi feshi kabil olmayan tasarruflar ise sahih ve nâfizdir. Aksine mümeyyiz çocuğun bu tasarrufları sahih değildir.³⁸⁶

Sefihin velisi tarafından evlendirilmesi konusunda oluşan görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- Sefih, velinin izni olmadan evlenebilir. Evlenme kastı olmaksızın evlilik akdi yapmak, evliliğin geçerliliğini etkilemez. Sefih evlendiğinde akit caiz ve sahih olur. Bu Hanefilerin görüşüdür.³⁸⁷
- Sefih, velisinin izni olmadan evlenemez. Veli izin verdiğinde nikahı geçerli olur. Bu görüş Şâfiî ve Mâlikîlere aittir. Bir görüşe göre de veli sefihin evlenmesi için bir kadın tayin etse, belirlediği kadın dışında biriyle evlenmesi caiz olmaz. Sefihin zinaya düşme tehlikesi olmadığına velinin izni dışında evlenmesi batıldır. İzin almadan evlendiği takdirde veli akdi

---

³⁸¹ TMK. md. 127.

³⁸² Evlendirme Yönetmeliği, md. 20.

³⁸³ İbn Manzûr, 1290, XIII, 497.

³⁸⁴ Buhârî, 1997, IV, 339-340.

³⁸⁵ Akgündüz, 2012, 59

³⁸⁶ Atar, 2013, 206-207.

³⁸⁷ Merginânî, 2000, VII, 320.

bozmanın yararlı olacağını düşünürse feshedebilir. Aksini düşünürse akdi onaylayabilir.³⁸⁸

- Sefih, veliden izin almadan evlenemez. Çünkü evlilik de satım akdi gibi mali tasarrufu gerektiren bir işlemdir. Bu hüküm sefihin evliliğe ihtiyaç duymadığı hallerde geçerlidir. Eğer sefihin evlenmesi icap ediyorsa velisinin izni olmadan evlenebilir. Hanbelîler bu görüştedir.³⁸⁹

Medeni hukukta sefihin evliliğini ayırt etme gücü bağlamında ele alabiliriz. Yaşı küçük olan birey ayırt etme gücünden de yoksunsa mutlak butlan söz konusudur. Mesela 9 ve 10 yaşlarındaki kişinin sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun olduğu kabul edilir. Bu da evliliğin geçersizlik sebebidir. Ancak ayırt etme gücü için bir yaş sınırı yoktur. Ayırt etme gücüne göre kişinin evlendirilip evlendirilemeyeceğine karar verilir.³⁹⁰

2.3.2. Yetkili Olduğu Halde Evlendirilenlerde Aranılan Şartlar

Ehliyeti tam olduğu halde kendisini evlendirmek üzere başkasına vekalet veren kişiler bu başlıkta yer almaktadır. Burada bazı görüşlere göre kadının kendisini evlendirmesi için başkasına yetki vermesinden de bahsedilecektir.

Eda ehliyeti tam olan bekâr kız kendisini evlendirme yetkisi olduğu için, başkasını da vekil tayin edebilir. Bunun yanı sıra kızın, evlilik akdini gerçekleştirme işlemini velisine bırakması müstehaptır. Kızın vekil kılmasıyla veli nikâhı akdetme vekâletine sahip olur. Kadın kendi kendine evlenebilir. İsterse malında tasarrufta bulunma yetkisi olan birini de nikâh için vekil tayin edebilir. Kendisine denk olmayan biriyle evlenmesi dışında velinin ona itiraz etme hakkı yoktur. Bu, Ebû Hanîfe'nin görüşüdür.³⁹¹ Söz konusu hükmün gerekçesi *Hidâye*'de: “*Kişinin kendi başına yapması caiz olan her akid için başkasını kendine vekil kılması caizdir.*”³⁹² şeklinde ifade edilmektedir.

Kadınların nikâhını gerçekleştirme yetkisini kimin kullanacağı konusunda Osmanlı Devleti'nin de farklı uygulamaları olmuştur. 1544 yılına kadar kadına da mutlak evlenme yetkisi verilmişti. Bundan sonra ise veliden izin almak şartı ile evlilik yapmasına müsaade edilmiştir. Aynı zamanda bazı durumlarda ehliyeti tam

³⁸⁸ Şirbînî, 1997, III, 220-221.

³⁸⁹ Buhûfî, 1997, II, 226-227.

³⁹⁰ Hatemî, 2020, 44.

³⁹¹ Merginânî, 2000, III, 243-244.

³⁹² Merginânî, 2000, III, 243.

olan kızların da veli tarafından evlendirildiği örnekler görülmüştür. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile nikâhtaki yetki sorununa belli esaslar konulmuştur. Kararname’de 17 yaşını dolduran kızın hâkime başvurmasıyla evlilik yapabileceği yer almaktadır.³⁹³

2.4. EVLENDİRME YETKİSİNE SAHİP OLANLAR

Önceki başlıkta evlendirme yetkisini kullanan kişide aranan şartları ele almıştık. Bu başlık altında ise kimlerin evlendirme yetkisinin olduğunu ele alacağız. Bu bağlamda evlendirme yetkisine sahip olan kişileri hususi evlendirme yetkisi olanlar, zevi’l-erhâmdan evlenme yetkisi olanlar ve umumi evlenme yetkisi olanlar şeklinde üç grupta inceleyeceğiz.

2.4.1. Hususi Evlendirme Yetkisi Olanlar

Bu başlıkta evlendirilecek kişinin birinci dereceden yakını olan erkek akrabalarından oğul, baba, dede, erkek kardeş ve amcadan söz edilecektir.

2.4.1.1. Oğlun Evlendirme Yetkisi

Oğul, sözlükte cinsiyeti erkek olan evlat anlamına gelir. Arapçada ‘ibn’ kelimesinin karşılığı olan oğul, anne babanın en yakın erkek fūrûdur.³⁹⁴

Oğlun evlendirme yetkisi hakkında oluşan görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- Evlendirme yetkisi, öncelikle asabe olan kişilerin hakkıdır. Asabe arasındaki öncelik de oğludur. Oğul, oğlun oğlu ve aşağısı bu kapsama girer. Dolayısıyla oğlun oğlu, babadan önce gelir. Bunun sebebi oğulluk yönünün babalıktan önce olmasıdır. Aynı yönden iki asabe varsa yakınlık derecesine göre tercih yapılır. Mesela oğul ve oğlun oğlu aynı yöndendir fakat yakınlık dereceleri farklıdır. Oğul, oğlun oğlundan daha yakın olduğu için önce gelir. Bu görüş Hanefilere aittir.³⁹⁵
- Baba tarafından hiçbir veli bulunmazsa evlendirme yetkisine sahip olan kişi, kadının oğludur. Bu görüş Hanbelî mezhebinin görüşüdür. Oğuldan sonra onun ve aşağısındakilerin oğulları gelir. Sıralama evlenecek kadına en yakın olana göre belirlenir. Oğul, kadının asabesindeki güvenilir

³⁹³ Cın, 1974, 294; Komisyon, 2017, 73-74.

³⁹⁴ İbn Manzûr, 1290, XIV, 89.

³⁹⁵ Komisyon, 2000, I, 312-313.

kişilerdendir ve kadının erkek kardeşinin evlendirme yetkisi olduğu kadar oğlunun da yetki hakkı vardır.³⁹⁶

- Kadının oğlu, evlendirmeye yetkili olamaz. Kadının velisi babası, erkek kardeşleri, dedesi, amcası ya da amcaoğullarıdır. Bunlar arasından hayatta olup kadına en yakın olan kişi veli olur. Bu görüş Zâhirilerin görüşüdür.³⁹⁷
- Oğlun annesinin ailesinden birileri olmadan annesini evlendirme yetkisi yoktur. Bu görüş İmam Şâfiî'ye aittir. Çünkü kadının kendisi üzerinde velayeti yoktur. Çocuk da ondan bir parça olduğu için oğlun da annesi üzerinde velayeti olamaz. Velayetin varlığı, velayet altındaki kişinin menfaati içindir. Oğul annesini evlendirirken, onun yararını düşünmeyecektir. Çünkü aslen annesini evlendirmek istemez ve annesini denk olmadığı biriyle evlendirme ihtimali yüksektir. Fakat oğul, kadının aşiretinden olursa böyle bir zarar söz konusu olmaz ve evlendirme yetkisi sabit olur.³⁹⁸

Buna göre zihinsel engelli kadının oğlu varsa, Hanefilere göre onu evlendirme yetkisi oğlundur. Kadının kendi üzerinde velayeti vardır. Oğlunun da annesi üzerinde velayet hakkı bulunur. Hanefilerin delili: “*Evlendirme asabeye aittir*”³⁹⁹ hadisidir. Oğlun annesini evlendirmek istememesi önemsenmez. Annesinin dengi olan biri onunla evlenmek istediğinde -eğer oğul evlendirmezse- hâkim kadını evlendirebilir.

Annesini evlendirme konusunda oğlun babadan öncelikli olarak velayet hakkına sahip olduğunu savunan Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'tur. Çünkü asabe sıralamasında baba oğuldan sonradır. Zira, baba oğulla bir mirasçı olduğunda asabe olamaz. İmam Muhammed'e göre ise baba, velayette oğuldan önde gelir. Çünkü babanın velayeti mal ve şahıs üzerinde tamdır. Oğlun mal üzerinde velayeti yoktur. Baba, kızının yararını gözetirken, oğul kendi yararını gözetir. Kadın için oğlundan sonraki veli sıralaması, küçük kızın veli sıralaması gibidir.⁴⁰⁰

Birden çok oğul bulunduğu durumlarda sıralamanın nasıl olacağı görüşlere göre farklılık arz etmektedir:

---

³⁹⁶ İbn Kudâme, 1997, IX, 345-346.

³⁹⁷ İbn Hazm, 2003, IX, 25-26.

³⁹⁸ Serahsî, 2008, V, 410.

³⁹⁹ İbnu'l Hümâm, 2003, III, 405.

⁴⁰⁰ Serahsî, 2008, V, 411.

- Bütün özellikler bakımından eşit olan birden çok oğul varsa, yetki her birine ait olur. Bu Hanefîlerin görüşüdür.⁴⁰¹
- Eşit şartlarda iki oğul bulunuyorsa bunlardan daha bilgili olanı önceliklidir. İlim yönünden ikisi de eşit olursa öncelik sahibi olanı hâkim belirler. Hâkim yoksa aralarında kura çekme işlemi uygulanır. Bu görüş Mâlikîlerindir.⁴⁰²

2.4.1.2. Babanın Evlendirme Yetkisi

Sözlükte; çocuk sahibi olan, bir çocuğun dünyaya gelmesine sebep olan erkek bireye ‘baba’ denir. Arapçada da, kendisinden çocuk meydana gelen erkek anlamıyla geçer.⁴⁰³

Babanın evlendirme yetkisinin ne tür velayet kapsamında olduğu konusunda şu görüşler oluşmuştur:

- Babanın evlendirme yetkisi şer’i velayettir.⁴⁰⁴ Hanefîler bu görüştedir.⁴⁰⁵
- Babanın evlendirme yetkisi özel akrabalık velayeti kapsamındadır.⁴⁰⁶ Şâfiîler bu görüştedir.⁴⁰⁷

Babanın küçük kızını evlendirme yetkisi, sahabe dönemi uygulamalara dayandırılır. Örneğin Hz. Ebû Bekir’in kızı Âişe’yi küçükken Hz. Peygamber (sav) ile evlendirmesidir. Hz. Ali kızı Ümmü Gülsüm’ü küçükken Hz. Ömer ile

⁴⁰¹ Komisyon, 2000, I, 312.

⁴⁰² İmam Mâlik, 1997, II, 193.

⁴⁰³ İbn Manzûr, 1290, XIV, 7-8.

⁴⁰⁴ Hanefîlere göre velayet, şer’i olarak sabit velayet ve malikin yetki vermesiyle sabit velayet şeklinde ikiye ayrılır. (Detaylı bilgi için bkz., Kâsânî, 1986, II, 241).

⁴⁰⁵ Şer’i velayet içerisinde babanın, babanın babası olan dedenin, vasînin ve hâkimin velayeti bulunur. Şer’i velayet, evlendirme velayeti (şahıs üzerinde velayet) ve diğer muamelat işlemlerine ilişkin velayet (mal üzerinde velayet) olarak iki kısma ayrılır. (Detaylı bilgi için bkz., Kâsânî, 1986, II, 241).

⁴⁰⁶ Şafiîlere göre velayet; hüküm velayeti, akitten meydana gelen velayet ve akrabalık velayeti olmak üzere üç kısma ayrılır. Hüküm velayeti genel (devlet başkanlığı) ve özel (kaza) olarak ikiye ayrılır. Akitten kaynaklanan velayet ise vekalet ve vasiyet olarak ayrılır. Akrabalık velayeti de genel ve özel olarak ikiye ayrılır. (Detaylı bilgi için bkz., Maverdî, 1994, IX, 37-50).

⁴⁰⁷ Genel akrabalık velayeti, baba ve dedenin küçük çocukları üzerindeki velayetidir. Evlendirme dışındaki bütün meseleler genel akrabalık velayeti içinde değerlendirilir. Özel akrabalık velayeti, baba tarafından erkek akrabaların (asabe) sadece evlendirme hakkındaki velayetidir. Şafiîler baba ve dede dışındaki asabeye evlendirme yetkisi tanımazlar. Çünkü onlar için velayetin illeti yakın akrabalıktır. (Detaylı bilgi için bkz., Maverdî, 1994, IX, 37-50).

evlendirmiştir. Fakat baba ve dede dışındaki akrabaların cebri velayetleri konusunda ihtilaf edilmiştir.

Erkek olsun kız olsun çocuğunu evlendirmeye en yetkili kişi babadır. Çünkü onun menfaatini en iyi savunan kişidir. Dededen önde sayıldığı için evlendirme yetkisinde öncelikli kabul edilmiştir. Babadan sonra onun babası olan dede ve yukarısı gelir. Hanbelîler ve Şâfiîler bu görüştedir.

Evlendirme yetkisi; baba, dede ve yukarıdakiler sonra tayin ettiği vasîye sonra da hâkime aittir. Baba; küçük oğlunu ve kızını, akli yerinde olmayan ve ergenlik yaşına girmiş bulunan oğlunu ve kızını evlendirmeye yetkilidir. Ergenlik çağına girmiş ve reşit olan oğlu ve kızı hakkında yetkisi yoktur. Babanın yetki verdiği kişinin de akli olmayan ve ergenlik çağına girmiş olan çocuğu evlendirme yetkisi vardır. Bu görüş Caferî mezhebine aittir.⁴⁰⁸

Evlenip zifaktan sonra kocası ölen kızda babanın evlendirme yetkisinin olup olmadığı konusunda şu görüşler oluşmuştur:

- Hanefîlere göre küçük kız evlenip zifaktan sonra kocası ölse veya boşansa kızın iddeti bittikten sonra, baba kızını başka biriyle evlendirebilir.
- İmam Şâfiî'ye göre ise; dul kalan küçük kız, ergenlik çağına girmeden ve kendisine danışmadan babası dahi başka biriyle evlendiremez.⁴⁰⁹

İbrahim en-Nehâî'nin rivayetine göre, “*Baba küçük erkeği veya küçük kız evlendirdiği zaman bu sözleşme küçüklerin rızasına bakılmaksızın caizdir. Diğer veliler için de hüküm böyledir.*” ifadesi geçmektedir. Hanefîler de bunu kabul etmiş ve baba ile dede dışındaki velilerin de küçükleri evlendirebileceğini söylemişlerdir. İmam Mâlik'e göre ise, babadan başkası küçükleri evlendirmeye yetkili değildir. İmam Şâfiî'ye göre de, baba ve dededen başkasının küçükleri evlendirme yetkisi yoktur.⁴¹⁰

Üvey babanın velide bulunan velayet hakkına binaen zorunlu durumlarda çocuğa temsilci olması ikinci derecede görevidir. Birinci dereceden olmamasının sebebi, üvey babanın bu velayet hakkına eşinden dolayı sahip olmasıdır. Konumuz itibariyle de çocuğun evlenmesi hakkında söz sahibi olan da öz babasıdır. Bu nedenle üvey babanın bu konuda çocuğu temsil edebilmesi söz konusu değildir. Bu

⁴⁰⁸ İbn Kudâme, 1997, IX, 355-358; Şirbîni, 1997, III, 198-200; Zeydân, 2019, VIII, 115.

⁴⁰⁹ Serahsî, 2008, V, 405.

⁴¹⁰ Serahsî, 2008, V, 398.

gibi haklar kişiden ayrılamayan haklar olması sebebiyle üvey babaya devredilemez.⁴¹¹

Medeni hukuk ayırt etme gücüne sahip çocuğun evliliğine Türk Medeni Kanunu 118/II hükmü ile izin vermektedir. Fakat küçüğün evlenebilmesi için yasal temsilcisinin izni olmalıdır. Bu kişiye sıkı sıkıya bağlı olan bir hak olduğu için veli, çocuğun evliliğine izin verdiğinde bunu sadece onama şeklinde yapar. Akdi, çocuğun yerine geçip gerçekleştirmez. Velayet, anne baba tarafından beraber kullanılıyorsa evliliğe verilecek onay kararı da birlikte alınmalıdır.

2.4.1.3. Dedenin Evlendirme Yetkisi

Dede, sözlükte bir kişinin annesinin veya babasının babasına denir. “Büyük baba” ifadesi de kullanılan tabirlerdendir. Arapçada ‘cedd’ kelimesi dede manasına gelir. Baba anlamında kullanılan kelimenin dede manasını içerdiği de bilinmektedir.⁴¹²

Dede ve torunu arasındaki nesep bağı, belirli hukuki işlemlere etki etmektedir. Babanın babası ve onun da babası olan dede “sahih dede” olarak tanınırken, annenin babası olan veya babanın annesinin babası olan dede ise “sahih olmayan dede” olarak bilinir. Sahih olmayan dedeler, zevi’l-erhâm grubunda yer alır. Hukuki işlemlerde bu dedeler arasında bazı ayrımlar mevcuttur. Sahih dede, diğerine göre velayet konusunda daha önce yetki sahibidir.

Sahih dedenin, reşit olmayan küçük çocuk üzerinde babadan sonra velayet ve vesayet hakkı vardır.

Küçüğün evlendirilmesinde dedenin yetkisi ve türü konusunda aşağıdaki görüşler oluşmuştur:

- Mâlikîlere göre dedenin icbar velayeti yoktur. Babanın yetkili olması nass ile belirlenmiştir. Dede, babaya kıyas edilemez. Dedenin çocuğa yakınlığı ve ona olan şefkati daha zayıftır ve baba gibi kabul edilemez.
- Baba tarafından dede, baba gibi dünyaya gelmeye sebep olduğu için, oğlunun küçük çocuklarını (torunlarını) evlendirmeye yetkilidir. Yani zorla evlendirme yetkisi bulunmaktadır.⁴¹³ Küçüklerin evlendirme yetkisinin kullanılmasında dedenin yetkisi baba gibidir. Evlilikte gözetilen

⁴¹¹ Bilge Öztan, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, ss. 626-628; TMK. md. 338.

⁴¹² İbn Manzûr, 1290, III, 107.

⁴¹³ İbn Kudâme, 1997, IX, 356.

amaçlardan biri denklidir. Kıza denk biri bulunduğunda bunu kaçırmamak için, nas yoluyla babaya bu yetki tanınmıştır. Bu nassın kapsamı genişletilerek dedeye de evlendirme yetkisi verilir. Bu görüş Hanbelîlere aittir.

- Fakihlerin çoğunluğuna göre zevi'l-erhâmdan olan dedelerin küçükleri evlendirme yetkisi yoktur. Velayet, hâkime intikal eder. Fakat Ebû Hanîfe'ye göre asabe yoksa velayet başka akrabaya ve sahih olmayan dedelere sırayla geçer.⁴¹⁴
- Küçük kızın velisi öncelikli olarak babadır. Babasından sonra *Zâhirü'r-rivâye*'ye göre dede veli olur. Kerhi bu meseleyle ilgili olarak, bu görüşün Ebû Hanîfe'ye ait olduğunu, İmam Muhammed ve Ebû Yûsuf'un erkek kardeş ve dedeyi eşit kabul ettiğini söyler. Erkek kardeş ve dede mirasta da ortak olurlar. Bu nedenle velayet konusunda da ortaklık vardır. Ebû Hanîfe'ye göre de dede erkek kardeşten asabe olarak önce gelir. Velayette önemli olan merhametli olmaktır. Dedeninki erkek kardeşten fazla olur. Bu sebeple dedenin evlendirme yetkisinde de babada olduğu gibi kızın muhayyerlik hakkı yoktur.⁴¹⁵

Bu bilgilerden anlaşıldığına göre sahih dede, sahih olmayan dededen, torununu evlendirmeye daha yetkilidir. Dedeler arasında öncelikli olan, kıza en yakın ve miras almayı en fazla hak eden dededir.

2.4.1.4. Erkek Kardeşin Evlendirme Yetkisi

Erkek kardeş, aynı anne babadan doğmuş veya sadece annesi ya da babası ortak olan kişilerden cinsiyeti erkek olan kardeşdir.⁴¹⁶

Erkek kardeşin evlendirme yetkisini kullanması konusunda görüşler şu şekildedir:

- Baba ve oğlun evlendirme yetkisinden sonra, yetkinin anne-baba bir olan erkek kardeşe geçmesi konusunda fıkıh alimleri arasında görüş ayrılığı yoktur. Ahmed b. Hanbel'den gelen meşhur rivayete göre baba bir olan erkek kardeş ile anne-baba bir erkek kardeş arasında fark yoktur. Yine

---

⁴¹⁴ Mustafa Uzunpostalcı, "Dede", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, İstanbul, (c. 9, s. 74-75).

⁴¹⁵ Serâhsî, 2008, 409.

⁴¹⁶ İbn Manzûr, 1290, XIV, 19.

Ahmed b. Hanbel'den gelen başka bir rivayete göre anne-baba bir olan erkek kardeş veli olmaya daha yetkilidir. Bu rivayetle ilgili İbn Kudâme “Doğru olan görüş budur. Bu yetki asabe olmaktan kaynaklı bir hak olduğu için mirasta olduğu gibi evlendirme yetkisinde de anne-baba bir olan erkek kardeş öncelik sahibidir.” Anne-baba bir olan erkek kardeşin oğulları ile baba bir olan erkek kardeşin oğulları hakkında da aynı şekilde görüş ayrılığı vardır.⁴¹⁷

- Yakınlık yönü ve derecesi aynı olanlarda ise derece gücüne göre tercih yapılır. Hanefiler bu görüştedir. Mesela anne-baba bir olan erkek kardeş ve baba bir olan erkek kardeş bulunduğu anda yetki anne-baba bir olan erkek kardeşe ait olur. Çünkü: “*Evlendirme yetkisi asabeye aittir.*” hadisine göre daha önceliklidir. Baba bir olan erkek kardeş sadece baba açısından ortak, anne-baba bir olan erkek kardeş ise hem anne hem de baba tarafından ortaktır.⁴¹⁸ Anne-baba bir olan erkek kardeşin kıza yakınlığı iki yöndendir. Anne-baba bir olan erkek kardeş, yakınlığı sadece babadan olan erkek kardeşten önce gelir. Züfer'e göre ise iki kardeş de aynı yetkiye sahiptir. Bakıldığında velayet, anneye değil babaya yakınlıktan dolayı hasıl olur. Burada ise, kardeşlerin babaya yakınlık derecesi aynıdır.⁴¹⁹

Küçük kızın birden fazla anne-baba bir olan erkek kardeşleri olduğunda evlendirme yetkisinin kime ait olduğu konusunda aşağıdaki görüşler oluşmuştur:

- “*İki veli (ayrı ayrı) evlendirdiği zaman ilk evlendiren daha haklıdır.*” hadisine göre iki kardeşin her biri tek başına akit yapabilir. Çünkü, evlendirme yetkisine sahip olma sebebi, yakınlıktır. Yakınlık da bölünemediği için her ikisi de yetki sahibi olur. Bu görüş Hanefilere aittir.⁴²⁰
- Eşit olan velilere tam yetki verilir. Fakat daha güzeli, en dindarının ve ilim sahibi olanın evlendirmesidir. Bu şartlarda da eşit olurlarsa, en yaşlısı yetki sahibi olur. Hanbelîler bu görüştedir.⁴²¹

---

⁴¹⁷ İbn Kudâme, 1997, IX, 356.

⁴¹⁸ Komisyon, 2000, I, 312.

⁴¹⁹ Serâhsî, 2008, V, 408-409.

⁴²⁰ Serâhsî, 2008, V, 407.

⁴²¹ Zeydân, 2019, VIII, 117.

- Birçok kardeşin bulunduğu durumda aralarında anlaşmazlık çıktığı takdirde kura çekme yoluna gidilir. Buna rağmen velilerden biri önce davranıp kızın yetki vermesiyle onu evlendirmiş olursa evlilik geçerlidir. Yetki kullanmak için bütün şartlar sağlanmış olur. Bu görüş Şâfîlilere aittir.⁴²²
- Mertebeleri eşit olan erkek kardeşlerin en faziletli olanı öncelikli olmalıdır. İki de eşit olduğunda kimin öncelik sahibi olduğuna hâkim karar verir. Hâkim de yoksa aralarında kura çekmek gerekir. Bu görüş Mâlikî mezhebinindir.⁴²³

Evlilikte velayet konusunda erkek kardeşin kaçınıcı dereceden veli olduğuna dair farklı görüşler vardır. Hanefî ve Şâfîîler erkek kardeşin baba ve dededen sonra sıralamada yer aldığını savunur. Mâlikîler oğul ve babadan sonra, Hanbelîler baba, dede ve oğuldan sonra sıralama yapmışlardır.⁴²⁴

Hanefîler dışındaki mezheplere göre anne bir olan kardeşlerin evlendirme yetkisi yoktur. Hanefî mezhebinde de Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'e göre anne bir kardeşlerin evlendirme yetkisi kullanması için asabeden izin olması gerekir. Ebû Hanîfe'ye göre bu şart değildir.⁴²⁵

2.4.1.5. Amcanın Evlendirme Yetkisi

Babanın erkek kardeşine amca denir.⁴²⁶ Hukuki işlemlerde amcanın temsil yetkisi bulunmaktadır.

Evlendirme yetkisini kullanmada amcanın yetkisiyle ilgili görüşler şöyledir:

- Soy asabesinden olan amcalık; anne-baba bir olan amca, baba bir olan amca, anne-baba bir olan amca oğlu, baba bir olan amca oğlu ve aşağısındakileri kapsamaktadır. Amcanın evlendirme yetkisi; oğul, baba ve erkek kardeşten sonra gelir. Bu görüş Hanefîlerindir.⁴²⁷
- Akrabalar arasındaki sıralama; oğul, oğlun oğlu, baba, erkek kardeş, erkek kardeşin oğlu, dede, amca ve amca oğlu şeklindedir. Buna binaen amca

⁴²² Şîrbînî, 1997, IX, 358-359.

⁴²³ Derdîr, 1991, II, 364.

⁴²⁴ Komisyon, 2000, I, 312-313; Şîrbînî, 1997, III, 198-200; İbn Kudâme, 1997, IX, 356; İbn Cüzey, 133.

⁴²⁵ Komisyon, 2000, I, 312-313.

⁴²⁶ İbn Manzûr, 1290, XII, 423.

⁴²⁷ Komisyon, 2000, I, 312-313.

üzerinden gidersek anne-baba bir olan amca, baba bir olanlardan önce gelir. İki velinin aynı sırada olması durumunda ise üstün özelliği olan (mesela ilim adamı olmak gibi) daha önceliklidir. Eğer ilim konusunda da eşit konumda olanlar bir arada olursa hangisinin yetki sahibi olacağını hâkim belirler. Hâkim olmadığında da aralarında kura çekilmelidir. Bu görüş Mâlikîlere aittir.⁴²⁸

- Evlendirme yetkisinde öncelik; baba, babanın babası ve yukarıdakiler, anne-baba bir olan erkek kardeş veya baba bir olan erkek kardeş, bu kardeşlerin oğulları ve aşağıdakiler, anne-baba bir olan amca veya baba bir olan amca, bunların oğulları ve aşağısında bulunanlar şeklindedir. Amca ve amca oğulları sıralamasında anne-baba bir olanlar önceliklidir. Bu görüş Şâfiîlerindir.⁴²⁹
- Amcalar, amca oğulları ve onların aşağısında bulunanlar, babanın dedesinin oğulları yani babanın amcaları ve yukarıda bulunanlar, babanın amca oğulları ve aşağıdakiler kadına yakınlık derecesine göre bu grupta yer alırlar. Evlendirme yetkisi için kadının menfaatini düşünme ve ona şefkat duyma özelliğine göre yakınlık derecesine bakılır. Öncelik sahibi olan tabii ki anne-baba bir olan amcadır. Sonra baba bir olan amca gelir ve sonra da onların oğulları gelir. Kadına en yakın olan yetki sahibi olur. Evlendirme yetkisi sadece asabe yakınlığından kaynaklı mirasçı olan kişilere aittir. Daha yakın olan babanın oğulları varken daha yukarıda yer alan babanın oğulları yetki sahibi değildir. Kadının kendi amcası varken babasının amcasının evlendirme yetkisi yoktur. Ayrıca anne bir olan erkek kardeş, dayı, annenin amcası ve annenin babası olan dede gibi asabe olmayan yakınların evlendirme yetkisi olamaz. Bu Hanbelîlerin görüşüdür.⁴³⁰

2.4.2. Zevi’l-Erhâmdan Evlendirme Yetkisi Olanlar

Sözlük anlamıyla nesep bağı bulunan akrabalara ‘zevi’l-erhâm’ denilmektedir. Miras hukukuna göre ashâb-ı ferâiz ve asabe dışında kalan kan akrabalarıdır. Annenin babası olan dede, kız evladın çocukları, yeğen, teyze, dayı,

⁴²⁸ İmam Mâlik, 1997, II, 193.

⁴²⁹ Şirbîni, 1997, III, 198-200.

⁴³⁰ İbn Kudâme, 1997, IX, 356.

hala, anne bir olan amca bu gruptandır. Anne veya kızıdan dolayı kan bağı bulunan ve erkek tarafından hala gibi akrabaları da kapsayan akraba grubudur. Biz burada sadece anne, nine ve kız kardeşe değineceğiz.

2.4.2.1. Annenin Evlendirme Yetkisi

Anne, sözlükte çocuk doğurmuş kadın olarak geçmektedir. Arapçada anne kelimesini karşılayan ‘ümm’, “*çocuğun kendisinde doğduğu kadın*” anlamındadır.⁴³¹ İslam hukukunda bir çocuğun anne açısından nesebi, kendisini doğuran kadının bilinmesiyle sabit olur. Annenin çocuğun ilk akrabası olması hasebiyle çocuk üzerinde belirli hakları bulunmaktadır. Asabenin bulunmadığı durumlarda anneye velayet hakkı tanınmıştır.⁴³²

Ebû Hanîfe’ye göre annenin küçük erkek ve kızı evlendirme yetkisi vardır. Bir rivayete göre erkek ve kız için muhayyerlik hakkı yoktur. Çünkü annenin merhameti de baba gibi tamdır. Belki de daha fazladır. Diğer görüşe göre (sağlam olan) muhayyerlik hakkı olmalıdır. Annenin şefkati tam olsa bile görüşünde eksiklik vardır. Bu nedenle malda velayeti yoktur. Küçüklerin yararını gözetmek de bu şefkatin ve görüşün tam olmasıyla gerçekleşir.⁴³³

Hz. Peygamber, kızların evliliğinde anneye de danışılması gerektiğini buyurmuştur. “*Kızların evliliği konusunda annelere de danışılır.*” ifadesi yer almaktadır. Anneye danışma hükmen menduptur. Dul kalan küçük kıza danışmak da bu kabildendir.⁴³⁴

Soy ve sebep asabesinden kimse bulunmazsa evlendirme yetkisi zev’il-erhâmdan olan velilere geçer. Onlardan en yetkili olan annedir. Çocuğa daha yakın olması sebebiyle anne, anneanne ve babaanneden daha yetkilidir. Bu hüküm Ebû Hanîfe’nin görüşüdür. Delil olarak evlendirme yetkisinin velayet altındaki kişinin menfaati üzerine kullanılmasını öne sürer. Bu yararın sağlanmasını da şefkat sahibi olanlar üstlenmiştir. Merhamet duygusu sadece asabe olanlarda mevcut değildir. Zevi’l-erhâm da asabe olmadığında bu yetkiyi kullanmaya hak sahibidir. Hanefî mezhebinde geçerli olan görüş budur. Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed’e göre

⁴³¹ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat*, Dâr’ul-mağrife, Beyrut, ty., s. 22.

⁴³² Vecdi Akyüz, “Ana Baba”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, (c. 3, ss. 101-103).

⁴³³ Serahsî, 2008, V, 402.

⁴³⁴ Serahsî, 2008, V, 407.

asabe dışında bulunanların evlendirme yetkisi olmaz.⁴³⁵ Hanefî mezhebi dışındakiler, anneye evlendirme yetkisi tanımaz. Mâlikîler, asabeden ve diğer yetkililerden sonra kızı büyüten kişiye yetki verir. Eğer büyüten kadın ise evlendirme yetkisi olur fakat kendisi bizzat kullanamaz. Vekil tayin etmelidir.⁴³⁶

2.4.2.2. Ninenin Evlendirme Yetkisi

Nine, sözlükte “babaanne” veya “anneanne” anlamına gelir. Arapçada “cedde” kelimesinin karşılığıdır.⁴³⁷ Nine ile torun ilişkisinden doğan akrabalık bağı, belirli hukuki işlemlerde etkilidir.⁴³⁸

Konumuz itibariyle ninenin torununu evlendirme yetkisine değinecek olursak soy ve sebep asabesinden hiçbir veli yoksa yetki zev’il-erhâma geçer. Öncelik annenindir ve ondan sonra babaanne gelir. Babaanne, anneanneden önceliklidir. Çünkü babaanne, asabe olan babanın annesi olduğu için daha yetkili olur. Anneanne daha sonra gelir. Bu görüş Ebû Hanîfe’ye aittir.⁴³⁹ Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed asabe dışındakilerin evlendirme yetkisini kabul etmez, demiştik. Hanefî mezhebinde kabul edilen görüş Ebû Hanîfe’nin görüşüdür. Diğer mezhepler, anneanne veya babaanneye evlendirme yetkisi vermez.

2.4.2.3. Kızın Evlendirme Yetkisi

Kişiyi evlendirecek asabe bulunmadığında yetki zevi’l-erhâma geçtiği için sıralamaya göre anneden sonra kızın evlendirme yetkisi olur. Kız, oğlun kızı, kızın kızı şeklinde öncelik sıralaması vardır. Bu görüş Hanefîlerindir.⁴⁴⁰ Diğer mezheplere göre kızın evlendirme yetkisi yoktur.

2.4.2.4. Kız Kardeşin Evlendirme Yetkisi

Sözlükte kız kardeş, bir kişinin aynı anne babadan doğmuş dişi cinsiyeti olan kardeşidir. Arapçada ‘uht’ kelimesinin karşılığıdır.⁴⁴¹ Kardeşlik bağı da çeşitli hukuki muamelelere etki eder.

---

⁴³⁵ Komisyon, 2000, I, 312-313.

⁴³⁶ İbn Cüzey, ty., 133.

⁴³⁷ İbn Manzûr, 1290, III, 107.

⁴³⁸ Nisa 4/23.

⁴³⁹ Komisyon, 2000, I, 312-313.

⁴⁴⁰ Zeydân, 2019, VIII, 104.

⁴⁴¹ İsfahânî, 13.

Evlendirme yetkisi, soy ve sebep asabesinden kimse bulunmadığında zevi'l-erhâmdan olan velilere intikal eder. Öncelik sıralaması; anne, nine, kız, oğlun kızı, kızın kızı ve annenin babası olan dede şeklindedir. Bunların hiçbiri hayatta değilse yetki kız kardeşlere geçer. Anne-baba bir olan kız kardeş, baba bir olan kız kardeşten ve anne bir olan kız kardeşten önceliklidir. Baba bir olan kız kardeşten sonra da anne bir olan kız kardeş ve anne bir olan erkek kardeş yetki sahibi olur. Bu görüş Hanefî mezhebinin görüşüdür.⁴⁴² Diğer mezheplere göre kız kardeşin evlendirme yetkisi yoktur.

2.4.2.5. Diğerlerinin Evlendirme Yetkisi

Ebû Hanîfe'ye göre evlenecek şahsın korunması daha önemlidir. Bu, evlenecek kişiye olan merhametle ilgili bir durumdur. Asabeden olmadığı halde anne, kız, oğlun kızı, kızın kızı, kız kardeşler vb. akrabaların evlenecek kişiyi korumayacak olmaları öne sürülemez.⁴⁴³ Ebû Hanîfe'ye göre asabeden olan yakın bulunmadığında teyze, dayı, hala gibi zevi'l-erhâm olan yakınlar da evlendirme yetkisine sahiptir. İmam Muhammed'e göre ise asabeden olmayanların evlendirme yetkisi yoktur. Kıyasa dayanan görüş budur.⁴⁴⁴

Mâlikîlere göre öncelikli velilerden hiçbiri yoksa kızın iznini almak suretiyle dayı, annenin babası olan dede ve anne bir olan erkek kardeş evlendirme yetkisini kullanabilir.⁴⁴⁵ Hanbelîlere göre bu akrabaların evlendirme yetkisi yoktur.⁴⁴⁶

2.4.3. Umumi Evlendirme Yetkisi Olanlar

Bu başlıkta önceki kısımlarda bahsedilen velilerden sonra evlendirme yetkisine sahip olan din ve devlet görevlilerine yer verilecektir. Bu bağlamda devlet başkanı, hâkim, belediye başkanı, muhtar, kaptan/pilot, müftü ve imamın evlendirme yetkisi incelenecektir.

---

⁴⁴² Zeydân, 2019, VIII, 104.

⁴⁴³ Karaman, 1999, 78.

⁴⁴⁴ Serahsî, 2008, V, 415.

⁴⁴⁵ İbn Cüzey, 133.

⁴⁴⁶ İbn Kudâme, 1997, IX, 356.

2.4.3.1. Devlet Başkanı

Devlet reisi; millet ve diğer devletlerle ilişkilerde devleti temsil etme yetkisi verilen kral, cumhurbaşkanı, başkan gibi isimlendirilen kişidir.⁴⁴⁷

İslam hukukunda devlet başkanlığı ‘imâmet-i uzma’, ‘halifelik’, ‘emîrû’l-mü’minîn’ şeklinde de kullanılmaktadır. Devlet başkanı, yüksek yürütme organı yetkisine sahiptir. Devlet başkanının görevleri; dini ve hükümlerini korumak, düşmanlara karşı cihatta bulunmak, zekât vs. toplanması, devletin düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanması, kamu işlerini denetleme ve adaleti sağlama şeklinde sıralanabilir.⁴⁴⁸

Hz. Peygamber döneminden itibaren devlet başkanlarının evlendirme yetkisini kullandığı örneklere rastlanmaktadır. Ümmü Habibe (r.a) rivayetine göre: “*Necâşi, Ümmü Habibe’yi Allah Rasûlü ile evlendirdi, o sırada Ümmü Habibe Necâşinin yanında bulunuyordu.*”⁴⁴⁹ Bir devlet başkanı olan Necâşinin evlendirme yetkisi kullandığını hadisten örnekle görmekteyiz.

Hz. Peygamber’in evlilikle ilgili uygulamalarına baktığımızda da birçok örnekle karşılaşmaktayız. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- İlk Müslümanlardan olan ve Hz. Peygamber’in yanında bütün savaşlara katılmış olan Abdurrahman b. Avf, Dûmetü’l-Cendel’e oradakileri İslam’a davet etmek üzere görevlendirilmişti. Bu görevi başarıyla yerine getirdi ve Hz. Peygamber’in emriyle o kabilenin reisi Asbağ b. Sa‘lebe el-Kelbî’nin kızıyla evlenmiştir.⁴⁵⁰
- Akkâf b. Bişr evlenmek istemiş, Hz. Peygamber de onu Külsüm el-Himyeryyye’nin kızıyla evlendirmiştir.⁴⁵¹
- Hz. Peygamber, ensardan Cüleybib’i önemli kabilelerden biri olan Benî’l-Hâris b. El-Hazrec kabilesinden bir kızla evlendirmiştir. Burada iki kabilenin dost ilişkilerinin gelişmesi amaçlanmıştır. Bu örnekten de gördüğümüz üzere devlet başkanının evlendirme yetkisini kullanması Hz.

---

⁴⁴⁷ Erdoğan, 2016, 101.

⁴⁴⁸ Hüseyin Çeliker, “İslam Hukuku’nda Devlet Başkanlığı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, c. XXVI, S. 26-27, s. 41.

⁴⁴⁹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 20.

⁴⁵⁰ İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstiâb fî marifeti’l-ashâb*, (nşr. Ali Muhammed Bicavî), Dâru Nahdati Mısır, Kahire, ty.

⁴⁵¹ Ebû Şüca ed-Deylemî, *el-Fırdevs bime’sûri’l-hitâb*, (nşr. Said b. Besyunî Zağlûl), Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, Beyrut, ty., c. V, s. 419.

Peygamber döneminde de bizzat kendisi tarafından gerçekleştirilmektedir.⁴⁵²

- Hz. Ömer, denklik şartı taşımayan kadınların evliliğini engelleyeceğini bildirmiştir. Bunu yasaklama yetkisini kendisine verdiği göre evlendirme yetkisi de vardır.⁴⁵³

Kişinin hususi velisi olmadığında veya yetkisini hakkıyla kullanmadığında evlendirme yetkisi umumi veliye yani devlet başkanına geçer. Devlet başkanı bu görevi için başkasını da temsilci kılabilir. Fakat hâkimin velisi olduğu kadını kendine, usul ve fûrû olan akrabalarına nikâhlanması devlet tarafından yasaklanmıştır.⁴⁵⁴ Velinin olmaması demek, ölmesi veya kendisinden haber alınmamasıdır. Bu görüş Ebû Yûsuf ile İmam Muhammed'in de dahil olduğu çoğu Hanefî fakihine aittir.⁴⁵⁵

Evlendirme yetkisinin ne zaman devlet başkanına geçtiği konusundaki görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- Soy ve sebep asabesi ile zevi'l-erhâmdan ve diğer yakınlardan kimse yoksa evlendirme yetkisi devlet başkanına intikal eder. Bunun delili: *“Devlet başkanı, velisi olmayanların velisidir.”*⁴⁵⁶ hadisidir. Devlet başkanı bu görevi yapamadığı durumlarda yetkisini hâkime verir. Ebû Yûsuf, İmam Muhammed ve bazı müçtehitlere göre asabe bulunmazsa velayet ammeye geçer. Nesebin haysiyetini asabeden başka akraba koruyamaz. Asabe olmadığında da bu görevi kamu yetkilisi devralır.⁴⁵⁷
- Kızı evlendirecek asabe, azat eden efendi veya bakımını üstlenmiş kişilerden kimse bu yetkiyi kullanamayacak durumda olursa evlendirme yetkisi devlet başkanına geçer. Bu görüş Mâlikîlere aittir.⁴⁵⁸ Aynı şekilde Şâfiîler de bu görüşü savunmaktadır.⁴⁵⁹

⁴⁵² Ahmed b. Hanbel, Müsned, (nşr. Mevsûatu's-Sünne, el-Kütübü's-sittetü ve Şurûhuhâ), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, c. IV, s. 422.

⁴⁵³ Serahsî, 2008, V, 366.

⁴⁵⁴ Karaman, 2019, 78-79 (Daha fazla bilgi için bkz., Mustafa Genç, *İslam Hukukunda Evlendirme Velayeti*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2002).

⁴⁵⁵ Merginânî, 2000, I, 196.

⁴⁵⁶ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 2083.

⁴⁵⁷ Komisyon, 2000, I, 312-313.

⁴⁵⁸ İmam Mâlik, 1997, II, 106.

⁴⁵⁹ Şirbînî, 1997, III, 198-200.

- Hanbelilere göre de kızı evlendirecek öncelikli velilerden kimse yoksa yetki devlet başkanına geçer. Çünkü devlet başkanının yetkisi geneldir. Evlendirme yetkisi konusunda baba gibidir.⁴⁶⁰
- Velilerin evliliğe izin vermediği durumda evlendirme yetkisinin devlet başkanına geçeceğini savunan görüş Zâhirilere aittir.⁴⁶¹

Çoğu zaman evlenme yetkisini devlet başkanı adına hâkimler üstlenmiştir. Bu nedenle hâkimin evlendirme yetkisini ayrı başlıkta ele alacağız.

2.4.3.2. Hâkim

Hâkimin evlendirme yetkisinin ne zaman başladığı konusunda farklı görüşler vardır. Hâkimin evlendirme yetkisi, kuvvet açısından babanın yetkisi gibidir. *Zâhirü'r-rivâye*'nin açıklamasına göre hâkimin evlendirme yetkisi, erkek kardeş ve amcanın yetkisinden sonra gelir. Kızın asabesinden biri, azat eden efendisi veya bakımını üstlenen kişi yoksa kızı evlendirme yetkisi hâkime geçer. Bu görüş Mâlikîlerindir.⁴⁶²

İslam dünyasında hâkimin huzurunda nikah kıyma uygulamasının ne zaman başladığı, araştırmacıların ilgisini çeken bir sorudur. Nikahın bir hukukçu vasıtasıyla kıyılması uygulamasının başlangıcı, net bir tarih olmamakla beraber Osmanlı'dan önce yürürlüğe girmiştir. Zira İslam hukukunda velisi olmayanların nikâhlarını veliyy-i âmme olarak hâkimler kıymaktadır. İlk dönemlerden itibaren bu görev, kadılar tarafından yerine getirilmiş ve kadıların tayin belgelerinde bu görev açık ifadeyle belirtilmiştir. Velisi olmayan kişilerin dışındakilerin de nikâhını kadıların kıyması kararlaştırılmıştır. Selçuklu dönemine ait tayin belgelerinde de bu göreve dair ifadeler yer almaktadır. Daha sonraları bu uygulama halk arasında da yaygınlık kazanmıştır. Ancak nikâh akdi için her zaman kadıya ulaşılamaması, hâkimin kontrolünde nikâh memuru diyebileceğimiz görevlilere zemin hazırlamıştır. Osmanlı şer'îye sicillerinde şahsen hâkimin kıydığı nikah örnekleri mevcuttur. Bunun yanında aynı kayıtlarda gayrimüslimlerin nikâh kayıtları da yer almaktadır. Bu duruma gayrimüslim ruhani reisleri karşı çıkıp padişah'tan kadıların

⁴⁶⁰ İbn Kudâme, 1997, IX, 355-358.

⁴⁶¹ İbn Hazm, 2003, IX, 36.

⁴⁶² İmam Mâlik, 1997, II, 106.

kendi nikâhlarına karışmamasını talep etmişlerdir. Fakat Sakız, İstanköy gibi Hıristiyanların çoğunlukta yaşadığı yerlerde nikâhları bu şekilde kıyılmıştır.⁴⁶³

Osmanlı Devleti'ndeki nikâh örneklerine baktığımızda IV. Mehmed'in kızı Hatice Sultan ile Mustafa Paşa'nın nikâhını Şeyhülislam Çatalcalı Ali Efendi kıymıştır. III. Ahmed'in kızı Zübeyde Sultan'ın Süleyman Paşa ile nikâhını şeyhülislam kıymıştır. Yine III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'ın Nevşehirli İbrahim Paşa ile nikâhını da Rumeli Kazaskeri Neyli Ahmed Efendi'nin kıydığı kaynaklarda geçmektedir.⁴⁶⁴ Bizzat kadıların nikâh kıyma yetkisini gösteren bir örnek şöyledir:

“Sebeb-i tahrîr budur ki Cenâb-ı Dürret-i İklilü'l-ıffe Hazret-i Sultân Mihrimâh bt. Hazret-i Sultân-ı A'zam Süleyman Han kibelinden akd-i nikâh için Sünbül Ağa b. Abdurrahman ve Bilâl Ağa b. Abdurrahman şehadetleriyle vekâleti sâbit olan Selman Ağa b. Abdülmü'in ve Cenâb-ı Âli Hazret-i Rüstem Paşa b. Abdurrahman kibelinden akd-i tezevvüc için Mehmed b. Süleyman Paşa ve Mustafa b. Ömer şehadetleriyle vekâleti sâbit olan Hazret-i Süleyman Paşa meclis-i şer'a hâzırân olup mezkûr Selman Ağa hazret-i müvekkile-yi merhûmeyi zikr olunan vekâleti hükmü ile mûmâileyh Rüstem Paya hazretlerine yüz bin tâmmü'l-vezn filori-i sultânî mehr-i müeccel üzere tezvîc ve nikâh edup ve müşârun ileyh Süleyman Paşa dahi hazret-i müvekkil-i merhum için zikrolunan mehr üzere akd-i mezbûrı kabul ettikten sonra şerâit-i îcâb ve kabul-i akd-i nikâh kemâ yenbeği riâyet ve müeddâ kılındıktan sonra bu hurûf tahrîr olundu. Fî yevmi'l-Cum'a 23 akîbe's-salat min Recebi'l-Mürecceb 946”⁴⁶⁵

Evliliğin hâkim huzurunda yapılmasının gerekliliği Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de yer almıştır. Kararname'nin 37. maddesine göre hâkim veya nâibinin görevleri, nikâh akdinde tarafların beyanı sırasında ortamda bulunmak ve nikâhla ilgili belgeyi düzenlemektir. Buna göre Kararname'nin amacı günümüzde olduğu gibi nikâhın resmi bir görevli tarafından kıyılmasını sağlamaktır. Böylece evlilik, gelişigüzel bir akit olmaktan çıkarılıp kontrollü hale getirilmek istenmiştir. Fakat bu maddeye uymadan yapılan evlilikler de geçerli sayılmıştır. Hâkimin

---

⁴⁶³ Aydın, 2018, 62.

⁴⁶⁴ Aydın, 2018, 61.

⁴⁶⁵ Aydın, 2018, 62.

varlığı sadece kontrol mahiyetindedir. Geçmişten farklı olarak günümüzde memurlar tarafından yapılmayan nikâhlar resmen geçersiz sayılmaktadır.⁴⁶⁶

Kamu gücü, bireysel haklara riayet ederek aileye bugün de müdahale etmektedir. Devlet, nikâh akdinin resmi bir memur huzurunda yapılmasına özen göstermektedir. Evlendirme işlemleri, devletin kontrolünde yapılmaktadır. Ergenlik çağına ulaşmamış küçüklerin evliliği hâkimin kararıyla.⁴⁶⁷

Eski Medeni Kanun'un 88. maddesine göre, hâkimin evlilik izninden önce yasal temsilcinin (anne, baba, vasî) dinlenmesi şarttı. Medeni Kanun 124/II' ye göre ise hâkim imkân dahilinde yasal temsilciyi dinlemelidir. Yani yasal temsilcinin önceden dinlenmesi kuralı zorunluluk değildir. Medeni Kanun 124/I' de bu kararın sebebi şöyle açıklanır: *“Yürürlükteki maddenin ikinci fıkrasında yer alan “Karardan önce, ana, baba veya vasinin dinlenmesi şarttır.” hükmü bu kişilerin bulunmaması, nerede olduklarının bilinmemesi gibi hâllerde erken evlenmeye izin verilmesini engellemektedir. Bu nedenle bu kişilerin dinlenmesi maddede “mutlak bir zorunluluk” olmaktan çıkarılmış, “olanak buldukça” dinlenmesi yönünde çözüm getirilmiştir”*. Hâkim imkân varsa yasal temsilciyi dinlemelidir fakat onların söylediğiyle karar vermek zorunda değildir. Mesela yasal temsilci evliliğe razı olmasa dahi hâkim, önemli bir sebep öne sürüldüğünde evliliğe izin verebilir. Evlilik iznini verecek mahkeme; 4787 sayılı, *Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un* 4. maddesinin 2.fıkrasına göre başvuruda bulunan kişinin yerleşik olduğu yerin Aile Mahkemesi'dir.⁴⁶⁸

Nikâh akdi için yetkili bir memur huzurunda olmadan veya evlendirme yetkisi olmayan birinin huzurunda bir kadınla bir erkek evlilik beyanında bulunurlarsa bu hukuki bir evlilik olmaz. Evlilik ilişkisi ve dolayısıyla hükümleri tahakkuk etmez. Yalnızca imam huzurunda yapılan nikâh akdi, devlet nezdinde geçersizdir. Aynı şekilde evlendirme yetkisi olmayan resmi bir memur tarafından kıyılan nikâh da yok hükmündedir. Bunun yanı sıra iki tarafın aynı anda nikâh memuru huzurunda bulunmamaları da nikâhı geçersiz kılar.⁴⁶⁹

---

⁴⁶⁶ Cin, 1974, 297.

⁴⁶⁷ Dural, Ögüz, Gümüş, 2019, 5.

⁴⁶⁸ Dural, Ögüz, Gümüş, 2019, 51-52.

⁴⁶⁹ Dural, Ögüz, Gümüş, 2019, 77-78.

2.4.3.3. Belediye Başkanı

Belediye başkanı, belediyenin tüzel kişiliğinin en üst temsilcisidir. Belediye teşkilatını yöneten kimsedir.⁴⁷⁰ Başkanın görevleri arasında gerekli durumlarda bizzat nikâh kıymak geçmektedir. Kanunun ilgili hükmünde kimlerin nikâh memuru olabileceği yer almaktadır:

“Evlendirme memuru; belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Bakanlık, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine ve dış temsilciliklere, il ve ilçe müftülüklerine evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebilir. Eşlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye, belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri yetkilidir.”⁴⁷¹

Bundan dolayı belediye sınırlarında bulunan yerlerde nikâhı belediye başkanı kıymaktadır. Belediye başkanı bir anlamda devlet başkanının yetkilendirdiği bir merciidir. Evlendirme yetkisini kullanma hakkı mevcuttur.

Önceki devletlerde belediye teşkilatının mevcudiyetine baktığımızda hisbe teşkilatı adında var olduğunu görmekteyiz. Hz. Peygamber döneminden itibaren başlayarak Hz. Ömer döneminde müessese haline gelmesi bu teşkilatın köklü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Birtakım değişikliklere uğrasa da bütün İslam devletlerinde bu teşkilat mevcuttur. Aynı şekilde Osmanlı Devleti’nde de varlığını sürdürmüştür. Bu teşkilat kadıya bağlıydı. Kadının belediye işlerinin yürütmesine yardımcı oluyordu. İdari görevleri yürütürdü.⁴⁷²

Bu araştırmaya dayanarak hisbe teşkilatının evlendirme yetkisini kullandığına dair bir bilgiye ulaşamadık.

2.4.3.4. Muhtar

Muhtar; sözlükte köy ya da mahalle sakinlerinin seçtiği, o yörenin kanuni işlerini gerçekleştirmek üzere görevlendirilen idarecidir.⁴⁷³ Kanun’a göre: “*Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin*

⁴⁷⁰ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr> (15.06.2021).

⁴⁷¹ Evlendirme Yönetmeliği, md. 7.

⁴⁷² Yüksel Demirkaya, "Osmanlı Devleti’nde Belediye (Hisbe) Teşkilatı", *Journal of Social Policy Conferences*, S. 41-42, 2011, ss. 303-318.

⁴⁷³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr> (15.06.2021).

yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. ⁴⁷⁴

Muhtarın evlendirme yetkisine baktığımızda: “*Evlendirme memuru; belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır.*”⁴⁷⁵ ifadesi kanunda geçmektedir.

Müslüman kişilerin evliliğinde nikâh mahkemedен başka bir yerde -mesela mahalle veya köyde- yapılacaksa hâkim mahalle veya köy muhtarına ya da imama yetki verebilir. Gayrimüslimlerin nikâhında akdi yapacak ruhani memur bir gün önceden bunu mahallî mahkemeye bildirmelidir. Hâkim, nikâhın yapılacağı yere bir görevli memur tayin eder. Hâkimin haberi olmadan nikâh akdi yapan ruhani memurun cezası, 1 aydan 6 aya kadar hapis yatmaktır. Bu ceza, haberi olmasına rağmen nikâh meclisinde bulunmayan hâkim veya nâibi için de geçerlidir.⁴⁷⁶

2.4.3.5. Kaptan/ Pilot

Kaptan, sözlükte bir gemiyi idare eden ve bu konuda her türlü yetkiye sahip olan kişidir. Pilot da hava taşıtını yöneten kişidir.⁴⁷⁷ İçinde buldukları konum dolayısıyla yönettikleri araçta tam yetkiye sahiptirler. Fakat bu yetki içerisine yolcular arasındaki evlilik akdini gerçekleştirme yetkisi girmemektedir. Kaptan nikâhı, bazı ülkelerde resmi nikâh olarak da kabul edilmektedir. Ulusal ve uluslararası hukukta kaptan, pilota bu yetki verilmemiştir. Ülkemizde 1983’te yürürlüğe giren 2920 sayılı Havacılık Kanunu’nda kaptan pilotun genel yetki ve sorumlulukları belirtilmiştir. Burada kaptana verilen böyle bir yetki yoktur.⁴⁷⁸ Ülkemizde bu çeşit nikâh geçerli değildir. Kanunla belirtilen evlendirme yetkisine sahip kişiler arasında kaptan ve pilot yer almamaktadır.

5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun “Evlendirme Yetkisi” başlıklı 22. maddenin 2. fıkrasında değişiklik yapılmıştır. Aynı Kanun’un 22. maddesinin 1.fıkrasında evlilik işlemlerinin nüfus ve vatandaşlık hizmetleri kapsamında yürütülmesi için İçişleri Bakanlığı’nın gerekli prosedürü uygulayacağı belirtilerek evlendirme yetkisi bakanlığa bırakılmıştır. Kanun’un ilgili hükmünde kimlerin

⁴⁷⁴ 5393 sayılı Belediye Kanunu md. 9.

⁴⁷⁵ 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu md. 22 (2).

⁴⁷⁶ Cin, 1974, 298.

⁴⁷⁷ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr> (15.06.2021).

⁴⁷⁸ <https://www.bagimsizhavacilar.com> (20.03.2021).

nikâh memuru olabileceği yer almaktadır: “Evlendirme memuru; belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır. Bakanlık, il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerine, nüfus müdürlüklerine ve dış temsilciliklere, il ve ilçe müftülüklerine evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebilir. Eşlerden birinin yabancı olması halinde evlendirmeye, belediye evlendirme memurlukları ile nüfus müdürleri yetkilidir.”

Kanun’a göre evlendirme yetkisinin kimlerde olduğu açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla kaptan ve pilotun evlendirme yetkisi bulunmamaktadır. İslam hukuku açısından kaptan/pilotun nikâh hükümlerini bildikleri sürece şartlara uygun olarak evlendirme yetkisi mümkün olabilir. Fakat bu dinî nikâh kapsamında olacağı için resmiyeti kabul edilmez. Bunun da kişiler açısından mağduriyet oluşturduğuna değinmiştik.

2.4.3.6. Müftü

Müftü; il ve ilçelerdeki imam, hatip, vaiz, müezzin gibi din görevlilerinin amiri ve dinî konularda fetva verme yetkisi bulunan görevlidir.⁴⁷⁹ Osmanlı döneminde şeyhülislam kelimesinin yerine de müftü tabiri kullanılmıştır. Müftüler, kadılara bağlı olmamakla birlikte onların müşaviri konumundadır. Bazen kadı, müftü ve müderris tek kişi olabilirdi. Müftünün olmadığı yerlerde onun görevlerini kadı yapardı.⁴⁸⁰ Bu da nikâh kıyma yetkisinin vekâlet ettiği makam dolayısıyla var olabileceğini göstermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Resmi Nikah Yetkisi Hakkında Genelgesi’nde yer alan bilgiye göre 03/11/2017 tarihli 30229 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 7039 sayılı Kanun ile 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun “Evlendirme Yetkisi” başlıklı 22. maddesinin evlendirme yetkisi olan memurların yer aldığı 2. fıkrasına: “İl ve ilçe müftülüklerine evlendirme memurluğu yetkisi ve görevi verebilir.” ifadesi dahil edilmiştir. Bu şekilde müftülerin evlendirme yetkisi sabit olmuştur. İçişleri Bakanlığı’nın 30/11/2017 132911 sayılı oluru ile il ve ilçe müftülüklerine evlendirme yetkisi verilmiştir. İl ve ilçe müftüsü haricinde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın herhangi bir personeli bu görevi üstlenemez. Müftüler bu yetkilerini yalnızca görev yaptıkları il, ilçe, belediye ve köy sınırları içinde

⁴⁷⁹ İbn Manzûr, 1290, I, 3347.

⁴⁸⁰ Ekinci, 2017, 375.

kullanabilirler. Evlenecek taraflardan birinin yabancı olması durumunda müftünün evlendirme yetkisi yoktur. Müftülerin yetkileri; evlilik başvurularını kabul etmek, evlilik dosyasını hazırlamak, evlilik akdini gerçekleştirmek, aile cüzdanını düzenlemek ve evlilik bildirimini düzenleyip nüfus müdürlüğüne teslim etmektir.⁴⁸¹

Müftü, evlilik belgelerini incelerken evlenme engellerinden birine rastlarsa evliliği reddedebilir. Bu engelin yokluğu evlenecek kişiler tarafından ispatlanamazsa evlilik gerçekleştirilemez. Ayrıca nikâhın kıyılması esnasında evlenecek kişilerden birinin evlilik beyanına etki edecek bir ruh halinde olduğu anlaşılırsa müftü bu sebeple nikâhı erteleyebilir.⁴⁸²

2.4.3.7. İmam

İmam Arapça bir kelime olup ‘öne geçmek’ ve ‘idare etmek’ anlamlarına gelir. Terim olarak cemaatle kılınan namazlarda en önde bulunan ve namazı kıldırın kişidir. Daha önce belirtildiği gibi devlet başkanı manasına da gelir.⁴⁸³

İlk dönemlerden itibaren nikâhın mahkemede veya mahkeme izniyle kıyılması şart olmadığından genellikle nikâhlar, bir din adamı tarafından mümkün olduğunca hukuki kurallara uyarak gerçekleştirilmektedir.⁴⁸⁴

Din adamlarının tam olarak hangi tarihten sonra kadı iznine bağlı olarak nikâh kıymaya başladıkları net olarak bilinmemektedir. Ebüssuûd Efendi ve öncesindeki İbn Kemal’in fetvalarında hâkimden izin almadan nikâh kıymanın yasak olduğu geçmektedir. Bazı kaynaklara bakıldığında ise bu yasağın Osmanlı’dan önce de var olduğu ifade edilir.⁴⁸⁵

Osmanlı Dönemi’nde mahkemeye gidemeyen kişilerin nikâhı, çoğunlukla bir din adamı tarafından kıyılmıştır. Mahalle imamı olan din adamı; nikâhı kendi başına değil, tarafların mahkemeden aldığı bir izinname ile kıymaktadır. Bazen bu izinnamenin imama değil mahkeme katibine verildiği de görülmektedir. Bu iznin alınmasının asıl amacı, evlenme şartlarının yerine getirilip getirilmediğinin yetkili

---

⁴⁸¹ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Resmi Nikah Hakkında Genelge (2018/I), S.69097877-204-E. 13744, s. 1.

⁴⁸² Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Resmi Nikah Hakkında Genelge (2018/I), S.69097877-204-E. 13744, s. 3.

⁴⁸³ İbn Manzûr, 1290, I, 133.

⁴⁸⁴ Aydın, 2018, 72.

⁴⁸⁵ Aydın, 2018, 68.

bir hâkim tarafından tespit edilmesidir. Dolayısıyla devlet kontrolünün hâkimin kıymadığı nikâhlarda dahi varlığından bahsedebiliriz.⁴⁸⁶

Sadece İslam toplumunda değil Hıristiyan toplumunda da nikâh akdi, din adamı tarafından kıyılmıştır. 16. yüzyıla kadar Hıristiyanlıkta uygulama bu şekilde olmuştur. Hıristiyanlıkta evlilik; İsa, kilise ve Tanrı birlikteliğinin temsili sayılır. Bazı Hıristiyan ülkelerde medeni evlenme kabul edilmesine rağmen öncelikle dinî nikâhın kıyılması zorunludur. Yunanistan'da hala ilk olarak dinî evlilik şartı vardır.⁴⁸⁷

Ülkemizde Anayasa'nın 174. madde 4. bendinde yer alan nikâh akdinin resmi evlendirme memuru önünde kıyılmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Bunun dışında yapılan imam nikâhı gibi evlilikler resmiyet taşımamakta ve Anayasa himayesinde değildir.⁴⁸⁸ Evlendirme yetkisi olan memur önünde yapılmayan evlilik yok hükmündedir. Kanun'a⁴⁸⁹ göre evlendirme yetkisi olan memur, belediye olan yerlerde belediye başkanı veya onun vekili ve köylerde de muhtarlardır. Bunun yanı sıra Nüfus Kanunu⁴⁹⁰, evlendirmeye yetkili memur olarak nüfus memurlarını da belirtmektedir. Hatta beş yıl içerisinde evlenme işlemlerinin sadece nüfus memurları tarafından gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.⁴⁹¹ Fakat daha sonra bu madde değiştirilerek evlendirme yetkisinin nüfus idareleri, belediye başkanları, köy muhtarları veya gerekli olduğunda köy ve kasabalarda eğitim ve öğretim alanında görevli olan devlet memurlarına verilebileceği belirtilmiştir.⁴⁹²

Medeni Hukuk'a göre evlendirme yetkisi olan memur tarafından nikâhı kıyılan kişiler, dinî evlilik de yapmak isterlerse sadece evlilik cüzdanını göstermeleri yeterlidir.⁴⁹³ Bu Kanun'la medeni evlilik yaygınlaşmış ve dinî evlilik imkânı da sunulmuştur. Evliliğin geçerli olması dinî evlilikle alakalı değildir. Fakat yalnızca dinî evliliğin yapılmış olması yok hükmünde sayılır. Buna ilaveten sonradan yapılmak kaydıyla medeni evlilikten önce dinî nikâh kıyılabilir.⁴⁹⁴

---

⁴⁸⁶ Aydın, 2018, 67-68.

⁴⁸⁷ Cin, 1974, 133.

⁴⁸⁸ Öztan, 2004, 9.

⁴⁸⁹ TMK. md. 134/II.

⁴⁹⁰ 1.9.1974 tarihinde yürürlüğe giren 5.5.1972 tarihli ve 1587 sayılı kanun.

⁴⁹¹ "İçişleri Bakanlığı'nın lüzum gördüğü bölgelerin idari bölümlerinden başlanmak üzere, gezici ve sabit nüfus memurlarına Bakanlar Kurulu kararıyla evlendirme memurluğu yetkisi verilir ve beş yıl içinde bütünlükte evlendirme memurluğu görevi nüfus memurlarına geçer." Nüfus Kanunu md. 15.

⁴⁹² Öztan, 2004, 125.

⁴⁹³ TMK. md. 143/II.

⁴⁹⁴ Dural, 2019, 71.

Nikâhın özellikle bir imam tarafından kıyılma zorunluluğu yoktur. Nikâhın gerçekleşme şartlarını yerine getirecek kadar dini bilgisi olan bir kişinin huzurunda yapılması yeterlidir. Ülkemizde ‘imam nikahı’ şeklinde yaygınlaşan tabir örfî olarak kabul edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. EVLENDİRİLENLERİN MUHAYYERLİĞİ, EVLENDİRME YETKİSİNİN DEVRİ VE SONA ERMESİ

3.1. EVLENDİRİLENLERİN MUHAYYERLİĞİ

Bazı velilerin zorla evlendirme yetkisinin varlığından yukarıda bahsetmiştik. Bu şekilde evlendirilen kişilerin daha sonra çeşitli sebeplerle evliliği devam ettirme veya feshetme hakkı olup olmadığı bu başlık altında incelenecektir.

3.1.1. Muhayyerliğin Olduğu Haller

İslam hukukçuları, evlendirilenlerin hangi sebeplerle daha sonra evliliği devam ettirip ettirmeme konusunda muhayyer olduklarını ve bu hakkı nasıl kullanacaklarını tartışmıştır. Evliliği devam ettirmede evlendirilenlere muhayyerlik hakkı veren sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- Uygun şartlar altında velisi tarafından evlendirilen küçük kızın evli olduğu müddet içerisinde kocasında evliliğe engel bir durum ortaya çıkarsa ergenlik çağına geldiğinde evliliği sonlandırma hakkı doğar. Eğer isterse evliliği devam ettirebilir. Aynı şekilde küçük erkek çocuk da kıza kıyas edilerek evlendiği kadında sonradan evliliği etkileyecek bir hastalık ortaya çıkarsa ergenlik çağına evliliği feshetme hakkına sahiptir. Bu görüş İmam Şâfiî'ye aittir.⁴⁹⁵
- Velinin küçüklerin menfaatini gözetmeden yaptığı evlilikler geçerli olmaz. Hatta velayetine sahip olduğu kişiyi evliliğe engel olacak özellikleri olduğunu bildiği biriyle evlendirirse de evlilik geçerli olmaz. Fakat engellerden habersizse evlilik kabul edilir daha sonradan bu engellerin olduğu öğrenilirse evliliğin hemen feshedilmesi gerekir. Bu, Hanbelîlerin görüşüdür.⁴⁹⁶

Kız, kocasında bulunan bir kusuru evlendikten sonra öğrenirse muhayyerlik hakkı doğar. Evliliği feshetmesi de şart olur. Fakat kusuru⁴⁹⁷ daha önceden biliyorsa muhayyer olamaz. Aynı şekilde erkek de karısında olan bir kusuru evlilikten sonra

---

⁴⁹⁵ Şâfiî, 2001, VI, 40.

⁴⁹⁶ Buhâtî, 1997, IV, 94-95.

⁴⁹⁷ Bu kusur; kocanın alaca hastalığı olması, cüzzamlı olması veya iğdiş edilmiş olması gibi kusurlardır.

öğrenirse muhayyerlik hakkı vardır. Bu görüş Mâlikîlerindir. Velinin kusuru bilip bilmemesi durumunda küçüklerin ergenlikte muhayyerlik hakkının varlığı meselesi Mâlikîlerde ele alınmamıştır. Fakat menfaatin gözetilmesi gereği çocuklara muhayyerlik hakkı tanınmalıdır.⁴⁹⁸

Küçükleri; baba ve dededen başka yakınları, denk biriyle ve emsal mehirle evlendirirse evlilik geçerli olur. Fakat küçükler, evlendirildiklerini ergenlikten önce bilirse ergenliğe ulaştıktan sonra muhayyerlik hakları vardır. Ergenlikten önce evlendirildiklerini bilmezlerse evli olduklarını öğrendikleri zaman muhayyerlik hakkı doğar. Bu hakkın doğmasının sebebi, baba ve dede dışındaki yakınların onlar kadar şefkat sahibi olmamalarıdır. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed bu görüştedir. Ebû Yûsuf ise babanın, dedenin ve diğer yakınların evlendirmesi halinde ergenlik çağına geldiklerinde muhayyerlik hakkı olmadığını savunur. Küçükleri hâkimin evlendirmesi konusunda *Zâhirü'r-rivâye*'ye göre kızın muhayyerlik hakkı vardır. İmam Muhammed'in görüşü bu şekildedir. Ebû Hanîfe'den nakledilen başka bir rivayete göre hâkimin evlendirmesinde muhayyerlik hakkı yoktur. Buna gerekçe olarak hâkimin mal ve şahıs üzerindeki velayetinin tam olması gösterilir. Erkek kardeş ve amcanın evlendirmesi durumunda muhayyerlik sabitken hâkimin evlendirmesinde zaten sabit olması gerekir. Hâkimin merhameti, din hakkı için mevcuttur. Bunu kullanmak da herkesin yapacağı bir şey değildir. Bundan dolayı küçüklerin muhayyerlik hakkı olmalıdır.⁴⁹⁹

Kız, biriyle nikâhlandığını ergenliğe girdikten sonra öğrenirse sadece susarak muhayyerlik hakkından yoksun olamaz. Bu hakkın ortadan kalkması için evliliğe razı olduğunu söylemesi veya bunu ispatlayan bir davranışta bulunması gerekir. Aynı şekilde erkek çocuk da evliliğini sonradan öğrendiğinde evliliğe onayı olduğunu belirten söz veya davranış olmadıkça muhayyerlik hakkı sabit kalır.

- Zihinsel engelli; oğul, baba ve dede dışında bir veli denk bir kişiyle emsal mehir karşılığında evlendirirse evlilik geçerli olur. Ancak iyileştiğinde kişinin muhayyerlik hakkı sabit olur. Bu, Hanefîlerin görüşüdür.⁵⁰⁰

---

⁴⁹⁸ Dêrdîr, 1991, II, 399-400.

⁴⁹⁹ Serahsî, 2008, V, 148-158.

⁵⁰⁰ Kâsânî, 2002, III, 569- 572.

Vasînin evlendirme yetkisini kötüye kullanma ihtimali her zaman mümkündür. Bundan dolayı vasîsi tarafından evlendirilen küçük, bulûğa erdiğinde evliliği iptal ettirebilir. Sadece bulûğa eren küçükler tarafından kullanılan bu seçim yetkisine “hıyâr-ül bulûğ” denir.⁵⁰¹

Küçüklerin ergenliğe ulaştıklarında muhayyerlik hakkını kullanabilmeleri için mahkemeye başvurmaları ve evliliği sona erdirme talebinde bulunmaları gerekir. Burada velilerin hatasından dolayı oluşan zararı kaldırma söz konusudur. Bu, Hanefilerin görüşüdür.⁵⁰² Evliliğin feshedilmesi gereken durumlarda bunun gerçekleşmesi için mahkemeye başvurmak şarttır. Bu yolla olmayan fesihler geçerli olmaz.

Sonuç olarak baba veya dede dışındaki kişiler tarafından evlendirilmeleri, cinsel kusurlar gibi evlilikten beklenen menfaatin gözetilmemesi ve evlendiren kişinin görevini kötüye kullanması gibi hallerde evlendirilen kişilerin muhayyerlik hakkının doğduğunu ve bu hakkı mahkemeler vasıtasıyla kullanabileceklerini söyleyebiliriz.

3.1.2. Muhayyerliğin Olmadığı Haller

Fukaha, klasik kaynaklarımızda evlendirilen kişilerin hangi durumlarda evliliği devam ettirme veya feshetme hakkının olup olmadığı konusunu tartışmıştır. Bu konuda oluşan görüşleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Küçüklerin evlendirilmesinde velinin yapması gerekenleri yerine getirmeyerek denk olmayan bir evliliğe onay vermesi kabul edilmez. Küçük kızını hasta biriyle evlendirmesi ve daha sonra bu hastalığın geçmesi sonucu kızın evliliği devam ettirme isteği geçerli değildir. Çünkü evlilik baştan kabul görmemiştir. Bu görüş İmam Şâfiî'nindir.⁵⁰³ Bundan velayet altındaki küçük kızın mutlaka evlendirilmesi gerekiyorsa kendilerine denk biriyle evlendirilmeleri gerektiği, aksi halde bulûğa erdiğinde evliliğine devam etmesi konusunda muhayyer olduğu ve denk biriyle evlendirilmesi halinde bu hakkının olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

---

⁵⁰¹ Cin, 1974, 87.

⁵⁰² Serahsî, 2008, V, 148-158.

⁵⁰³ Şâfiî, 2001, VI, 40.

- Küçük oğlunu evlendirme yetkisi yalnızca babanın hakkıdır. Oğlunu evliliğe engel olacak özellikleri bulunan biriyle evlendirmez. Eğer baba, küçük erkek çocuğu cinsellik bakımından kusursuz ve denk biriyle evlendirirse ergenlik çağına gelen çocuğun muhayyerlik hakkı yoktur. Bu görüş Hanbelîlerindir.⁵⁰⁴
- Baba veya dedenin denk biriyle ve emsal mehirle evlendirmesi durumunda küçüklerin ergenlikte evliliği sonlandırma hakkı olmaz. Çünkü baba veya dedenin küçükleri evlendirirken onların menfaatini gözeteceklerine dair şüphe yoktur. Bu veliler çocukları için çok şefkatli ve merhametlidir. Onlar için daima en doğru ve hayırlı kararı almaya çalışırlar. Fakat bu şartlara uygun bir evlilik olmazsa muhayyerlik hakkı doğar. Bu görüş Hanefîlere aittir.⁵⁰⁵ Bu görüşten evlendirme yetkisinin bağlayıcılığının evlendiren kişinin yakınlığıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bunun nedeninin ise evlendirilen kişinin yararının gözetilmesi olduğu söylenebilir.
- Baba ve dede dışındaki velilerin evlendirmesi halinde küçüklerin ergenlikte muhayyerlik hakkı yoktur. Çünkü diğer veliler de baba ve dede gibi küçüklerin menfaatini gözetir. Bu görüş de Ebû Yûsuf'a aittir. Ayrıca Urve b. Zübeyr'in görüşüne göre yakınlık sebebiyle elde edilen velayet hakkı kullanılmıştır. Bu da baba ve dedenin evlendirme yetkisinde olduğu gibidir. Yakın akraba olmak bu yetkiye sahip olmak için yeterli bir sebeptir ve küçüklerin bulûğ muhayyerliğini ortadan kaldırır.⁵⁰⁶
- Evlendirme yetkisini kullanan veli, hâkim olduğunda küçüklerin muhayyerlik hakkı yoktur. Bu görüş Ebû Hanîfe'ye aittir. Buna delil olarak hâkimin küçükler üzerinde tam bir yetkisinin varlığı gösterilir. Bundan dolayı hâkimin yetkisi babanın yetkisi gibidir ve hâkimin yetkisi muhayyerlik hakkını iptal eder.⁵⁰⁷
- Küçük kız, ergenliğe ulaştığında evlendirildiğini öğrenirse susması halinde bu evliliğe razı olduğuna hükmedilir ve muhayyerlik hakkı ortadan kalkar. Bu, Hanefîlerin görüşüdür.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ Buhûtî, 1997, IV, 94-95.

⁵⁰⁵ Merginânî, 2000, II, 16-17.

⁵⁰⁶ Serahsî, 2008, V, 401.

⁵⁰⁷ Serahsî, 2008, V, 148-158.

⁵⁰⁸ İbnü'l Hümâm, 2003, III, 272-273.

- Babası tarafından evlendirilen küçük kız ergenliğe ulaştığında muhayyerlik hakkı yoktur. Aynı şekilde kızını hastalıklı biriyle dahi evlendirse muhayyerlik hakkı olmaz. Çünkü evlilik kurulduktan sonra bozulması caiz değildir. Zâhirîler bu görüştedir.⁵⁰⁹
- Akıl hastası olan birini oğlu veya oğlu yoksa baba ya da dedesi evlendirirse, evlendiren kişilerin de fâsık olmadıkları yani akıl hastasının aleyhine bir karar vermeyecekleri biliniyorsa yaptıkları evlilik geçerlidir. Akıl hastası iyileşse bile muhayyerlik hakkı olmaz. Evlilik denk olmayan veya uygun olmayan mehir şartlarında gerçekleşse dahi durum böyledir. Çünkü velinin bu evliliği yaparken yararın daha fazla olduğunu tespit ettiği kabul edilir. Fakat velinin kararına güvenilmezse yapılan evlilik geçerli olmaz. Bu görüş Hanefî mezhebine aittir.⁵¹⁰

Akıl hastasını babası evlendirdiğinde evlilik geçerlidir. Hastalıktan iyileştiğinde kişinin muhayyerlik hakkı olmaz. Bu görüş Hanbelîlere aittir.⁵¹¹

Yukarıdaki görüşlerden küçük kızın dengiyle evlendirildiğinde, babası veya dedesi tarafından evlendirildiğinde, bazı müçtehitlere göre diğer veliler tarafından evlendirildiğinde, hâkim tarafından evlendirildiğinde sonradan razı olması durumunda muhayyerlik hakkının olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum şu açıdan önemlidir: Bu şartlar sağlanmadığında evlendirilen kişinin muhayyerlik hakkı doğmaktadır. Dikkat çekici bir husus ise velileri tarafından evlendirilen -bazı müçtehitlere göre- kız, -bazılarına göre- erkeğin hiçbir surette muhayyerlik hakkının olmamasıdır.

3.2. EVLENDİRME YETKİSİNİN DEVRİ

Bu başlıkta evlendirme yetkisine sahip olan kişinin yetkisini diğer kişiye devretmesi konusu ele alınacaktır.

Klasik kaynaklarımızda evlendirme yetkisinin devri konusunda şu görüşler oluşmuştur:

Baba ya da başka bir veli, velayeti altındaki kişiyi evlendirmesi için başkasını vekil tayin edebilir. Velayeti altındaki kişinin ehliyet sahibi olup olmaması önemli değildir. Ayrıca ehliyeti tam olan kadını zorla evlendirme söz

⁵⁰⁹ İbn Hazm, 2003, IX, 43-44.

⁵¹⁰ Kâsânî, 2002, III, 569- 572.

⁵¹¹ Buhûtî, 1997, IV, 94-95.

konusu olmadığı için veli onu sadece izin alarak evlendirebilir. Dolayısıyla bu kadın, kendisini evlendirmek için başkasına vekâlet verebilir. Bu görüş Hanefîlerindir.⁵¹²

Velinin vekâlet vermesi, zorlama yetkisi olan ve olmayan veli açısından farklılık gösterir. Zorlama yetkisi olan veli, velisi olduğu kadını evlendirmek için izin almadığından dolayı ona vekil tayin etmek için de izin almaz. Velinin vekâlet verirken koca adayını belirlemesi de şart koşulmaz. Velinin merhameti, onu doğru kişiyi vekil seçmeye yönlendirir. Zorlama yetkisi olmayan veli, kadının iznine uymak durumundadır. Eğer kadın: ‘Beni evlendir ve vekil kıl’ derse veli kendi kendine de evlendirebilir, vekâlet de verebilir. Fakat kadın: ‘Vekil kıl’ derse ve evlilikle ilgili bir şey demezse veli kesinlikle vekâlet verir. Velinin vekâlet verirken koca adayını belirtmesi şart değildir. Fakat kadın velisine izin verirken koca adayını belirlemiş olursa veli de vekâlet verirken bu kişiyi belirtmelidir. Yoksa nikâh geçerli olmaz. Bu Şâfiîlerin görüşüdür.⁵¹³

Veli evlendireceği kocayı belirtmek koşuluyla velayeti altındaki kadın için vekil tayin edebilir. Veli, zorla veya izin alarak velayeti altındaki kadını evlendirme yetkisini başkasına devredebilir. Mâlikîler bu görüştedir.⁵¹⁴

Veli, kadını evlendirmek için vekil tayin edebilir. Bunun için velayeti altındaki kişiden izin alması gerekmez. Bu da Hanbelîlerin görüşüdür.⁵¹⁵

Türk Medeni Kanunu’na göre nikâhta vekil tayin edilmez. İslam hukukunda nikâhta vekâlet vardır. Genel ve mutlak veya özel ve sınırlı vekâlet olabilir. Özel ve kayıtlı vekâlet işleminde vekil şartlara uymak zorundadır. Yetki sınırlarını aşarsa fuzuli konumuna düşer ve işlemleri mevkuf olur. Mutlak vekâlette sınırlandırma yoktur fakat denklik olmak zorundadır. Ayrıca vekil müvekkilini kendine nikâhlayamaz.⁵¹⁶ Temsilci, temsil ettiği kişi hakkında birçok işlemi yapabilir fakat bunun da bir sınırı vardır. Türk hukuk sistemine göre evlenme akdinin gerçekleştirilmesi sadece kişinin kendisi tarafından yapılabilir. Aynı şekilde vasiyetle ilgili meseleler de bizzat yapılması gereken işlemlerdir.⁵¹⁷

---

⁵¹² Komisyon, 2000, I, 295.

⁵¹³ Şirbînî, 1997, III, 199.

⁵¹⁴ İbn Cüzey, 224.

⁵¹⁵ İbn Kudâme, 1997, VII, 197.

⁵¹⁶ Çiğdem, 2015, 73.

⁵¹⁷ Karaman, 1999, 337.

Bazı Medeni Hukuk metinlerinde de vekil, müvekkilinden izinsiz kendi yerine başkasını vekil tayin edemez. Şayet izin verirse yerine tayin ettiği vekilin nikâh akdi geçerli olur. Ayrıca müvekkil, vekilinin görevine istediği zaman son verebilir. Fakat görevinin bittiğinden haberi olmayan vekil, nikâh akdi yaparsa bu akit geçerlidir.⁵¹⁸

3.3. EVLENDİRME YETKİSİNİN SONA ERMESİ

Evlendirme yetkisi, çeşitli sebeplerle sona ermektedir. Bu sebepleri ehliyet arızalarının oluşması ve yetkinin kötüye kullanılması olmak üzere iki başlıkta ele alacağız.

3.3.1. Ehliyet Arızalarının Oluşması Sebebiyle Evlendirme Yetkisinin Sona Ermesi

Önceki bölümlerde ehliyet konusunun insana evlendirme yetkisini kazandıran bir nitelik olduğundan bahsetmiştik. Burada ise kazanılan evlendirme yetkisinin ehliyetsizlikle nasıl kaybedildiğini ele alacağız.

İslam hukukunda ehliyeti daraltan veya ortadan kaldıran durumlara “avârizu’l-ehliyyet” yani “ehliyet bozuklukları” denir. Bunlar semavi ve mükteseb olmak üzere ikiye ayrılır. Semavi olan arızalar; küçüklük, cünun, akıl zayıflığı, uyku, baygınlık ve ölümdür. Mükteseb arızalar ise sarhoşluk, tehdit, sefihlik halidir. Evlendirme yetkisine sahipken sonradan meydana gelen akıl hastalığı, akıl zayıflığı, uyku, baygınlık, sarhoşluk, tehdit ve ölüm gibi ehliyet arızası sebebiyle söz konusu hak kaybedilebilir.

Akıl hastalığı ve akıl zayıflığının evlendirme yetkisine etkilerini yukarıdaki bölümde ele aldığımızdan burada ayrıca bahsetmeyeceğiz. Kısaca sonradan meydana gelen akıl hastalıklarının evlendirme yetkisinin kullanımına engel oluşturduğunu söyleyebiliriz.

i. Baygınlık

İslam hukukunda baygınlık anlamına gelen ‘iğma’ kelimesi örtmek manasında kullanılır. Bu bağlamda baygınlık akli örten anlamına gelir. Zira baygınlık, aklın kullanımını bir süreliğine engelleyen fizyolojik bir haldir.

---

⁵¹⁸ Cin, 1974, 94.

Baygınlık, eda ehliyetini engelleyen arızalardan olup temyiz gücünü yok eder. Uykudan daha güçlü olan bir arızadır ve etkisi uyku gibi değerlendirilir. Baygın kişinin hukuki işlemleri geçersizdir. Dolayısıyla alım, satım, hibe vb. tasarrufları hükümsüzdür. Mali ve bedeni mükellefiyetlerini ayıldıktan sonra yerine getirir.⁵¹⁹

Bayılma anında eda ehliyeti ortadan kalktığı için baygınken söylenenler dikkate alınmaz. Fakat kişi bayılırken başkasının üzerine düşerse ve herhangi bir zarar verirse bunu karşılamakla mükelleftir.⁵²⁰

Buna göre kişi baygınken evlilik akdinde bulunamaz. Baygın olduğu için veli olarak evlendirme yetkisini kullanması da söz konusu değildir. Bu şekilde yaptığı evlilik akdi geçersiz olur. Ancak ayılıp kendine geldikten sonra evlendirme yetkisini kullanabilir. Uyku halinde olan kişinin durumu da baygın kişi gibi değerlendirilir. Baygınlık evlendirme yetkisini kullanmaya engel olduğundan dolayı uyku da bu yetkiye engeldir. Uykudan uyanan kişi, evlendirme yetkisini kullanmaya devam eder.

ii. Sarhoşluk

Arapçada sekr sarhoşluk, sekran ise sarhoş olan kimse için kullanılır. Kur'an'da birçok ayette sekr köküne bağlı kelimeler geçmektedir.⁵²¹ Fıkıh usulü alimlerine göre sarhoşluk, akli yok etmeyen fakat bazı maddelerin alınması sonucu kabul edilebilir davranışlarda bulunmayı engelleyen akıl zayıflığıdır.⁵²² Başka bir ifadeyle sarhoşluk, içki veya uyuşturucu bir madde kullanılması sebebiyle o andaki söz ve davranışları hatırlamayacak kadar akıl dengesinin bozulmasıdır.

Fıkıh alimleri, sarhoşluğu ehliyete etkisi bakımından mubah yolla ve mubah olmayan yolla sarhoş olunması bakımından iki farklı durumda değerlendirmiştir. Mubah yolla sarhoşluk; tehdit altındayken sarhoş edici bir maddenin alınması, hayatta kalmak için helal bir madde bulamayıp veya sarhoş edici olduğunu bilmeden bu maddeyi almış olmak gibi durumlarda görülür. Bu durumda olanlar, baygın kimse gibi değerlendirilerek cezalandırılmaması gerektiği kabul edilmiştir. Hukuki tasarrufları geçerli değildir. Mubah yolla olmayan sarhoşluk konusunda

---

⁵¹⁹ Halit Ünal, "Baygınlık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, (c.5, s.244); Zuhayli, 2011, 159-160.

⁵²⁰ Hudaî, *Usulü'l-fikh*, Mektebetü't-ticariyyeti'l kübra, Kahire, 1969, s. 96.

⁵²¹ Nisa 4/43; Hac 22/2; Hicr 15/15; Nahl 16/67; Kaf 50/19.

⁵²² İbrahim Kâfi Dönmez, "Sarhoşluk", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, (c. 36, s. 141).

fakihler, farklı görüşlerde bulunmuşlardır. Ebû Yûsuf, Züfer, Müzenî, Kerhî, Tahâvî, İbn Kayyim Osman el-Bettî, Leys b. Sa'd gibi bazı fakihler ile Zâhiriler bütün hukuki tasarruflarının geçersiz olmasını savunurlar. Hanefilerce sözlü işlemler geçerli kabul edilmiştir. Mâlikîler, malla ilgili olmayan sözlü tasarrufları geçerli sayma eğilimindedirler.⁵²³

Sözleşme ve hukuki işlemler, geçerli bir irade söz konusu olduğunda hüküm ifade eder. Sarhoşun iradesinin geçerli olmasından bahsedemeyiz. Bu nedenle evlilik vb. hukuki işlemleri geçersizdir. Mısır'da 1929 yılında çıkarılan Şer'i Mahkemeler Kanunu da bu görüşü kabul etmiştir.⁵²⁴ Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de sarhoşun boşanması geçersiz sayılmıştır.

Sonuç olarak sarhoşun evlendirme yetkisini kullanamayacağını, sarhoşluğun evlendirme yetkisini kaybettiren bir sebep olduğunu söyleyebiliriz.

iii. Tehdit

Bir kişiyi hukuki sorumluluğu bulunmayan bir işi yapmaya zorlamak, fıkıh literatüründe 'ikrah' olarak adlandırılır. Mülcî ve gayr-ı mülcî olmak üzere iki çeşittir. Bir kişiyi öldürmek veya yaralamak üzere tehdit etmeye 'mülcî ikrah', dövmek veya hapsedmek üzere yapılan tehdide ise 'gayr-i mülcî ikrah' denir. Mülcî ikrahta irade ve ihtiyar fesada uğrarken rıza ise yok olur. Yani kişinin bir işi yapma isteği veya tercih etme özgürlüğü fesada uğrar fakat bir şeyi istemesi ve gönüllü olarak kabul etmesi ortadan kalkar. Gayr-i mülcî ikrahta ise irade ve ihtiyar fâsid olmaz fakat rıza ortadan kalkar. Hanefilere göre ikrah, vücûb ve eda ehliyetini engellemez.⁵²⁵ Cumhura göre mülcî ikrahta tam bir irade ve ihtiyar yoktur. Yani mükreh tasarruflardan mükellef değildir.⁵²⁶

İhtiyar, bir fiili yapıp yapmama konusunda tercih hakkını kullanmaktır. Rıza, bir şeyi isteyerek memnuniyetle yerine getirmektir. Aslında kişinin yaptığı bütün işlerde ihtiyar söz konusudur. Kişi; kendisine işin yapılması, yapılmamasından daha üstün gelirse işi yapmaya yeltenir. Burada ihtiyarın sağlam ya da zayıf (bozuk) olma ihtimali söz konusudur. Yani kişinin bir işi yapmak için

⁵²³ Derdîr, 1991, II, 543; Buhârî, 1997, IV, 491-492.

⁵²⁴ Şa'bân, 2017, 392.

⁵²⁵ Buhârî, 1991, IV, 538-540.

⁵²⁶ Atar, 2013, 203.

istekle arzuda bulunması ile iki zarardan birini mecburen tercih etmesindeki ihtiyar farklıdır.⁵²⁷

Bir kişi, evlenme için ikrarda bulunmaya zorlanırsa bu hukuken geçerli değildir. İkrar, doğru olma ihtimalinin yalan olma ihtimaline baskın olmasına delildir. İkrahta ise doğru olma ihtimali daha baskın değildir. Çünkü ikrah anında kişinin doğruyu söyleme ihtimalinden çok kendini zarardan kurtarması daha ağır basar.⁵²⁸

Mükreh, sözlü tasarruflarından sorumludur. Dolayısıyla feshi kabul edilmeyen nikâh akdi, ikrah halindeyken geçerli olur. Fiili tasarrufların belli kısmı, mükrehin sorumluluğundadır. Yeme, içme gibi durumlarda orucun bozulması mükrehe aittir. Manevi sorumluluk ise mükrihindir.⁵²⁹

İkrahın şartlarından biri, tehditte bulunan kişinin söylediği fiili yapabilme kuvvetinin olmasıdır. Ebû Hanîfe, bu tehdidin devlet başkanından gelebileceğini söylerken; Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed, bu gücü elinde bulunduran herhangi birileri tarafından gelebileceğini savunur. Burada önemli olan ikrahın mükreh tarafından önlenememesidir. Bundan aciz olmasıdır. Bir fiilin ikrah olmasının şartından biri de rızayı yok eden bir şey olup olmadığıdır. Bunun belirlenmesinin hâkim tarafından yapılması makul görülmektedir. Ayrıca bir fiilin ikrah sayılabilmesi için kişinin dinen veya aklen caiz olmayan ya da razı olmayacağı bir şeyi yapmasının istenmesi gerekir. Hanefilere göre ikrarına zorlanılan şeyler nikâh, boşama vb. gibi feshi kabul edilmeyen; şaka ile yapıldığında dahi sonuç doğuran fiiller ise ikrah bunları etkilemez. İkrah altında yapılmış olsa da sahih olur. Çünkü bu tasarruflarda kullanılması gereken lafızlar şâri' tarafından içeriği itibariyle iradenin varlığına hükmedilir. Bu görüş cumhur tarafından eleştirilir. Cumhura göre mükrehin sözü geçerli olmaz. Sözlü tasarrufları hüküm ortaya çıkarmaz.⁵³⁰

Hukuk-1 Aile Kararnamesi'nin 57. maddesinde: “*İkrah ile vuku bulan nikah fasittir.*” şeklinde yer almaktadır. Hanefilerin zorla yapılan nikâhı geçerli kabul etmesi kızların kaçırılmasına sebep olduğu için Şâfiî mezhebinin görüşü tercih edilmiştir. Sadreddin Efendi bunu eleştirmektedir.⁵³¹

---

⁵²⁷ Şa'bân, 2017, 392.

⁵²⁸ Şa'bân, 2017, 394.

⁵²⁹ Atar, 2013, 204.

⁵³⁰ Ali Bardakoğlu, “İkrah”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, (c. 22, s. 33).

⁵³¹ Küçüktiryaki, 2017, 71.

Sadreddin Efendi'ye göre kız kaçırma olayı, iki şekilde gerçekleşir. Her ikisinde de nikâh akdi geçerli olur. Kız kaçırma olayının ilk şeklinde kızın rızası vardır. Bu durumda kızın nikâhsız tutulması daha kötü olur. Velilerin buna itiraz etme hakkı vardır. İkinci kaçırma şeklinde ise kızın rızası yoktur. Burada kızın menfaatini korumak amacıyla zorla da olsa nikâhın geçerli olması gerekir. Kararname'ye kadar Osmanlı Devleti'nde Hanefîlerin yani ikrah altında yapılan nikâhın geçerli olduğu görüşü yürürlükteydi. Kararname ile Şâfiîlerin yani mükrehin nikâhının fasit olduğu kabul edilmiştir. Sadreddin Efendi'nin savunduğu görüşte zorla olan nikâhın geçerli sayılması bazı durumlarda da kızları zorda bırakmaktadır. Bazı idareciler, farklı menfaatler için kızları istedikleri kişiyle evlenmeye zorlamaktadırlar. Bazı adaletnâmelerde bu durumların engellenmesine ilişkin hükümler vardır.⁵³² Buna göre tehdit altındaki kişinin evlendirme yetkisini kullanması kabul edilemez. Çünkü tehdit, evlendirme yetkisinin amacının dışında kullanılmasına sebep olmaktadır.

iv. Ölüm

Ölüm, sözlükte hayatın karşıtı olarak tanımlanır. İslam'da 'ruhun bedenden ayrılması' demektir. Ölüm, şahsiyeti ortadan kaldıran bir arızadır.

İslam hukukunda ölüm üçe ayrılır: Hakiki ölüm, hükmi ölüm ve takdîrî ölüm. Hakiki ölüm, hayatın gerçek anlamda sona ermesidir. Ölümün gerçekleştiği gözlemlerle ve teşhisle belirlenir. Hükmi ölüm, mahkemenin belirli hukuksal nedenlere bağlı olarak gerçekte yaşayan birini hukuken ölü kabul etmesidir. Mefkûd veya düşman ülkesinde sığınmacı olan mürted için mahkeme ölüm kararı verdiği andan itibaren hukuken ölü sayılır. Annesine karşı işlenen müessir bir fiil dolayısıyla ölü olarak doğan ceninin ölümü takdîrî ölümdür. Ölümü ikiye ayıran İslam hukukçuları, hükmi ve takdiri ölümü aynı başlıkta ele alırlar.⁵³³

Beyin ölümü tabiri, vücudun bütün fonksiyonlarının sonlandırılması yani ölümün gerçekleşmesi anlamındadır. Dünya İslam Birliği Fıkıh Akademisi, 17-21 Ekim tarihinde aldığı kararla beyin ölümü gerçekleşen hastanın yaşam destek ünitesinden çıkarılabileceğini belirtmiştir.⁵³⁴ İslam Konferansı Teşkilatı İslam Fıkıh Akademisi ise 3 Temmuz 1986 tarihli kararında kalbin ve solunumun tam anlamıyla

⁵³² Küçüktiryaki, 2017, 72.

⁵³³ Buhârî, 1991, IV, 434-435.

⁵³⁴ Hüseyin Esen "Ölüm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, (c. 34, s. 38).

sona ermesi ve doktorların bu durumdan geriye dönüş olmadığını belirtmesi halinde kesin ölüme hükmedileceğini belirtmiştir. Ayrıca beynin bütün fonksiyonlarının durması da gerekir.⁵³⁵

Vücûb ehliyeti, hukuki kişiliğe; eda ehliyeti ise akıl ve temyiz gücüne bağlıdır. Eda ehliyeti, temyiz çağına girmekle başlar ve ölüm ile sona erer. Dolayısıyla eda ehliyeti olan bireylerin ölüm gerçekleşene kadar evlendirme yetkisi devam eder. Ancak ölüm gerçekleştikten sonra evlendirme yetkisi sona erer. Ölmeden önce başkasına vasiyet etmişse bu yetkisini kullanmak üzere vekâlet verdiği anlamına gelir.

3.3.2. Yetkiyi Kötüye Kullanma Sebebiyle Evlendirme Yetkisinin Sona Ermesi

İnsanlar sahip olduğu hakları kullanma yetkisine sahiptir ancak bu yetki sınırsız değildir. Herkesin hakları başkasının haklarıyla sınırlandırılmıştır. Hukukun görevi, hak sahiplerinin yararına olan hakların korunması için gereken müeyyideyi uygulamaktır.⁵³⁶ Genel olarak hakkın kötüye kullanılması, hakkın hukuka uygun olarak kullanılmaması şeklinde gerçekleşir.⁵³⁷ Konumuz itibarıyla evlendirme yetkisi hakkına sahip olan kişilerin bu hakkı kötüye kullanması üzerinde duracağız.

Velinin evlendirme yetkisini kötüye kullanarak kadının evliliğine engel olması şu ayetle yasaklanmıştır: “*Kadınları boşadığınız zaman bekleme sürelerini bitirdiler mi, kendi aralarında güzelce anlaşmışlardır takdirde, (eski) kocaları ile evlenmelerine engel olmayın.*”⁵³⁸

Hanefî mezhebinin evlilikte velinin izni olmasını şart koşmadığını belirtmiştik. Buna göre ayetteki hitabın eşlerini boşayan erkekler için olduğunu savunanlar⁵³⁹ vardır. Karısından boşanan erkeklerin sırf onların başka erkeklerle evlenmesini engellemek üzere iddetleri uzasın diye karısına geri dönmesini yasaklamıştır.⁵⁴⁰

---

⁵³⁵ İslam Konferansı Teşkilatı İslam Fıkıh Akademisi Kararlar ve Tavsiyeler, 1985-1989, İstanbul, s. 36.

⁵³⁶ Saffet Köse, *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 130-131.

⁵³⁷ Köse, 1996, 131.

⁵³⁸ Bakara 2/232.

⁵³⁹ Mesrûk (v. 63/683), İbrahim en-Nehâf (v. 96/714), Mücahid (v. 100/718), Hasan el-Basri (v. 110/728), Katâde (v. 118/736).

⁵⁴⁰ Saffet Köse, *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, İFAV Yayınları, Konya, 1997, s. 131.

Bu ayetin hitap ettiği kitlenin veliler olduğunu savunan Mâlikîler ve Şâfiîlerdir. Zira evlilikte veli onayını şart koşarlar. Ayet, Ma‘kıl b. Yesâr’ın kız kardeşinden boşanan eniştesinin tekrar karısına dönmesine engel olmasını engellemesi üzerine nazil olmuştur. Velilerin bu evliliklere engel olması ayetle yasaklanmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber’in: “*Velisinin iznini almaksızın evlenen kadının nikahı batıldır. Eğer veliler nikah akdinin yapılmasına mani olacak tarzda görüş ayrılığına düşerlerse devlet başkanı velisi olmayanın velisidir.*”⁵⁴¹ hadisinde geçtiği üzere veli evliliğe engel olarak velayetini kendisi sonlandırmış olmaktadır. Bu şekilde kadının evliliği de velisi olduğu halde devlet başkanı tarafından gerçekleştirilir. İki görüşe göre de kadının evliliğine engel olarak evlendirme yetkisinin kötüye kullanılmaması istenmektedir.⁵⁴²

Başkasına zarar veren kişilere karşı Allah’ın kendilerine ceza olarak aynı şekilde muamele edeceğini Hz. Peygamber bildirmektedir. Bu ayet ve hadislerin kaynaklık ettiği: “Zarar izale olunur.”⁵⁴³, “Zarar imkân ölçüsünde defedilir.”⁵⁴⁴, “Zarar-ı eşedd zarar-ı ehaff ile izale olunur.”⁵⁴⁵ külli kaideleri Mecelle’de de yer almaktadır.⁵⁴⁶

Evlendirme yetkisinin kötüye kullanılmasına örnek olan bir diğer konu da adl konusudur. Sözlük anlamıyla adl, ‘sıkıntıya sokmak’, ‘engel olmak’ gibi manalara gelmektedir. Fıkıh terimi olarak adl, değişik şekillerde tanımlanmıştır. Ekollere göre değişen tanımlardan bazıları şunlardır:

Adl, velayet altındaki kız dengi biriyle emsal mehir karşılığında evlenmek istediğinde velinin bu evliliğe engel olmasıdır. Hanbelîlerin tanımı bu şekildedir.

Aklı yerinde ve ergenlik çağına gelmiş bir kızın dengi olan biriyle evlenmek istediğinde zorla evlendirme yetkisi olmayan velinin bundan kaçınması durumudur. Zira velinin görevi kızı dengi biriyle evlendirmektir.⁵⁴⁷ Bu tanım Şâfiî mezhebinindir.

---

⁵⁴¹ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 2083.

⁵⁴² Köse, 1997, 132.

⁵⁴³ Mecelle md. 20.

⁵⁴⁴ Mecelle md. 31.

⁵⁴⁵ Mecelle md. 27.

⁵⁴⁶ Köse, 1996, 134.

⁵⁴⁷ Şîrbînî, 1997, III, 204.

Velinin küçük kızını emsal mehir veya daha yüksek mehir karşılığında denk biriyle evlendirmekten kaçınmasıdır. Adl bu şekliyle daha çok Hanefî fakihler tarafından tanımlanmıştır.⁵⁴⁸

Mâlikîlere göre kız kendine denk birine razıysa veya kendisi istiyorsa, velisi de kızına denk başka birini istiyorsa ve kızın istediği aday daha üstün ise, velinin zorla evlendirme yetkisi yoksa kızın dediğini yapmak mecburiyetindedir. Onunla evlendirmekten kaçınırsa ve bunda ısrarcı olursa hâkim kızı evlendirmek için birini görevlendirir. Bu durumda yetki ikinci sırada bulunan veliye intikal etmez. Fakat velinin zorla evlendirme yetkisi varsa kızın dengi olan adayı reddetmekle evliliği engellemiş olmaz. Kızına zarar verme niyeti sabit olmadıkça durum böyledir. Babanın kızına olan şefkati ve kızın kendi yararlarını henüz bilememesi bu hükmün sebebidir.⁵⁴⁹

Özetle velinin evlendirme yetkisini kullanmaktan kaçınması olan adl, velayeti altındaki kıza denk biri çıktığında evlendirmek gerekirken velinin bundan kaçınması demektir. Hanefilere göre küçük kız çocukları bu kapsama dahilken diğer mezheplere göre ergen ve akıllı tüm kızlar da dahildir. Bu durum bekâr kızlar için geçerli olmakla birlikte dul kadınlar hakkında da söz konusu olabilmektedir. Eşinden boşanmış bir kadını eski kocasıyla evlendirmekten kaçınmak da bu konunun kapsamına girer. Zira, Ma'kil b. Yesâr dul kadınların da bu kapsamda olduğunu şöyle anlatmaktadır:

“Kız kardeşimi biriyle evlendirmiştım. Kocası onu boşadı ve iddet süresi doldu. Sonra adam geldi ve yeniden ona talip oldu. Ben de ona ‘Seni kız kardeşimle evlendirdim, onunla aynı odayı paylaştırdım, sana ikramda kusur etmedim. Sense tutup onu boşadın, sonra da gelmiş, tekrar talip oluyorsun. Hayır, Allah’a yemin ederim ki o, sana kesinlikle dönmeyecek.’ dedim. Adam fena birisi değildi, kız kardeşim de ona dönmek istiyordu. Bunun üzerine Allah Teala, ‘Kadınları boşadığımız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın’⁵⁵⁰ ayetini indirdi. Bunun üzerine ‘Ey Allah’ın Rasûlü! Şimdi ne yapayım?’ dedim. O da ‘Onunla evlendir’ buyurdu.”⁵⁵¹

⁵⁴⁸ Esrûşenî, *Cami’ü Ahkâmi’s-sığâr*, yy., ty., c. I, s. 227.

⁵⁴⁹ Derdîr, 1991, II, 231.

⁵⁵⁰ Bakara 2/232.

⁵⁵¹ Buhârî, “Nikâh”, 7.

Ayet ve hadisten anlaşıldığı üzere veli, kocasından boşandıktan sonra tekrar ona dönmek isteyen kadını evlendirmek zorundadır.

Şâfiîlere göre ergin ve akli başında olan bir kız, kendisine denk fakat iktidarsız veya iğdiş edilmiş biriyle evlenmek istediğinde velinin evliliğe izin vermesi gerekir. Engellerse evlendirme yetkisini kullanmaktan kaçınmış olur. Ayrıca ergenlik çağına gelmiş fakat akıl hastası olan bir kız evlenmek istediğinde velisi evlendirme yetkisini kullanmazsa yine evliliği engellemiş olur. Ergenlik çağına gelmiş ve akli başında olan bir kız, kendine denk biriyle evlenmek istediğinde babası veya dedesi (ikisi de zorla evlendirme yetkisine sahip) kıza denk olan başka bir adayla onu evlendirme yetkisine sahiptir. Çünkü her iki veli de kızın iyiliğini daha çok gözetir. Mezhep içindeki farklı bir görüşe göre baba ve dede kızın bu isteğini onun iffetini korumak için kabul etmelidir. Fakat zorla evlendirme yetkisi olmayan bir veli mutlaka kızın isteğine onay vermelidir. Çünkü evlendirme yetkisi kızın ona verdiği izin ile sınırlıdır.⁵⁵²

Hanbelîlere göre dokuz yaş ve üzerinde bulunan bir kız, kendisine denk biriyle evlenmek istediğinde bunun yerine getirilmesi gerekir. Babanın veya vasînin isteğine bakılmaz. Bunun sebebi evliliğin sevgi temelli olmasıdır. Kızı istemediği, sevmediği biriyle evlendirmeye zorlayamaz. Veli, kızın isteğini gerçekleştirmezse evlendirme yetkisini kullanmaktan kaçınmış ve evliliği engellemiş olur.⁵⁵³ Fakat kız; cüzamlı, abras ya da akıl hastası olan biriyle evlenmek isterse veli bundan kaçınabilir. Çünkü böyle bir evlilik gerçekleşirse veli ayıplanır.⁵⁵⁴

Hakkın kullanımında sınırını aşan veliler için uygulanacak olan evlendirme yetkisinin onlardan alınmasıdır. Çünkü bu yetkilerini kullanırken velayeti altındaki şahsın hakkına zarar verme söz konusudur.

3.4. EVLENDİRME VEKÂLETİNİN SONA ERMESİ

Vekâlet, belirli durumlarda sona erer. Bunlardan ilki, vekâlet akdine konu olan işin yapılarak tamamlanmış olmasıdır. Bu, vekil tarafından yapılabileceği gibi vekâleti veren kişi tarafından da bizzat yerine getirilebilir. Vekâlet verse bile müvekkilin işi şahsen yapma hakkı devam etmektedir. İkincisi ise vekâletin bağlayıcı bir akid olmaması hasebiyle müvekkilin vekili azletmesiyle veya vekilin

---

⁵⁵² Şirbînî, 1997, III, 206.

⁵⁵³ Buhûfî, 1997, IV, 94-95.

⁵⁵⁴ Zeydân, 2019, VIII, 99-100.

kendi kendini azledip terk etmesiyle akdin sona ermesi mümkündür. Bir diğer durum ise vekil veya müvekkilin ölmesidir. Bunların yanı sıra vekâletin sona ermesi için vekilin sebeplerden haberdar olup olmaması gerektiği tartışmalı bir konudur. Müvekkilin kendisini azlettiğini ve müvekkilin ölümünü vekilin bilmemesi olağan bir durumdur. Hanefîler, azil ve ölüm mevzularını ayrı değerlendirmişlerdir. Müvekkilin vekili azlettiğinden vekilin haberdar olması şarttır. Fakat ölüm durumunu bilmeyebilir. Mâlikî ve Hanbelîlerden, her iki durumu da bilmesinin şart oluşuna ve şart olmayışına dair iki rivayet nakledilmiştir. Şâfiîlere göre de azletme durumunun bilinmesi gerekli fakat bilinmese de vekâlet sona erer. Ölüm halinde ise vekilin bunu bilmesi vekâleti sona erdirmek için şart koşulur.⁵⁵⁵

Vekâlet, gayr-i lazım bir akit olması hasebiyle müvekkil istediği zaman bu akdi feshedebilir. Fakat vekâlette başkasının hakkına bağlı bir durum varsa hak sahibinin iznine tabi olarak azil yetkisi kullanılabilir. Aynı şekilde vekil de istediğinde vekâletten vazgeçebilir. Ancak müvekkilin vekili azledemediği durumlarda vekil de vekâlet akdinden çekilemez.⁵⁵⁶

Bir kişi; kendisini belirlediği bir kadınla evlendirmek için başkasını vekil tayin etse, vekil de bir nikâh akdiyle hem o kadınla hem de başka kadınla evlendirse nikâh sadece müvekkilin belirlediği kadında geçerlidir. Diğerleri için vekâlet söz konusu değildir.⁵⁵⁷ Bu görüş ise müvekkil tarafından belirlenen şartlara uyulmasının evlendirme yetkisini etkilediğini göstermektedir.

Yukarıda belirttiğimiz haller dışında irtidat ve mefkûd olma sebebiyle de vekâlet sona ermektedir. Kısaca iki durumdan da bahsetmek istiyoruz.

3.4.1. İrtidat

İrtidat, sözlükte “geri döndürmek”, “vazgeçmek” anlamlarına gelmektedir. İslam hukukunda ise kişinin kendi isteğiyle İslam dininden ayrılmasıdır. İslam hukuk düzeninde ve önceki hukuk sistemleriyle diğer dinlerde de dinden çıkma suç sayılmaktadır. Bu suçun cezası olarak çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır.⁵⁵⁸

---

⁵⁵⁵ Karaman, 1999, II, 344.

⁵⁵⁶ Bilal Aybakan, “Vekalet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, (c. 43 s. 4).

⁵⁵⁷ İbnü'l-Hümâm, 2003, III, 296.

⁵⁵⁸ İbn Rüşd, 1982, II, 459.

Fukahanın çoğunluğuna göre İslam dininden çıkan mürtedin geçtiği dinin geçerli olmaması sebebiyle dinî sonucu bulunan iŐlemlerin fıkhî sonuçları mürted için oluŐmaz. Yahudiliğe geçen bir kişinin yaptığı evlilik akdi geçersiz olur. Mürtedin nikâh akdi, irtidat ettiği süreden itibaren sona ermiş olur.⁵⁵⁹

nceki bölümlerde de bahsettiğimiz gibi evlendirme yetkisini kullanacak kişide aranan özelliklerden biri Müslüman olmasıdır. Bu sebeple evlendirme yetkisine sahip olan kişinin dinden irtidat etmesi bu yetkisinin alınmasını gerektirir. Nikâh akdi dahi geçersiz olan mürtedin Müslüman bir kişiyi evlendirme yetkisi yoktur.

3.4.2. Mefkûd Olma

Evlendirme yetkisini kullanan kişide aranan özelliklerden biri de mefkûd olmama, yani yetki sahibinin yaŐadığının bilinmesi ve kaybolmamasıdır. Evlendirme yetkisine sahip olan kişi, sonradan mefkûd olursa bu yetkisini kaybeder. Belirli bir süre için mefkûdun sağ olduğuna hükmedilir. Fakat bu durum evlendirme vekletini yerine getirmek için uygun değildir. Dolayısıyla evlendirme yetkisi kendinden sonra yetki sahibi olan kişiye intikal eder.

---

⁵⁵⁹ İrfan İnce, “Ridde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, (c. 35 s. 90).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumları meydana getiren aileler belirli ilkelere göre kurulur. Din, örf ve âdet farklı olsa da ortak amaçlardan biri de insanların bir arada huzurla yaşayabilmesini sağlamaktır. Bu nedenle bazen aile bireyleri bazen de resmi makamlar vasıtasıyla evlendirme yetkisinin kullanılması hukukun önemli konularından birini oluşturmuştur.

Tarihsel süreçte konuyu ele aldığımızda; Hammurabi, Yunan ve Roma kanunlarıyla, Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dinlerde ve İslam öncesi Arap toplumunda evlendirme yetkisi çoğu zaman veliler, veliler arasında ise babalar tarafından kullanılmıştır. Evlendirilenler genellikle çocuklar, -yetişkin olsalar bile- dul veya bekâr kadınlar ile zihinsel engellilerdir. Erkeklere bulûğ döneminden sonra kendi başlarına evlenme hakkı tanınmıştır. Bazı istisnai durumlarda kadınlara da hür iradeleriyle evlenme ve evlendirme yetkisi verilmiştir.

İslam hukukunda evlendirme yetkisi; velayet, vekâlet, akrabalık, vesayet, imamet ve sahiplik yollarından biriyle kullanılmaktadır. Anca yetkiyi kullanma şekli ve şartları fıkıh ekollerine göre değişmektedir.

İslam hukukuna göre oğul, baba, dede, erkek kardeş ve amca gibi asabeden olanlar hususi evlendirme yetkisine sahipken; devlet başkanı, hâkim, müftü ve imam umumi evlendirme yetkisine sahiptir. Evlendirme yetkisinde asabeden olanlar diğerlerine tercih edilir. Ancak soy bağında ne kadar yukarıya gidileceği konusunda görüş ayrılıkları oluşmuştur. Asabeden kimse olmadığında zevi'l-erhâmın evlendirme yetkisinin olup olmadığı konusunda ihtilaf edilmiştir. Bu ihtilaf devlet başkanı veya hâkimin evlendirme yetkisinin ne zaman başladığını da etkilemiştir. Zira kişiyi evlendirecek yakın velisi olmadığında yetki, devlet başkanına veya onun görevlendirdiği hâkim gibi yasal temsilcilere intikal eder. Sonuç olarak İslam hukukunda evlendirme yetkisini velinin kullanması konusunda önceki hukuk disiplinleriyle ortak hükümlerin yer aldığını ancak veli halkasının daha geniş tutulduğunu, fukaha arasında da evlendirme yetkisinin kapsamını en geniş tutan fakihin Ebû Hanîfe olduğunu söyleyebiliriz.

İslam hukukuna göre evlendirme yetkisinde önceliğin kimde olduğu evlendirilen kişiye göre değişebildiği gibi aynı durum ve şartlarda mezheplere göre de değişebilmektedir. Bu durum zihinsel engelli kadını evlendirmede, önceliğin oğula mı yoksa babaya mı ait olduğu konusunda daha belirgin görülmektedir. Aynı

şekilde erkek kardeşin kaçınıcı derece evlendirme yetkisine sahip olduğu konusunda fakihler arasında ihtilaf edilmiştir. Buna karşılık evlendirme yetkisi bakımından eşit derecede olanlar arasında hangisinin öncelikli olduğu konusunda ilim bakımından üstün olanın tercih edilmesinden kura çekilmesine kadar birtakım çözümler üretilmiştir.

Türk Medeni Kanunu'na göre, evlendirme yetkisi belediye başkanı veya evlendirme memurları ile köylerde muhtarlara verilmiştir. Ayrıca 2017'den itibaren il ve ilçe müftülüklerine de evlendirme yetkisi tanınmıştır. Buna göre yürürlükteki hukukumuzla İslam hukukunun; evlendirme yetkisinin resmen izin verilenler tarafından kullanılması konusunda benzeştiğini, aile bireyleri tarafından kullanılması konusunda ayrıştığını söyleyebiliriz.

Yasalarımızda kaptan veya pilota evlendirme yetkisi verilmemiştir. Bazı ülkelerde bu nikâh resmiyet arz etse de ülkemizde geçerliliği yoktur. Fakat konu İslam hukuku bağlamında değerlendirildiğinde, nikâhın hükümlerini bilen kaptanın da evlendirme yetkisinin olabileceğini söyleyebiliriz.

Klasik fıkıh doktrinde baba ve dede gibi velilerin, yaşı küçük olanlar üzerinde icbar velayeti bulunur. Diğer veliler için icbar velayetinin varlığı tartışmalıdır. Bir kısım İslam hukukçusuna göre baba veya dedenin evlendirdiği küçüklerin ergenlikte muhayyerlik hakları da yoktur. Türk Medeni Kanunu'na göre sadece 17 yaşını dolduran küçükler anne ya da babasının izni ile evlenebilir. Daha erken evlilikler yasaklanmıştır. Bu bağlamda velilerin erken yaşta küçükleri evlendirme yetkisi yoktur. Ancak burada şunu da ifade etmeliyiz ki; belirli şartlarda olsa bile Ebû Hanîfe'nin anneye de evlendirme yetkisi vermesi modern hukuk anlayışının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Hür, akıllı ve ergen erkeğin kendi başına evlenebileceği konusunda ittifak eden fukaha aynı özelliklere sahip kadının kendi başına evlenmesinde ihtilaf etmiştir. İslam hukukçularının çoğunluğuna göre kadının tek başına evlilik akdi yapma yetkisi yoktur. Ebû Hanîfe'ye göre -denk olması şartıyla- kadın kendi başına evlilik akdi yapabilir. Kadının kendi kendine evlenebilme hakkı Hanefîler açısından evliliği konusunda vekâlet vermesini de caiz kılar. Türk Medeni Kanunu'na göre 18 yaşını dolduran kızın kimsenin iznine gerek kalmadan evlenebilmesi Ebû Hanîfe'nin görüşüyle örtüşmektedir.

Ergen ve akıllı bekâr kız ile dul kadının kendi iradesiyle evlenmesi veya başkasını evlendirmesi konusunda çoğu müçtehidin bazı görüşlerini zamanın şartları ve toplumun örfünü dikkate alarak değerlendirmek gerekir. Neticede fakihler yaşadığı dönemin kültürel ve hukuksal değerlerinden etkilenerek karar verirler. Evlendirme yetkisinde insanlığın yaşadığı tarihsel tecrübe ve günümüzde yapılan hukuksal düzenlemeler ile örfün değişmesiyle ahkâmın da değişebileceği düşünüldüğünde özellikle ülkemizde küçüklerin evlendirilemeyeceği, reşit kadınların da erkeklerle aynı haklara sahip olduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Nitekim Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde başlayan kanunlaştırma faaliyetlerinden itibaren Türkiye başta olmak üzere çeşitli İslam ülkelerinde ne anne-baba ne de yasal temsilciler tarafından çocukların evlendirilemeyeceği, hem kadının hem de erkeğin bazı şartlar çerçevesinde evlenme ve evlendirme yetkisi bakımından aynı haklara sahip olduğu, evlendirme yetkisinin ebeveynin bilgisi dahilinde yasal temsilciler tarafından kullanılması gerektiği görüşü tercih edilmektedir.

Zihinsel engellinin evlendirilmesi hastalığın sürekli olup olmamasına göre farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Kadın olsun erkek olsun sürekli zihinsel engellinin ihtiyaç halinde velisi tarafından evlendirilebileceği savunulurken geçici zihinsel engelliden sağlığında izin alınması görüşü tercih edilmiştir. Bu durumda geçici zihinsel engellinin iyileştiğinde muhayyerlik hakkı yoktur. Akıl zayıflığı olan kişinin evlendirilmesi de velinin iznine bağlanmıştır. Türk Medeni Kanunu'na göre temyiz gücü olmayanın evliliği sahih değildir. Tıbbi sakınca olmadığında zihinsel engellilerin evliliğine izin verilir.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre sefih, veli izni olmadan evlenemez. Sadece Hanefîlere göre sefihın nikâh akdi sahih ve geçerli olur. Onlara göre sefih veliden izinsiz evlilik yapabilir. Türk Medeni hukukunda da ayırt etme gücü bulunan kişinin evliliği geçerli olur. Sefihın bu güce sahip olup olmadığı incelenir.

Nikâhta vekâlet mümkün olduğu için evlendirme yetkisinin devri söz konusudur. Evlendirme yetkisine sahip kişi kendisini evlendirmek üzere yetki vekaleti verebilmesinin yanında evlendirme yetkisine sahip bir veli de velayeti altındaki kişiyi evlendirmesi için başkasını vekil kılabilir.

Temyiz gücüne zarar veren baygınlık ve sarhoşluk gibi hallerde evlendirme yetkisi kullanılamaz. Dolayısıyla tehdit altında kullanılan evlendirme yetkisi de

hukuki sonuç doğurmaz. Bunun dışında ölümle de doğal olarak evlendirme yetkisi sona erer. Ayrıca evlendirme yetkisinin kötüye kullanılması da velilerin bu haklarını kaybetmelerine sebep olur. Evlendirme yetkisinin vekâletle devredilmesi durumunda sürenin dolması, vekilin azli, vekil veya müvekkilden birinin ölmesi ile vekilin kendiliğinden vekâletten çekilmesi gibi sebeplerle de evlendirme yetkisi sona erebilir.

KAYNAKÇA

- Abdulaziz el-Buhârî, Alâüddîn Abdülazîz b. Ahmed b. Muhammed el-Buhârî, *Keşfü'l-esrar*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1997.
- Abik, D., "Türkçe'de 'vefat' Kelimesi ve Yardımcı Fiilleri", *Ç.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, 2005, ss. 13-28.
- Adevî, M., *Cami'ü Ahkâmun-nisa*, Dar'us-sünne, Suudi Arabistan, 1995.
- Ağaoğlu, R. A., *İslam'ın İlk Yıllarında Evlilikler ve Evlendirmeler*, Hiper Yayın, İstanbul, 2018.
- Ağırakça, M. H., *Mısır'da Kanunlaştırma Hareketleri*, Akdem Yayınları, İstanbul, 2016.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (nşr. Mevsûatu's-Sünne, el-Kütübü'sittetü ve Şurûhuhâ), Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Ahmedov, R., Hz. Peygamber'in Evlendirdiği Kişiler ve Evlendirilme Amaçları, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, Bahar 2017, c. 3 S. 1.
- Akgündüz, A., *İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı Özel Hukuk I*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2012.
- Akıntürk, T., Ateş, D., *Medeni Hukuk*, Beta Yayınları, İstanbul, 2019.
- , *Türk Medeni Kanunu Aile Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2006.
- Akipek, J., Akıntürk, T., Ateş, D., *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2013.
- Aksaray, B., *Roma Hukukunda Kadının Hak ve Fiil Ehliyeti*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Akyüz, V., "Akraba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, (c .2, ss. 285-287).
- , "Ana Baba", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1991, (c. 3, ss. 101-103).
- Alaskarova, P., *İlahi Dinlerde Kadının Statüsü*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1990.
- Alija, N., *Hıristiyanlıkta Evlilik Sakramenti*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2017.
- Alman Medeni Kanunu, Hohloch, Gerhard, (Çev.: Zarife Şenocak, Alman Aile Hukukundaki Yeni Gelişmeler, s. 9- dp. 18).
- Ansay, S. Ş., *Hukuk Tarihinde İslam Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

- , *Medeni Kanunumuzun 25. Yıldönümü Münasebetiyle Eski Aile Hukukumuzda Bir Nazar*, İstiklal Matbaası, Ankara, 1952.
- Apaydın, H. Y., *İslam Hukuk Usulü*, Bilimsel Araştırma Yayınları, Ankara, 2018.
- Aras, B., “Roma Hukukunda Evlenme ve Boşanma (Divortium)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2010, S. 2, ss. 215-242.
- Arslan, H., “Manu Kanunnamesi’nde Evlilik”, *Milel ne Nihal İnanç Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 2013, İzmir, c. 10 ss. 91-129.
- Atar, F. *Fıkıh Usulü*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları (İFAV), İstanbul, 2013.
- Ateş, A. O., *İslam’a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitap Örf ve Adetleri*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.
- Aybakan, B., “Vekalet”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, (c. 43, ss. 1-6).
- Aydın, M. A., *Osmanlı Aile Hukuku*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2018.
- Ayiter, K., *Roma Hukuku Dersleri Aile Hukuku*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1963.
- Bakkaloğlu, A., *Cahiliye Dönemi Aile Hukuku*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1995.
- Bardakoğlu, A., “İkrah”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, (c. 22, ss. 30-37).
- Barman, N., *İmparatorluk Döneminde Roma Hukukunun Konusu Olarak Kadın*, (Yüksek Lisans Tezi), Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2016.
- Başman, Y., *Roma Hukukunda Kadının Hak ve Fiil Ehliyeti*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Bolay, S., H., “Akıl”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1989, (c. 2, ss. 238-242).
- Bozkurt, İ., *Velinin Velayetten Doğan Hak, Görev ve Yetkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fi el-Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahîh*, Dâru Tavgun-Necat, Beyrut, h. 1422.
- Buhûtî, Mansur b. Yunus b. Salahaddin İbn Hasan b. İdris, *Keşşâfu’l-kınâ’ an metni’l-İknâ’*, Âlemu’l kutub, Beyrut, 1997.
- Buliç, M., *Hıristiyanlıktaki Kutsal Metinler Işığında Evlilik*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2017.
- Bulut, D. E., *Antik Yunan Toplumunda Evlilik ve Evlilik Ritüelleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın, 2019.

- Christian F. M., Schmid, T., “Reşit Olmayan Kişilerin Evlilik Konusunun Almanya’da Ele Alınışı”, *Hukuk Köprüsü*, Aralık 2017, S. 13, ss. 65-74.
- Cin, H., *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974.
- Çeker, O., *Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesi*, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2017.
- Çelebican, Ö. K., *Roma Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2014.
- Çeliker, H., “İslam Hukuku’nda Devlet Başkanlığı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 26-27, 2008, ss. 251-298.
- Çiğdem, R., *Mukayeseli Medeni Hukuk İslam-Türk Kişi, Aile ve Miras Hukuku*, Şanlıurfa İlahiyat Vakfı Yayınları, Şanlıurfa, 2015.
- Çil, A., *İsrail’de Toplumsal Yapı: Nikah Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Dârekutnî, Ali b. Ömer, Sünenü'd-Dârekutnî, Kahire, 1966. Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. El-Hüseyin, es-Sünenül-Kübra, Mekke, 1994.
- Debûsi, Ebû Zeyd Abdullâh (Ubeydullâh) b. Muhammed b. Ömer b. Îsâ, *Takvimü'l-edille fi Usulî'l-fikh*, Daru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2001.
- Demircan, A., “Cahiliye ve Hz. Peygamber Dönemi Uygulamalarıyla Nikah”, *Diyanet İlmî Dergi*, S. 3, 2013, s. 9-10
- , *Cahiliyeden İslam’a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2015.
- Demirkaya, Y., "Osmanlı Devleti’nde Belediye (Hisbe) Teşkilatı", *Journal of Social Policy Conferences*, S. 41-42, 2011, ss. 303-318.
- Derdîr, Ebû'l-Berekât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed ed-Derdîr el-Adevî, eş-şerhu’s-sagir alâ Akrebi’l-mesâlik, Dâru’l Meârif, Kahire, ty.
- Desûkî, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafe ed-Desûkî, *Hâşiye ‘ale’ş-Şerhi’l-kebîr*, Dâr’u İhya’ul-Kutub el-Arabiyye, yy., ty.
- Deylemî, Ebû Şüca, el-Fîrdevs bime’sûri’l-hitâb, (nşr. Said b. Besyunî Zağlûl), Dâru’l-Kütubi’l İlmîyye, Beyrut, ty.
- Dönmez, İ., K., “Sarhoşluk”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009, (c. 36, ss. 141-145).
- Durak, N., “Türkiyedeki Süryânî Ortodokslarda Nikâh”, *Dinlerde Nikah Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*, Dokuz Eylül Üniversitesi İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV), İstanbul, 2012.
- Dural, M., Öğüz, T., Gümüş, M., A., *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Dâvûd Süleymân b. El-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen-i Ebî Dâvûd*, Beytü’l Efkari-düveliyye lin-Neşr vet-Tevzi’, Riyad, 1999.

- Ekinci, E. B., *Hukukun Serüveni*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2017.
- , *Osmanlı Hukuk Adalet ve Mülk*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2017.
- Emiroğlu, H., *Roma Hukukunda Kadının Hukuki Durumu*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2000.
- , “Roma Hukuku’nun Bilgi Kaynaklarından Corpus Iuris Civilis ve Türkiye’de Hukuk Resepsiyonu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara, 2002.
- Erdoğan, M., *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.
- Esrûşenî, *Cami ‘u Ahkâmi’s-sığâr*, yy., ty.
- Gazzalî, Hüccetü’l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *Mustasfâ İslam Hukukunun Kaynakları*, (Çev.: H. Yunus Apaydın), Klasik Yayınları, İstanbul, 2019.
- Genç, M., *İslam Hukukunda Evlendirme Velayetinin Sebepleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.
- , *İslam Hukukunda Evlendirme Velayeti*, (Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2002.
- Gençcan, Ö. U., *Vesayet Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.
- Hasanoğlu, E., “Erken Dönem Yahudi Kaynaklarına Göre Tanah’ın Kanonize Edilmesi”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sakarya, 2015.
- Hatemi, H., *Aile Hukuku*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- Hattâb, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Abdîrrahmân el-Hattâb er-Ruaynî, *Mevahibü’l-celil*, Dâru’l-kutubi’l ilmiyye, Beyrut, 1995.
- Havutcu, A., “Mukayeseli Hukuktaki Gelişmeler Işığında Türk Medeni Kanunu Açısından Zorla Evlenme Probleminin Değerlendirilmesi”, *Journal of Yasar University*, 2013, s. 19.
- Honsell, H., *Amerikan Hukuk Kültürü*, (Çev.: Murat Topuz), MÜHF- HAD, C.16, S. 3-4, s. 372.
- Hudarî, Muhammed b. Afîfî el-Bâcûrî el-Hudarî, *Usulü’l-fıkıh*, Mektebetü’t-ticariyyeti’l kübra, Kahire, 1969.
- İannitto, P. L., *Hristiyan İnancı (Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hristiyan Gerçekleri)*, (Çev.: Leyla Alberti), Ohan Matbaacılık, İstanbul, 1994.
- İbn Abdilber, en-Nemerî, el-İstiâb fî marifeti’l-ashâb, (nşr. Ali Muhemmed Bicavî), I-IV, Dâru Nahdati Mısır, Kahire, ty.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dımaşkî, *Reddü’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr*, Dâru’l-kutubi’l ilmiyye, Riyad, 2003.
- İbn Cüzey, Ebü’l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî el-Gırnâtî, *Kavaninü’l-ahkam*, yy., ty.

- İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-Muhallâ*, Beyrut, 2003.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, *el-Muğni*, Dâru'l âlemu'l kutub, Riyad, 1997.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh, Muhammed b. Yezîd, Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen*, Mektebetü'l Meârif lin-Neşr vet-tevzi', Riyad, h.1417.
- İbn Manzûr, Ebû'l Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî, *Lisânü'l Arab*, Dâru's-Sadır, Beyrut, 1290.
- İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî, *el-Bahrü'r-râik Şerh Kenzü'd-dekâik*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, 1997.
- İbn Rüşd, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-müctehid*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, 1982.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm el-Harrânî, *el-Mecmu' Fetava Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye*, Riyad, 1991.
- İbnü'l Hümâm, emâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî, *Fethu'l-kadir*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2003.
- , *Şerhu Fethi'l-kadîr*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2003.
- İçten, E., *Evlilik-Boşanma Örneği Bağlamında Yahudilikte Talmud*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*, Dâr'ul-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1994.
- İnce, İ., "Ridde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008, (c. 35 ss. 88-91).
- Kadın Olmak (İslam, Gelenek, Modernite ve Ötesi), (Ed. H. Şule Albayrak), İz Yayıncılık, İstanbul, 2019.
- Kadri Paşa, *Mürşidü'l-hayran*, Matbaa Kübra el-Emiriyye, 1891.
- Karaman, H., *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku (2.Cilt)*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2019.
- , *Mukayeseli İslam Hukuku*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999
- Kâsânî, Alaeddin Ebu Bekir b. Mesud, *Bedâiu's-sanâi fî tertibi's-şeraî*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1986.
- , *Bedâiu's-sanâi fî tertibi's-şeraî*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2002.
- Kelebek, M., *İslâm Aile Hukukunda Velâyet*, Ravza Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kılıç, Y., *Eskiçağ Aile Hukuku*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2014.
- Koçak, Z., "İslam Öncesi Arap Aile Yapısının Hz. Peygamber ve Hadisler Üzerindeki Etkisi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2017, 4/2, S. 7, ss. 237-271.

- Komisyon, 5393 sayılı Belediye Kanunu.
- Komisyon, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu.
- Komisyon, *el-Fetaval-hindiyye*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2000.
- Komisyon, *el-Mu'cemu'l-vasît*, Mektebu'l İslamiyye, Kahire, 1960.
- Komisyon, Evlendirme Yönetmeliği, Yayımlanma Tarihi: 7/11/1985 No: 18921, Tertibi: 5 Cilt: 25 Sayı: 1039.
- Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Resmi Nikah Hakkında Genelge (2018/I), sayı: 69097877-204-**E. 13744**.
- Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı, Kur'an Yolu Meali.
- Komisyon, *Hadislerle Evlilik*, DİB Yayınları, Ankara, 2019.
- Komisyon, İslam Konferansı Teşkilatı İslam Fıkıh Akademisi Kararlar ve Tavsiyeler, 1985-1989, İstanbul, s. 36.
- Komisyon, *Kutsal kitap, Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Ohan Matbaacılık, İstanbul, 2001.
- Komisyon, Türk Medeni Kanunu, 4721, 22/11/2001, Yayımlanma Tarihi: 8/12/2001, Tertip. 5, Sayı. 24607, Cilt. 41.
- Kozak, İ., E., *Kadim Dönemler Genel Hukuk Tarihi*, Palet Yayınları, Konya, 2015.
- Köse, S., *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, İFAV Yayınları, Konya, 1997.
- , *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile*, Birleşik Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Küçüktiryaki, A. Y., *Osmanlı Aile Hukuku Gelenek ve Modern Arasında Hukuk-ı Aile Kararnamesi ve Sadreddin Efendi'nin Eleştirileri*, İstanbul, İz Yayıncılık, 2017.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1994.
- Mer'î b. Yusuf, Zeynüddîn Mer'î b. Yûsuf b. Ebî Bekr b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kermî, *Gâyetü'l-müntehâ*, Gıras li'n-neşri ve't-tevzi, Kuveyt, 2007.
- Merginânî, Ali b. Ebubekir b. Abdülcelil el-Fergânî Ebu'l-Hasan Burhanuddin, *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti'l-mübtedî*, Dâru's-selâm, 2000.
- Mevsîlî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd Mecdüddin Ebu'l-Fazl, *el-İhtiyâr li ta'lîlî'l-Muhtâr* (Çev.: Tevhid Ayengin), Ravza Yayınları, İstanbul, 2017.
- Müslim, İmam Ebi'l Huseyin, Müslim b. Haccâc ibn Müslim, el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, ty., yy.
- Nasr Ferid Vâsıl, *Velâyatü'l-Hâssa*, Dâru'ş-şurûk, Kahire, 1968.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Süneni'n-Nesâî*, Beytu'l Ekari'd-Duveli, yy., 1999.

- Nevevi, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Ravzatü't-talibin*, Dâr'ul-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 2003.
- Özdemir, H., Ruhi, A. C., *Çocuk Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- Öztan, B., *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, Dâr'ul-mağrife, Beyrut, ty.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekir Muhammed b. Sehl, *el-Mebsût*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, ty.
- , *el-Mebsût*, (Ed.: Mustafa Cevat Akşit) Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- , *Usûlü's- Serahsî*, Daru'l-kutub el-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Şa'bân, Z., *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev.: İbrahim Kâfi Dönmez), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2017.
- , *el-Ahkamu's-Şeriyye li'l-Ahvalü's-Şahsiyye*, Bingazi, ty.
- Şâfîî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfîî, *el-Ümm*, Daru'l-vefa, yy., 2001.
- Şen, F., "Padişahların Cariyelerle Evlenmesi", *USBD Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4, 2017, ss. 45-50.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, Dâru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut, 1995.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhîrî, *Muğni'l-muhtâc*, Dâru'l-mağrife, Beyrut, 1997.
- Tahiroğlu, B., Erdoğan, B., *Roma Hukuku Meseleleri*, Der Yayınları, İstanbul, 2010.
- Tarakçı, M., *Protestanlıkta Sakramentler*, Emin Yayınları, İstanbul, 1994.
- Taşpınar, İ., *Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık*, M.Ü. İlahiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Camiu's-Sünen*, Beytu'l Efkârid-Duveliyye, Riyad, 1999.
- Ural, İ., Özcan, S., *Sadeleştirilmiş Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye)*, Fey Vakfı, İstanbul, 1995.
- Uzunpostalcı, M., "Dede", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, İstanbul, (c. 9, ss. 74-75).
- Ünal, A., "Bütün Yönleriyle Yahudilik", *Dinler Tarihi Araştırmaları-VIII*, 2012, s. 676
- , "Dinlerde Nikâh", *Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı*, (İzmir, 6-8 Nisan 2012), s. 302

- , “Hıristiyanlıkta Kadın ve Aile Anlayışına Genel Bakış”, 2000. *Yılında Hıristiyanlık (Dünü Bugünü ve Geleceği) Sempozyumu*, (Ankara 9-10 Haziran 2001), s. 134.
- , “Yahudi Düşün Gelenekleri”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2016, S. 2, ss. 225-241.
- , *Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslam’da Evlilik*, Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, Ankara, 1998.
- Ünal, H., “Baygınlık”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, (c. 5, s. 244-245).
- Üye, M., *Türk Hukuku’nda ve İsveç Hukuku’nda Kanuni Miras Hakkı*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara, 2010.
- Yasdıman, H. Ş., *Yahudi Kutsal Metinleri Işığında Kadının Evlilikteki Yeri*, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2000.
- , “Yahudilikte Kadınlarla İlgili Müspet Söylemler Bağlamında Bazı Tespitler”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 2002.
- Yaşar, H. R., *İslam ve Yahudi Münasebeti: Nikâh Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2011.
- Zevkliler, A., *Medeni Hukuk*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1992.
- Zeydân, A., *el-Mufassal Mezheplere Göre Bütün Yönleriyle Kadın ve Aile Fıkhi Ansiklopedisi*, Asalet Yayınları, İstanbul, 2019.
- Zuhayli, V., *el-Veciz fi Usuli’l-fikh*, Dâru’l-fikr, Dimeşk, 1995.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <http://www.bbc.com> (20.03.2021).
- <https://karlekenarfri.se> (20.09.2020).
- https://tr.qaz.wiki/wiki/Special_Marriage_Act,_1954 (20.03.2021).
- <https://www.bagimsizhavacilar.com> (20.03.2021).
- <https://www.bilimdili.com/> (09.06.2020).
- <https://sozluk.gov.tr> (15.06.2021).

